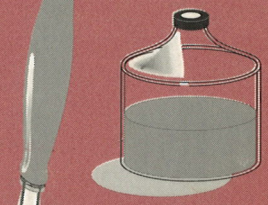
בעזרת השי"ת

"למען ידעו"

"זכור אל תשכח"

איגענע ערצעהלונגען און געשיבטע
פון הרבנית שרה טויסיג ע"ה

ירושלים ת"ו קץ תשנ"ב

בעזרת השי"ת

"זכרון יוסף"

ערצעהלונגען פון
הרה"צ רבי יוסף טויסיג זצ"ל

באשריבען און בעארבעט
מ. פריזנד

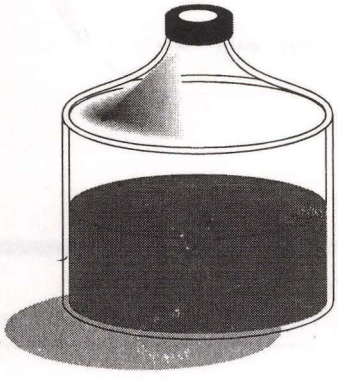
ירושלים ת"ו חורף תשנ"ג

בעזרת השי"ת

"למען ידעו"

"זכור אל תשכח"

אויגענע ערצעהלונגען און געשיכטע
פון הרבנית שרה טויסיג ע"ה

ירושלים ת"ו קיץ תשנ"ב

Digitized by Project Zikaron
Touro University-NY Libraries
www.zikaron.tourolib.org
2023

א עקסטערן דאנק פאר ר' אליעזר אדלר
פאר זיין איבערגעגעבענע מיה דער ספר זאל רואה אור זיין

צילום ולוחות "פרנק" ירושלים.

זכור את אשר עשה לך (דברים כ״ה)

"למען ידעו" / אינהאלט

הקדמה 5
ליד / צווישן פייער פלאמען 6
פרק א׳ / מיין געבירטס שטעטל באטיו 11
פרק ב׳ / צום לעצטן וועג 17
פרק ג׳ / דער צושיידונג צווישן מאמע און קינד 19
פרק ד׳ / דער גהינום אויף די וועלט 25
פרק ה׳ / דאס ארבייטס פלאץ ברמזינקא 26
פרק ו׳ / דער שווערער וועג אוועק פון אושוויץ 31
פרק ז׳ / די הייסע טרערן צום כסא הכבוד 38
פרק ח׳ / די באפרייהונג 41
פרק ט׳ / די אינטרעסאנטע צוזאמען טרעף 43
פרק י׳ / די מדינה 48
פרק י״א / די רייזע קיין ארץ ישראל 49
פרק י״ב / דאס לעבן אין בית עולות 51
פרק י״ג / דאס פריילאכע איבעראשונג 53
פרק י״ד / דער שידוך 55
פרק ט״ו / חיים של אושר ונחת 58
פרק ט״ז / לידער און גראמען
פון לאגער אין א-ב 69
טרויערדיגע טעג 73
״זכור אל תשכח״ 75

"הקדמה"

אין דעם ספר וועלט פארשריבן אין קורצן די צרות און ליידן פון אייגענע איבערלעבונג.

אין די טעג פון מלחמה אין יאר תש"ד, פארשטייט זיך אז עס איז ממש נאר אטיפה מן הים.

אבער למען ידעו דער קומענדיגער דור זאל וויסן וואס עס איז פארגעקומען און נישט זאגן אז דאס איז א אויסגעטראכטע מעשה, נאר ס'איז ליידער איין אמת'ער פאקט.

השי"ת זאל העלפן עס זאל שוין מער נישט פאסירן אזעלכע שרעקליכע געשעהענישן. אז אדריי פערטל פון אידישן פאלק זאלן אומגעבראכט ווערן פון אזעלכע רוצח'ישע הענט ימ"ש.

בחסדי ה' מיט גרויסע ניסים בין איך ארויס פון דעם שרעקליכן גהינם, און ב"ה אויפגעשטעלט אשיינעם אידישן דור און בעזהי"ת אפגעשריבן אקליין ספר פאר א אנדעקונג פאר די קינדער און אייניקלאך שיחיו.

מיטן הילף פון ד' האב איך געהאט די זכיה זיך צו באזעצן אין ירושלים עיר הקודש, מיט דער האפענונג אינגיכן צו דער לעבן דעם הייליגן גואל צדק וואס וועט אונז אויסלייזן ב.ב.א.

"פון צווישן די פייער פלאמען" / ליד

אהארציגע שטימע הערט זיך אצינד,
ווי עס ווייזט און יאמערט אקליין קינד,
מאמע טייערע איך וויל זיין מיט דיר,
איך בעט דיר גיי נישט אוועק פון מיר.

* * *

ניין! מיין טייער קינד הערט זיך אקול פון די פלאמען,
מיר בלייבן דא מיט דיר צוזאמען,
איך וועל מיט דיר זיך נישט צושיידן,
אויף אייביג וועל איך מיט דיר בלייבן.

* * *

מיר גייען צוזאמען אויף קדוש השם,
וויל דאס איז דער רצון ד',
אבער די שונאים וועלן דערלעבן א נקמה,
פאר די קינדערס אומשולדיגע נשמה.

* * *

דער העכסטער און שענסטער היכל טוט צו אונז געהערן,
מיר האבן געמוזט פארגיסן אסאך טרערן,
6 מליון אידן הייליג און ריין,
האבן געמוזט אין פייער אריין גיין.

* * *

ליבער טאטע אין הימל האב שוין רחמנות,
ווען וועט זיך שוין ענדיגן די אידישע צרות,
נעם שוין צוזאמען די שעפאלאך די קליינע,
און לייז אונז שוין אויס במהרה בימינו.

* * *

די אלע וואס האבן צו קדוש ד׳ געטאן גיין,
אינגיכן צו תחיית המתים אויפשטיין,
שופר של משיח לאז אונז הערן טאטע!
יתגדל ויתקדש שמה רבה...

* * *

✦ ✧ ✦

"למען ידעו"

פרק א / מיין געבירטס שטעטל באטיו

צווישן די קארפאטן בערג נעבן די שטעט מונקאטש אין בערעגסאס געפינט זיך דאס שטעטל באיובן אויף אונגאריש באטיו.

די שטעטל ענטהאלט נישט מער ווי 100 אידישע פאמיליעס רוב פון זיי זענען פשוטע ארבעטארערס. יגיע כפיים ניקעס, אבער זייער פיינע הערליכע אידן, עס געפינט זיך א דיין. א שוחט ווי אויך שיינע תלמידי חכמים, ווי צ.ב.ש.

ר׳ יהושע העשיל בק הכהן ז״ל.

ר׳ שלמה פרידמן ז״ל.

ר׳ מרדכי מרקוביץ ז״ל.

ר׳ מרדכי שוואַרץ ז״ל.

ר׳ יוסף שמונוביץ ז״ל און נאך.

דער שוחט ר׳ משה מושקוביץ ז״ל.

דער דיין רבי ברוך וויזנר זצ״ל דאס איז מיין זיידע, מיין מאמעס טאטע, ער האט געפירט זיין קליין שטעטל מיט חכמה באשיידנהייט און גוטסקייט יעדן פריינדליך אויפגענומען. אלעמאל מיט אשמייכל אויף די ליפן, אין יעדע איינגע צייט פון אלע אידן

וואס האבן געהאט פראבלעמען שטענדיג אויסגעהערט מיט פאטערליכע ליבשאפט, און מיט חכמה ארויסגעפירט אלעס אויפן גלייכן וועג, יעדער וואוירט פון ר׳ ברוך איז געווען הייליג.

און קיין שום פאדערונג איז נישט צושטערט געווארן, אלעס האט מען פונקטליך אויסגעפירט. פון קליין ביז גרויס האט מען אים רעספעקטירט, אפילו להבדיל גוים האבן אים אפגעגעבן גרויס כבוד.

מיין זיידע זצ״ל איז נישט געווען קיין אפשטאם פון רבי׳ס אדער חסידישע שטוב. גראדע פון אביסל אמאדערנע שטוב, נאר ער האט אליין געהארעוועט אויף זיך אויך אין מדות און אויך אין לערנען און געווארן א מורה הוראה.

נאך אלס קינד האט ער געקלעטערט אין ספרים שאנק צווישן די הייליגע ספרים, זיינע ברידער האבן געפרעגט דעם קליינעם ברוך, וואס זוכסטו דארט צווישן די ספרים? האט ער געזאגט איך זוך ״תורה״! אלע האבן אים אויסגעלאכט און געזאגט מיט געלעכטער דער ברוכל וויל נאך ווערן א רבי. אבער זיין פאטער ר׳ יהודא ויזנר ז״ל האט געזען אז ער מיינט עס גאנץ ערנסט האט ער עם אריינגעפירט אין ישיבה פון ערוגת הבושם זצ״ל. ער איז געווען פון די באליבסטע תלמידים פון זיין רבין. צווישן זיי נאך צוויי חברים ר׳ ברוך העלמינר ז״ל און ר׳ ברוך גרינפלד. זייער רבי האט זיי גערופן ״ברכה המשולשת״ און האט זיי צוגעוואונטשן צו זיין רבנים. און דאס איז טאקע מקוים געווארן. חתונה געהאט האט ער נאר יונג מיט מיין באבע רבקה גאר א גרויסע צדקת זי האט יא געשטאמט פון גרויס יחוס, די טאכטער פון ר׳ מרדכי חיים קליין פון גרויסע רבנים.

דער זיידע זצ״ל האט גלייך נאך די חתונה געפירט רבנות און אלע האבן באוואונדערט זיין פקחות. און ווי אזוי צו לערנען זיינע פארבלאנדזעט׳ע שעפאלאך, אזוי ווי אין יענע צייטן איז געווען זייער ווייניג תלמידי חכמים. און נאך ווייניגער אידישע פרויען וואס זאלן זיין קלאר אין אידישע הלכות. האט מיין זיידע צוזאמען מיט די באבע ע״ה זיך זייער באפלייסט צו מסדר זיין אלעס אויפן גרונדליכן אויפן. חאטש עס איז נישט געווען קיין ספרים און אויך נישט קיין לעקטער דאך האט מען זייער שיין מצליח געווען צו לערנען די הלכות מיט אמונה פשוטה און איבערגעגעבנהייט און מסירות נפש פאר יעדע מצוה.

נישט ווייט פון באטיו איז געווען אשטעטל קאסאני. דער דארטיגער רבי האט געהייסן הגה״ק רבי הערש רוטנבערג זצ״ל, ער איז געווען אגרויסע ידיד פון רבי ברוך ויזנר ז״ל. יעדן ראש חודש פלעגט ער אים קומען באזוכן, און פארברייננגט צוזאמען אפאר שעה, און גלייך צוריקגעפארן אהיים.

הגה״ק רבי ברוך ויזנר זצ״ל
אב״ד באטיא

הצה״ק רבי הערש רוטנברג
מקאסאני זצ״ל הי״ד

אין שטעטל בריד האט געוואוינט א איד מיטן נאמען רבי אברהם יעקב כץ זצ״ל א איידים פון הגה״ק רבי משה הכהן גרוס ביקינער רב (ער ליגט דא אויפן הר הזיתים) דער רבי אברהם יעקב האט געהאט אזוהן חיים אהרן דאס איז מיין טאטע ז״ל און זיך משדך געווען מיט רבי ברוך ויזנר, מיט זיין׳ס אטאכטער גיטל דאס איז מיין מאמע ע״ה, מיר האבן אויך געוואוינט אין באטיו אשיינע פאר יאר נאנט צום זיידן.

שבתים פלעגט מען זיך צוזאמען קומען ביי מיין זיידעס שטוב דערציילן ספורי צדיקים און די פרשה, מען האט געלעבט מיט אחדות בשלום מיט יעדן און אמת׳דיג מקיים געווען ואהבת לרעך כמוך, ביי די פורימדיגע טעג איז געווען זייער דערהויבן ביי דעם זיידע, עס איז געווען אפארגעניגן צו פארבריינגען דארט. די פרייד אין שמחת פורים איז געווען מיטן גרעסטן טעם און געשמאק פון עד דלא ידע.

די צופריידנהייט האט אנגעהאלטן ביז דער שווארצער וואלקן האט באדעקט גאנץ אירופה.

באטיו האט אלעמאל געהערט צו צ׳כסלובקיה אין יאר 1938 האבן דאס די אונגארן איבערגענומען. די אידן האבן געלעבט גאנץ במנוחה ביז דער דייטש ימ״ש איז אריין געקומען און געמאכט א חורבן פון אלע אידישע הייזער.

געקומען איז ער צו די אונגארן ווי אגוטער פריינד. און אים געזאגט אז ער וועט מאכן אונגארן גרויס. אזוי ווי פריער. ווייל אין די קריגן האט יעדער צוגענומען אונגארישע שטחים. האט דער דייטש ימ״ש צוגעזאגט צוריק צוקערן די שטחים נאר מען זאל זיי ארויסגעבן די אידן. די אונגארין זענען געווען נארישע רשעים און

האבן איבערגעגעבן אלע אידן אין האנט פון דעם דייטש. דאן האט זיך אנגעהויבן דער אמת׳דיגער חורבן.

פסח ביינאכט תש״ד 1944 איז דער דייטש ימ״ש אריינגעקומען ביי אונז אין שטעטל. אריין אין די אידישע הייזער און געבעטן צו שלאפן, ווער עס האט נישט געוואלט געבן, האבן זיי געשלאגן מיט אכזריות. קליינע קינדער האבן זיי ארויס געווארפן אין גאס און זיי האבן פארנומען די הייזער, גאנץ חול המועד זענען זיי געווען אין שטעטל און אנגעמאכט צרות צרורות.

גלייך נאך פסח האט מען אונז געהייסן איינפאקן די זאכן. מיטנעמען עסן ווארג מיט קליידער. גאלד מיט געלד האבן זיי אלעס צוגענומען. איך האב געהאט אפאר גאלדענ׳ע אוירינגלאך אמתנה פון מיין זיידן זצ״ל האט מען מיר עס מיט פארצוקונדיגע בליקן פון די אויערן ארויסגענומען.

געבריינגט האט מען אונז ביי די באן סטאנציע, קיינער האט נישט געוואוסט אוואו מען פירט אונז נאר דער איינציגער באשעפער. צופרעגן האט מען זיך אויך נישט געטרויט ווייל קיין קלארער ענטפער האבן מיר סיי ווי נישט באקומען.

מיר זענען אנגעקומען אין איין גרעסערע שטאט ״בערעגסאס״. אין איין ציגל פארבריק. (דאס האט געהייסן געטא). די יונגע מענער האט מען גלייך גענומען צו די שווערע ארבעט, און די מיידלאך האט מען גענומען צו ארבעטן אין קיך. אין קיך האט מען געקאכט פאר טויזנטער מענטשן וואס מען האט צוזאמען געבריינגט פון די ארומיגע שטעטלאך. די קינדער מיט די אלטע זענען געבליבן אין דערהיים, די עסן איז געווען גאנץ נארמאלע דער לעבן האט זיך געפירט צום דערטראגן עס האט זיך געהערט שמועות אז מען וועט

אונז פירן ווייטער אין ארבייטס לאגער צו ארבעטן. דאס איז טאקע געווען ריכטיג. אין 6 וואכן ארום בערך, אין איינע פון די טעג, האט מען, אונז געמאלדן זיך איינפאקן די זאכן פארשטייט זיך אז נאר עסנווארג מיט קליידער, דאס איז געווען כ״ז אייר. איין וואך פאר שבועות, מיר האבן נישט געוואוסט אוואו מען פארט. מען האט געוואוסט אז נישט אויף איין לוסט רייזע פארט מען. דען די ארץ האט קיין גוטס נישט גאזאגט.

מען האט אונז איינוואגאנירט אין לאסט וואגאנען אן קיין באנק נאר בלויזע ערד, מען האט אריין געשטופט פיל מער מענטשן ווי ס׳איז געווען פלאץ. די פענסטער זענען געווען מיט גראטעס און אויך שטעכעדיגע דראט. מען האט אויסגערופן פאלגענדעס: וועט זיך וואגן ארויסשטעקן די קאפ וועט גלייך דערשאסן. און יעדער זאל זיך אויפהאלטן רוהיג. אזוי זענען מיר געפארן פינעף טעג. די לאגע אין די וואגאנען איז געווען אומדערטרעגליך. קליינע קינדער מיט אלטע מענטשן צוזאמען אן לופט, און אן קיין בעטן אוואו די קאפ אוועקצולייגן. דער ריח איז געווען צום אויסהאלטן, די קליינע קינדער האבן געווויינט געשריגן. די קולות איז געווען עד לב השמים, אבער קיינער האט זיך נישט אנגערופן און נישט געגעבן הילף, יעדן טאג האבן אפאר מענטשן געחל׳שט ס׳איז נישט געווען מיט וואס צו מינטערן, נאך פינעף טעג פארן האט זיך די באן אפגעשטעלט. מען האט אויס גערופן מען זאל זיך אלטן רוהיג, די אלטע מיט די קליינע קינדער וועט מען פירן מיט אוטוס, די יונגע וועלן גיין צו פוס. מיר האבן נעבאך געמיינט אז דער גהינום איז געענדיגט אבער ליידער האט זיך הערשט אמת׳דיג אנגעפאנגען.

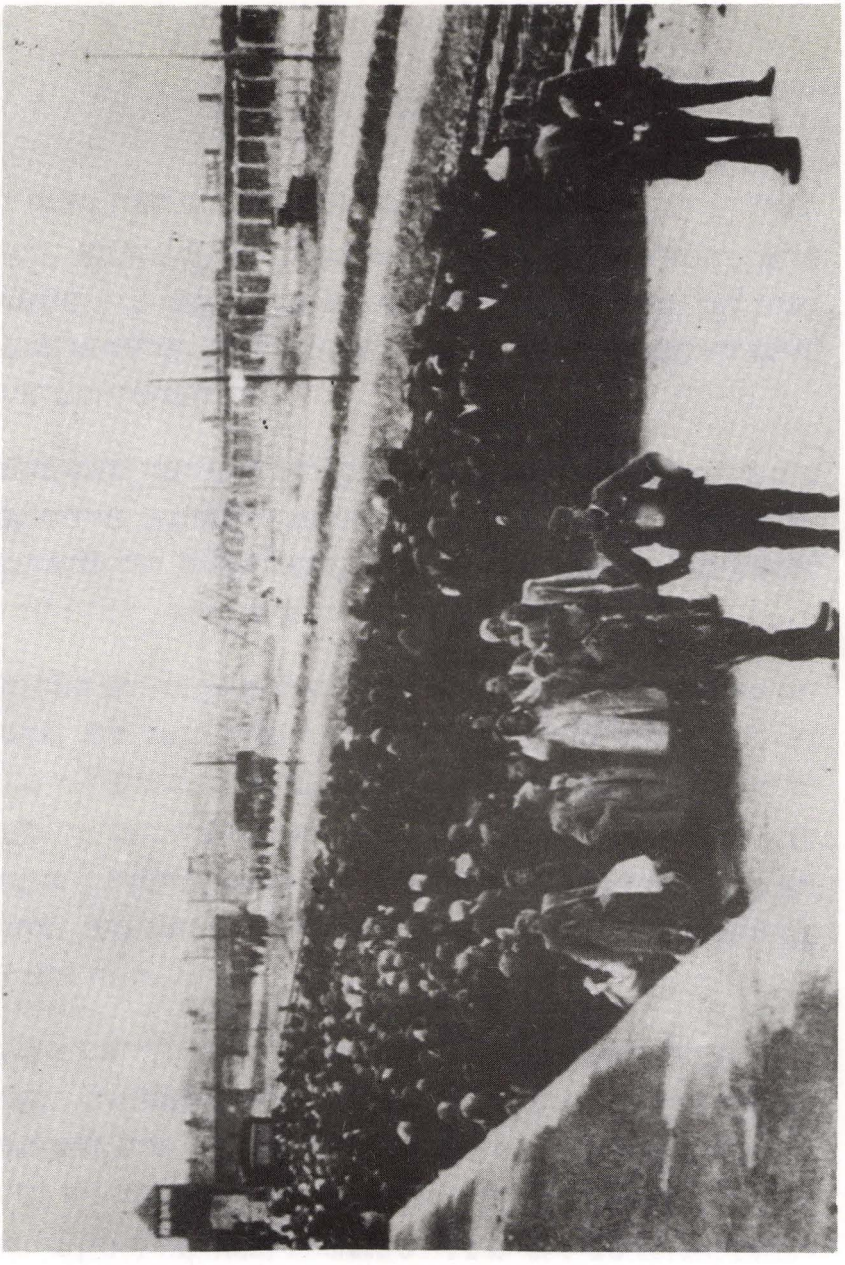
פרק ב / צום לעצטן וועג

די פלאץ וואס מיר האבן באגעגנט איז געווען אגרויסער ליידיגער שטח, אויסגעזען האט דאס ווי א מיליטערישער לאגער, ארום געגומען מיט שטעכעדיגע עלעקטערישע דראט אז מען זאל נישט קענען אנטלויפן. וועד עס האט נאר אנגעריכט די דראטן איז גלייך עלעקטעזירט געווארן.

ענטפאנגען האט אונז אגרויסער הויכער דייטש. אויסגעפוצט מיט פארשידינע מעדאלן, דאס איז געווען ד"ר מענגעלע, געדופן האט מען אים דער מלאך המות, ווייל ער האט געגעבן דעם באפעל אוואו צו גיין, אדער צום טויט אדער צום לעבן.

ער האט נאר געמאכט מיט די האנט, רעכטס: לינקס: רעכטס איז געווען צום לעבן, לינקס איז געווען צום טויט. קיינער האט פון דעם סוד נישט געווואוסט, נאר מען איז געגאנגען וואו מען האט געשיקט. געשיקט האט מען אונז אין א באד. די פון לינקס האט מען אויך געשיקט אויף אבאד אבער ליידער די באד פון לינקס איז געווען מיט גאז. און אזוי האט מען פארגאזט מיליונען אידישע קרבנות הי"ד.

מען איז אריין אינעווייניג איז געווען אויסגעשטעלט טושן זיך צו וואשן. מען האט געהייסן אויסטאן די קליידער. געהייסן האט עס דאס מען גייט זיך ריין וואשן, אבער וועד מען האט געעפנט די טושן איז ארויס גאז און אלע זענען מיט אמאל פארגאזט געווארן מער פון קיין זאך האבן די מענטשליכע אויגן נישט געזעהן נאר די פונקען פייער פלאמען מיט די געשרייען "שמע ישראל".

רעכטס אדער לינקס

פרק ג / דער צושיידונג צווישן מאמע און קינד

אגערויש.. און אגעטומל... עס ווערט ביי די לאגער גאסן. דער דייטש ימ״ש האט ארויסגעגעבן אבאפעל דאס זונטיג צופרי זאלן ווערן האפן אלע טויערן פון געטא. פרויען, מענער, און קינדער זענען ערלויבט ארויסצוגיין צום ריכטונג פון די באן עס זאל געשטעלט ווערן סאלדאטן צו יעדן צוועק וועלכע זאלן איינפירן ארדענונג וואס וועט זיך פאדערן.

עס פאנגט זיך אן:

שטייט זיך אסאלדאט אין מיט פון די צוטיילטע רייעס נו׳ 1 או נו׳ 2 זיינע אויגן זענען שטרייגג צו עפנט זיין געזיכט מיט אשמייכל אויף די ליפן. איך בעט: רופט ער זיך אן צום פארזאמלונג נישט מאכן קיין פראבלעמען וועמען איך רוף צו לינקס זאל געשטעלט ווערן, וועמען צו רעכטס זאל אויספירן! אן קיין שום גערודער.

ביים ווינקל פון נו׳ צוויי שטייט זיך א פרוי מיטן נאמען גיטל איינגעהילט אין אשאל וועלכע טראגט נאך איר האנט ביי האנט איר אייניציגע געליבטע שרה. זי דריקט צו איר געזיכט אויף די בלאנדע האר וועלכע שפיגלען זיך ביי די זון. וועז טרערן קייקלען זיך פון אירע אויגן זי זאל זיך ח״ו נישט דארפן שיידן מיט איר בת יחידה אין אזא מאמענט וועז יעדן׳ס לעבן געפינט זיך אין געפאר.

אבער פלוצלונג איר געזיכט ווערט בלאס. הערנדיג אויסרופן, איר נאמען, פון דעם סאלדאט, איך בעט אלזא.. ביטע.. זיך שטעלן

אויף לינקס וועלכע פירט צו די באן. אייער טעכטערל צו רעכטס וועלכע פירט צו די ארבע׳ט.

גשטאנען בין איך צוטומלט פון דעם אויסרוף, אבער איך האב געשפירט דאס צוגעדריקטע האנט האט זיך פלוצלונג אראפגעגליטש פון מיר. מיט שנעלע טריט בין איך נאך געגאנגען מיין מאמען. מיט בעטנדע געפילן פון א קינד צו אמאמען האב איך אויסגעשריגן, מאמע! מאמע! פארלאז מיר נישט, נאר צוזאמען וועלן מיר גיין.

דער סאלדאט האט מיט א אויפגעברויזטן פאזע מיר דערלאנגט אקלינגעדיגע פאטש אויף די באק. צוריק אלטנדיג צו בלייבן אין די רעכטע זייט.

אהארציגע שטימע פארשטיקט מיט טרערן האט זי אויסגערופן, שרה אין די שווערסטע אומשטענדן אין אלע צייטן נישט פארגעסן אין אונזער הייליגער באשעפער.

וועו שטיקענדיגע טרערן האבן מיר ארומגענומען כליפענדי׳ג מאמע, אליין געבליבן עלנד, וועו די באן האט זיך געאיילט פארשוואונדן צו ווערן פון מיינע אויגן צווישן די הויכע בערג. פרעגנדי׳ג דעם סאלדאט? וועו וועל איך זיך טרעפן מיט מיין מאמען? האט ער מיר געענטפערט דער אנדערער זונטיג! און דער זונטיג איז קיינמאל נישט אנגעקומען. ליידער האט מען זיי געפירט אין גאז קאמער דאס איז געווען כ״ז אייר תש״ד. דעם טאג וואס איך האב מיינע עלטערן פארלוירן הי״ד.

✧✦✧

אין אושוויץ האבן זיך געפונען מיידלאך וואס האבן געבויעט דעם לאגער. דאס איז געווען מיידלאך פון סלאוועקיי, און פון פוילן וועלכע מען האט שוין פריער פארשיקט צו בויען, דעם לאגער. וועו זייערע עלטערן זענען אנגעקומען אין אושוויץ האבען זיי זיך געבעטן לאזט אונז אויך מיט גיין מיט זיי אבער די רוצחים האבן בשום אופן זיי נישט געלאזט מיטגיין, ווייל די יונגע מענטשן האבן זיי געדארפט אויף שווערע ארבע׳ט.

אונז פון רעכטס האט מען אריין געפירט אין די באד. זיך אלעס אויסגעטאן, מען האט אלע מיידלאך אפגעשארן די האר. און געגעבן א שיינע קליידל וואס איינער דעם צווייטן האט נישט דערקענט. פאר אנידעריקע האט מען געגעבן אלאנגע קליידל פאר א הויכע א קורצע קליידל. מיר האבן אויסגעזען ממש ווי פון סדום ארויס. מיר האבן געזען פון דערווייטנס א טראנספארט מיט אפגעגאלטע קעפ. און זיך נישט געקענט בארוהיגן אויף דעם מאדנעם אויסזען. אבער אין אקורצע צייט ארום זענען מיר געווען די זעלבע.

אין איינע פון די לאגערן האב איך זיך געטראפן מיט מיין מומע סערל תחי׳ מיין טאטנס שוועסטער. מיט א שוועסטער קינד מיינס שרה אדלר תחי׳ (היינט גולדשטיין) (איר מאמע מיט מיין טאטע זענען געווען שוועסטער ברידער).

דאס האט מיר געשטארקט וויסנדי׳ג דאס איך האב מיט מיר נאך צוויי באקאנטע פון מיין משפחה וואס איך וועל בעהשי״ת זיין מיט זיי צוזאמען אין אלע שווערע אומשטענדן, ווי עס איז טאקע אזוי געווען.

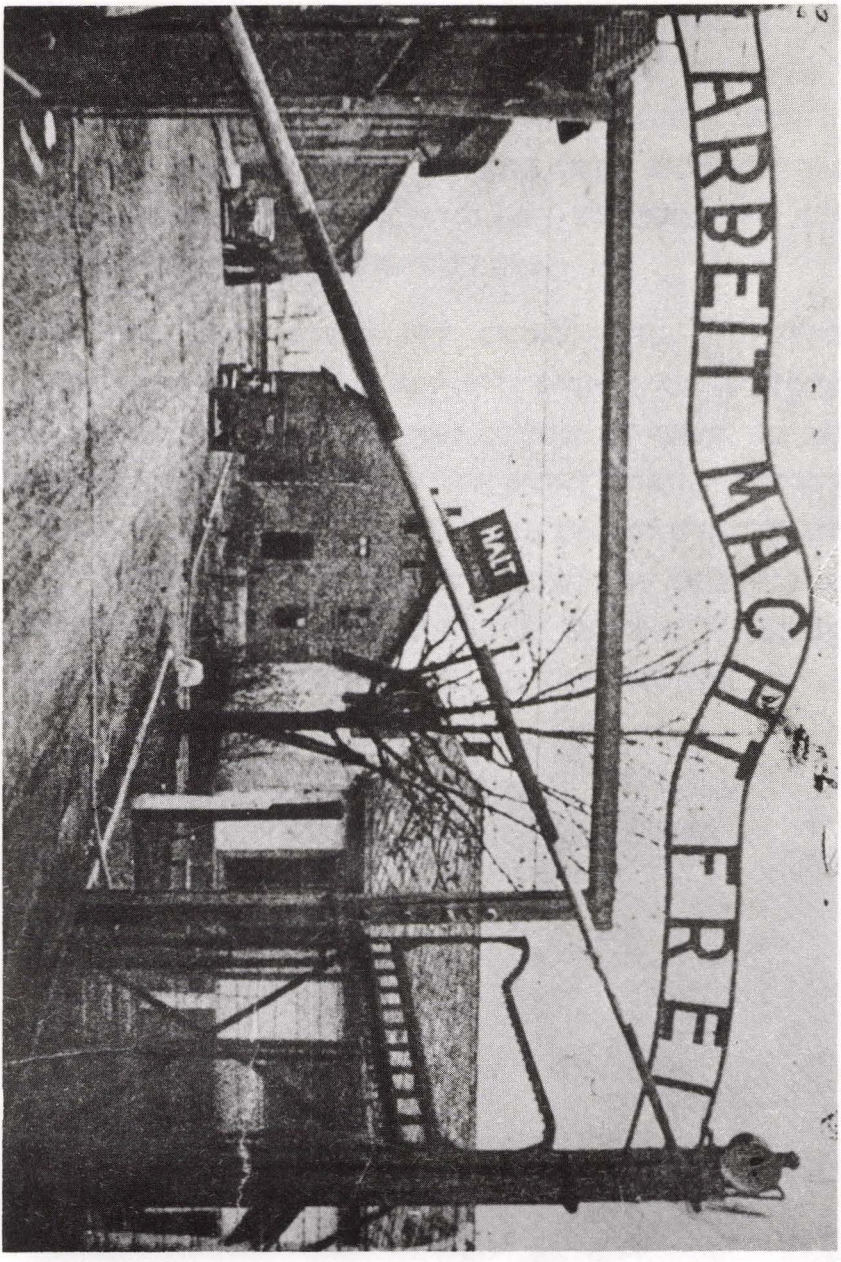
מיר האבן געהאט איין עלצטע איבער אונז אַליז איין אידיש מיידל

פון סלאוועקיי זי איז געווען זייער שטריינג צו אונז אבער זי האט אונז אויך געטאן אסאך טובות.

זי האט אונז געהייסן טעטאווירן, דאס הייסט מאכן א נומער אויפן האנט, דאס האט מען געדארפט מאכן מען זאל נישט קענען אנטלויפן און צווייטנס מען האט אונז גערופן לויט די נומערן. ווייל ס׳איז געווען פיל מיט די זעלבע נעמען. איך און סערל מיט שרה האבן געהאט איין נומער נאכן צווייטן 99-98-97.

אויך האט זי אונז געשיקט צו ארבעט׳ן ווייל דארטן האט מען באקומען מער צו עסן. איך בין אלט געווען דרייצן יאר, און די אליז האט מיר געהייסן זאגן אז איך בין זיבעצן יאר, ווייל די יונגערע פון זיבעצן האט מען אוועקגעשיקט צום טויט. אבער איך האב זיך נישט פארטרויט צו זאגן אז איך בין זיבעצן יאר און איך האב געזאגט דעם אמת האט מיר אליז געגעבן אפאטש. אבער זי האט עס געטאן פאר מיין טובה וועגן אז איך זאל יא זאגן אז איך בין זיבעצן ווייל איך בין געווען אהויכע און האב געקענט אפנארן כדי צוגיין צו די ארב׳עט, פון דאן אן האב איך געזאגט אז איך בין אלט זיבעצן יאר.

אזוי נאך האט מען אונז איינגעטיילט די ארבע׳ט, דער פלאץ וואס מיר זענען געווען איז געווען אויסגעפילט מיט האלצערנע פאליצעס, אזוי ווי פאר הינדאלאך. דער בלאק איז געווען צוטיילט אויף פיר זייטן. ביי יעדע זייט איז געשטאנען איין מיידל מה׳אט זיי גערופן ״שטוב בובה״ אין יעדע זייט איז געווען 500 מיידלאך, די האלצערנע שטייג האט געדינט אלץ בעטן די שטייג איז געווען בערך צוויי מטר אויף צוויי מטר. דארט האט מען אריין געשטופט 10 מיידלאך, מען קען זיך פארשטעלן אז דער פלאץ איז געווען זייער ענג מען האט זיך געשטופט עס איז קוים געווען פלאץ אויף

דער טויער פון אושוויץ שטייט געשריבן ארבעט מאכט פריי

צו זיצן. אנגעקומען זענען מיר דארטן שבת מען האט געטיילט ברויט אויף צוויי טעג מיר האבן נישט פארשטאנען אז מען דארף די ברויט גוט באהאלטן, דען קיינעם איז נישט איינגעפאלן אז ברויט גנבע׳ט מען צו און אזוי איז טאקע געווען אינדערפרי האט קיינער נישט געטראפן זיין ברויט, פון דאן האבן מיר שוין געוואוסט אז די ברויט ליגט אונטערן קאפ.

אויך האבן מיר אונזערע שיך ביינאכט ביים גיין שלאפן אויפגעהאנגען די שיך ביי די האלצערנע ברעטער. שיך איז געווען די איינציגע זאך וואס מען האט געלאזט פון שטוב, צו גיין אנגעטאן אויף די פיס. און אויף מארגן אינדערפרי איז די שיך אויך נישט געווען בנמצא מען האט עס צוגענג׳בעט און מען האט אונז געבריינגט האלצערנע שיך הארטע ברעטער וואס עס איז געווען זייער שווער צום גיין און מיט אזעלכע שווערע שיך האט מען געדארפט שווער און ביטער ארבעט׳ן און גיין לאנגע וועגן.

אזוי איז מען גענשלאפען אין לאגער

פרק ד׳ / דער גהינום אויף די וועלט

ווי געזאגט איז אונזער בלאק מיידל אליז געווען זייער אשטרענגע ווי אויך זייער אגוטע, זי האט אונז פארשאפן די ארבע׳ט וואס האט געהייסן ברעמזינקא דאס איז געווען נישט קיין שווערע ארבע׳ט מען האט געדארפט צאם לייגן אלע זאכן באזונדער. צ.ב.ש. קליידער באזונדער, שיך, בעטגעוואנט, מאשינען, זייף מיט ציין פוץ. דעקעס, מאנטלען, פארהאנגען, אלע זאכן האבן מיר געבריינגט יעדער סארט אויף איין אנדער פלאץ, צו די ארבעט זענען מיר געגאנגען זייער שיין אנגעטאן אויפן קאפ ווייסע טיכלאך, ארויס פון טויער איז געזעצן א קאפעליע וואס האט געשפילט מוזיק, מיר זענען ארויס צו די ארבע׳ט מיט מוזיק כדי אונז צו פארטויבן דעם מח און מיר זאלן פארגעסן אז מיר געפינען זיך אין איין פארניכטונגס לאגער וואס הייסט אושוויץ, דער לאגער וואס מען האט אויפגעבויעט האט מען גערופן בירקענאוו.

עסן האט מען אונז געגעבן אשטיקל ליימינע ברויט מיט א יוך פון ערד מיט שטיינער. מיט געזאלצינע שווארצע קאווע, און די מוזיק האט געשפילט מיט גרויס פארגעניגן.

פרק ה / דאס ארבייטס פלאץ ברעמזינקא

יעדע פאר וואכן האט מען געמאכט סעלעקציעס דאס הייסט מען האט אויסגעשטעלט אלע מיידלאך אין די רייען, און ארויסגעקליבן די דארע שוואכע און זיי אוועקגעשיקט אין גאז קאמער, ווייל פון זיי האט מען שוין נישט געהאט קיין שום נוצן. ביי אונזער בלאק איז עס זעלטן פארגעקומען ווייל ווי געזאגט אליז האט געפועלט אז מיר זאלן ארבעטן דורך דעם האבן מיר באקומען מער עסן אזוי אז מיר האבן אויסגעזען גאנץ גוט.

די ארבע׳ט איז געווען נישט שווער אבער עס האט אסאך מאל פאסירט אז מען האט דערקענט אייגענע זאכן וואס מען האט מיט געמומען אויפן וועג, אסאך האבן געטראפן בילדער פון עלטערן און משפחות, עס צונעמען און מיטנעמען מיט זיך האט מען נישט געקענט ווייל ביים טויער פלעגט מען אונז קאנטראלירן פון קאפ ביז די פיס צו מיר האבן נישט עפעס מיט געמומען, ביי וועמען מען האט יא געטראפן האט מען שווער באשטראפט.

די ארבעטס פלאץ האט זיך געפונען פונקט אנטקעגן איבער די גאז קאמערן. און וועז ס׳איז געקומען אטראנספארט פון מענטשן האבן מיר זיך געשטעלט אין זייט כדי לאזן די וועג פריי. מען האט זיי געבריינגט פון פולין און אונגארן פון די געטאס. זיי האבן זיך פארגעשטעלט וואו מען פירט זיי, אבער וועז זיי האבן אונז געזען ווי מיר זעהען אויס שיין און מיר ארבעט׳ן האבן זיי זיך אויף א וויילע בארוהיגט. אבער ליידער אין אקורצע צייט האט מען זיי

געהערט שרייען "שמע ישראל" און זיי זענען גלייך פארגאזט געווארן.

נאנט פון די גאז קאמערן איז געווען אגרופע אידישע מיידלאך וואס זיי האבן זיך געהאלטן זייער גוט מיטן לאגער פירער דער דייטש ימ"ש. איינמאל איז ארויס אבאפעל אז מען זאל גאנץ בירקענאו פארניכטן ווייל די טראנספארטן האבן זיך געענדיגט און עס איז שוין כמעט קיין ארבע'ט נישט געווען, האבן די מיידלאך געפרעגט דעם לאגער פירער, וואספארא טובה ער וועט זיי טאן? האט ער געזאגט איך וועל אייך געבן גענוג גאז צוקענען גלייך דערשטיקט ווערן איר זאלט זיך נישט דארפן לאנג מוטשען. דען אויב עס איז געווען ווינציג גאז האט מען זיך זייער לאנג געראנגלט מיטן לעבן ביז מען איז אויסגעגאנגען. דאס איז געווען זיין גוטס צו אידישע קינדער.

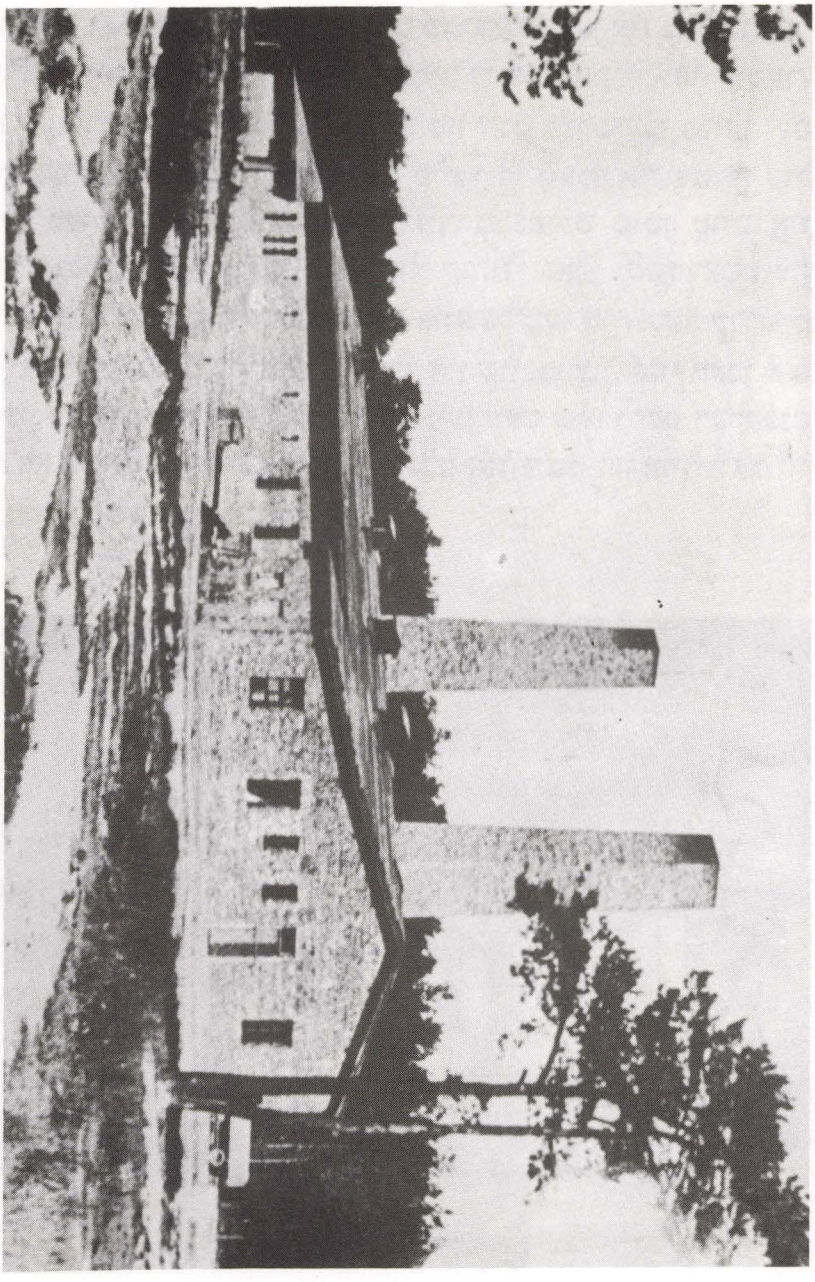
✧✦✧

איינמאל ווען מען האט געבריינגט אטראנספארט צו פארברענען. האט אשוועסטער געטראפן איר ברודער, פון גרויס איבעראשונג זענען זיי געפאלן אייניער אויפן צווייטן און געריעדט אויף די לאנגע צייט וואס זיי האבן זיך נישט געזען. ווען דער דייטש האט עס געזען האט ער זיי מיט אכזריות צושיידט און געגעבן דרייסיג שמיץ פאר די זינד וואס זיי האבן געריעדט צוזאמען. די ארבעטארערס פון די גאז קאמערן די דייטשן האבן ג'ארבע'ט דריי חדשים זיי זענען געווען מענער וואס האבן געדארפט אריין פירן די קרבנות צו די גאז, די געשרייען איז געווען עד לב השמים. מיטן ווארט "שמע ישראל ד' אחד" עס איז געווען דריי גאז קאמערן און דריי אויוונס

צו פארברענען. און אויב די זעקס ערטער איז נישט געווען גענוג האט מען געמאכט גריבער צו פארברענען. די ארבעט פון אריבער פירן די טויטע פון די גאז קאמערן צו די אויוונס האבען זיי געגעבען פאר די אידען די ארבעט איז געווען זייער א שווערע סיי קערפערליך און סיי גייסטליך דען מען פלעגט דערקענען אייגענע משפחות און באקאנטע און מיט די אייגענע הענט האבן זיי געדארפט שלעפן די קערפערס צו אומבריינגען. וועו עס האט זיך געענדיגט די דריי חדשים האט מען די אלע ארבעטארערס ווי אויך די גוים אומגעבראכט כדי זיי זאלן נישט קענען דערציילן אויף וואס מען האט זיי געשטעלט אויף וועלכע אכזריותדיגע ארבע׳ט זיי שטייען.

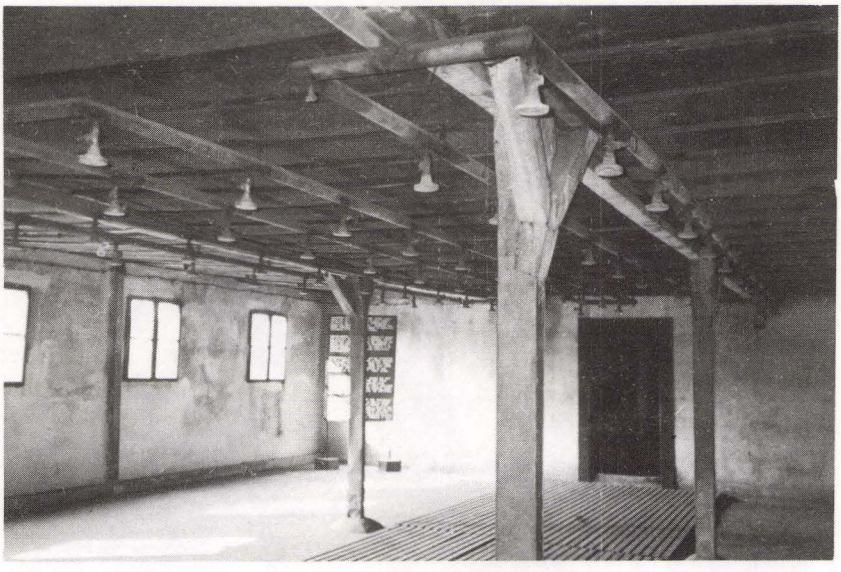
צווישן די פאסירונגען איז געווען דאס א בחור האט דערקענט זיין אייגענע מאמע, זי איז שוין געווען א עלטערע פרוי האט ער איר געזאגט אז זי זאל זאגן אז זי איז 35 יאר, און זי גייט אין באדע, ווייל דארט האט מען יא געלאזט לעבן. זי איז טאקע געראטעוועט געווארן, אבער ער ליידער נישט, וועו עס האט זיך געענדיגט די דריי מאנאטן איז ער אויך אומגעקומען הי״ד.

אזוי האט זיך געצויגן די ארבעט וואכן מיט מאנאטן. אין אטאג האבן די ארבעטארער זיך אפגערעדט מיט אגרופע פארטיזאנען א שעה זיך צוטרעפן און אויפרייסן די גאנצע קרעמאטריום, נעבן די גאז קאמערן איז געווען אוואלד און דארטן האבן זיך די פארטיזאנער בעהאלטן מיט פארשידינע געווער און אויפרייס מאטריאל. ליידער איז דער פלאן נישט געלונגען זיי האבן זיך פארשפעטיגט עפעס האט יא אויפגעריסן, אבער ביז דערווייל האט מען די אלע ארבעטארער אויסגעשאסן הי״ד. וויבאלד עס האט זיך געענדיגט די דריי חדשים פון זייער ארבע׳ט.

די אויוונס

אוגוסט 1944 האט מען שוין נישט פארגאזט, דאן איז געלעגן דער פליכט אויף אונז מיידלאך צו צונעמען די ציגל פון די גאז קאמערן אז עס זאל נישט בלייבן קיין צייכן פון דעם פארברעכן פלאץ, עס איז געווען שרעקלאך צוזען דעם פלאץ די וועגט איז געווען פול מיט בלוט ווייל ווען מען האט זיך געשטיקט מיטן טויט איז ארויסגערונען פיל בלוט. טרערן ווי קוואלן האבן געשטראמט פון די אויגן. וויסנד׳ג דאס עס זענען אומגעקומען טויזנטער קדושים ווי אויך די עלטערן מיט די ברידער און שוועסטער. אזוי האבן מיר צונומען אלע דריי גאז קאמערן ביז מען האט שוין נישט דערקענט אז דא איז עפעס געווען, כדי די וועלט זאל נישט זען אויף וואס זיי זענען אומשטאנד געווען צו טאן.

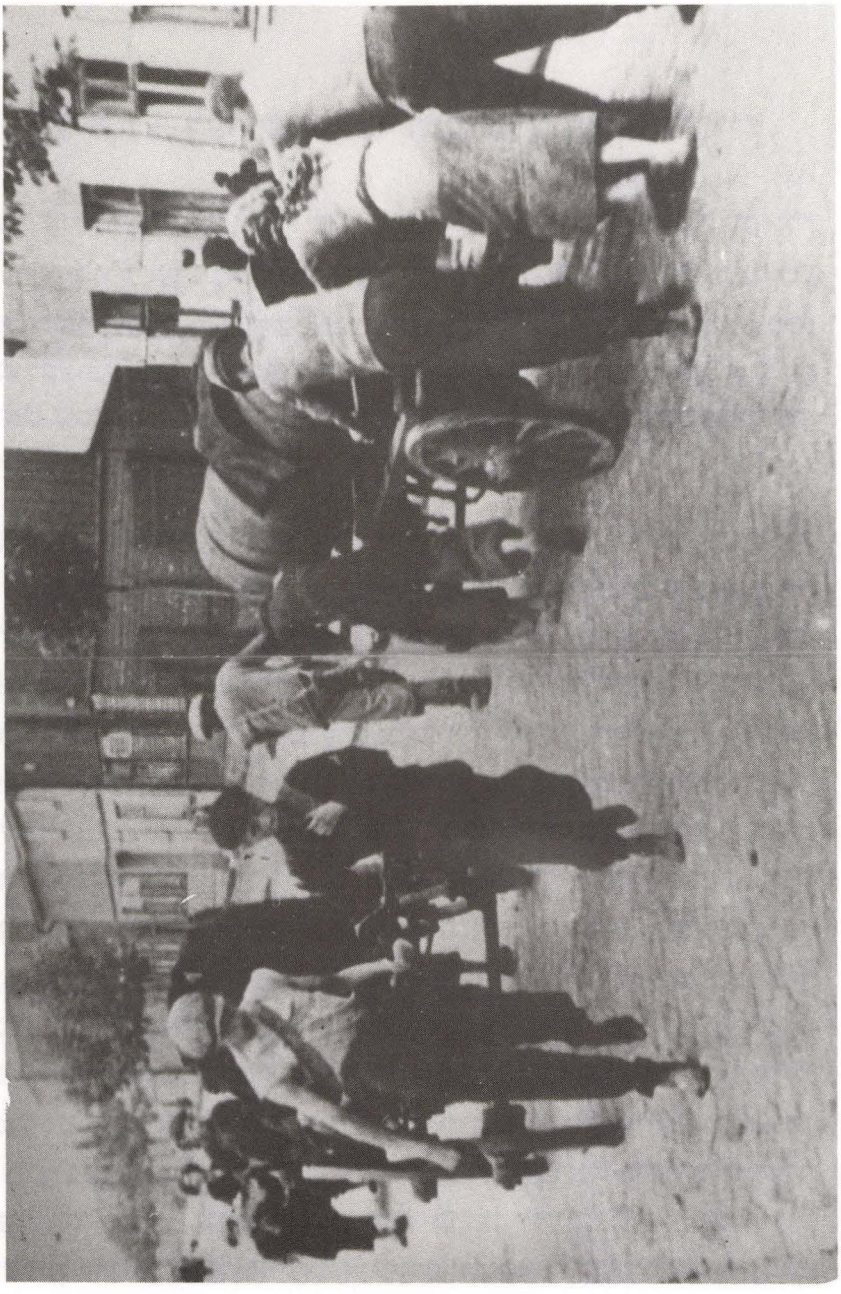

די גאז קאמערן

פרק ו / דער שווערער וועג אוועק פון אושוויץ

אין אושוויץ האבן מיר שוין נישט געהאט וואס צוטאן עס איז געווארן ווינטער. מיט שווערע פרעסט און קעלטן, קיינע ווארימע קליידער, האבן מיר נישט פארמאגט, שיך האבן מיר געהאט אלבע האלצערנע שיך, די שניי האט זיך אויף דעם אנגעקלעפט און עס האט שטארק געקעלטיגט די פיס, מען האט געדארפט אראפ קלאפן די שניי וואס עס איז זייער שווער אראפגעגאנגען.

זונטיג איז געווען אטאג פריי פון ארבע׳ט, נאר איין ארבע׳ט איז געווען וואס דאס האט מען געמוזט טאן אפילו זונטיג, דאס איז געווען דער "שייס וואגן" עס איז געווען א וואגן פון אלע שמוץ מען פלעגט מאכן גריבער און דארטן אריין לייגן אלע שמוץ און יעדן וואך האט מען עס אויסגעריניגט און אריין געלייגט אין שייס וואגן דאס האבן געדארפט 10 מיידלאך שטופן. עס איז געווען זייער א שווערער וואגן מען האט געקענט בלייבן אינמיטן שטופן אן כוחות, און אזוי האט מען מיר אין דעם זונטיג אויך אויסגעווויילט צושטופן דעם שייס וואגן. איך האב נישט געהאט קיין קראפט אויסגעדארט און שוואך פון די שווערע ארבע׳ט. אבער באפעל איז באפעל, מען הייסט שטופן דארף מען שטופן. אזוי שטופנדיג דעם שייס וואגן הער איך פון דער ווייטנס מיין מומע סערלס קול, און זי זעט מיר נאך אצייט פון זעקס וואכן וואס מיר זענען נישט געווען צוזאמען, איז זי ארויפגעפאלן אויף מיין האלז און מיר האבן ביטערליך אנגעהויבן צו ווייגען אזוי זענען מיר געווען ארויפגעפאלן אייגער אויפן צווייטן אשטיק צייט ווען זודיגע

מען שטופט דעם שייס וואגן

הייסע טרערן האבן אונז ארום גענומען. דער גוי ימ״ש וואס איז געשטאנען דערנעבן, איז געווארן פארשטיינערט און אגעפיל פון רחמנות האט אים ארום גענומען און געפרעגט צו אונז ״וואס איז דאס״ און ווער איז דאס, האט זיך סערל אנגערופן דאס איז דאך מיין שוועסטער מיר האבן זיך שוין אלאנגע צייט נישט געזעהן. האט מיר דער גוי אוועקגעשלעפט פון וואגן און מיר געזאגט גיי אוועק צו אירי אזוי בין איך פטור געווארן פון שייס וואגן. סערל האט מיר געגעבן א ווארימע שמאטע אויפן קאפ, מיר זענען געגאנגען מיט פרייד, דען מיר זענען געווען צוטיילט און יעצט האבן מיר זיך ווידער צוזאמען געטראפן. מיר זענען געווען די לעצטע וואס זענען געבליבן פון אושוויץ. דאן האט מען אונז אוועקגעפירט ווייטער מיט די באן.

אנגעקומען זענען מיר אין בערגן בעלזן עס איז געווען ווינטער 1944, דארט האבן מיר אנגעטראפן אשרעקליכער לאגער, פון האלב טויטע מענטשן וואס זענען געלעגן אויף די בעטן פון בלויזע ברעטער. די מענטשן האבן אויסגעקוקט שרעקליך די לייז (כינים) זענען געקראכן אויפן גאנצן קערפער, ארבע׳ט איז דארט נישט געווען. עסן אודאי נישט, די מאגאזינען זענען געווען פול מיט ברויט אבער מען האט עס נישט אויסגעטיילט. דער מצב איז געווען נישט צום דערטראגן און נישט צו קענען צוקוקן די בילד. סערל האט געזאגט אז דא טאר מען בשום אויפן נישט בלייבן. ווייל עס איז אפלאץ פון טויטע צושטאכענע קערפערס.

אין אטאג איז געקומען איינער און האט געפאדערט 200 מיידלאך אויף ארבע׳ט אין איין פארבריק סערל האט געשריגן קומט לויפן בעסער גיין צו די ארבע׳ט. פון דא מוז מען וואס גיכער אפציען דען עס איז אלעבעדיגער גהינום. מיר זענען געגאנגען און זיך

אוועקגעשטעלט צו אויסגעקליבן ווערן. אבער איך בין אים נישט געפעלן געווארן דען איך בין געווען שוואך און אויסגעמאגערט, אבער מומע סערל האט געזאגט אז אויב מען נעמט מיר נישט צוזאמען מיט די קוזינע שרה גייט זי אויך נישט צו די ארבע׳ט, האט ער באשטעטיגט צונעמען אונז אלע דריי, וויבאלד עס איז געווען זייער שווער צוטרעפן געזונטע שטארקע מיידלאך.

געפארן זענען מיר מיט די באן נישט לאנג. און מיר זענען אנגעקומען אין אקליין לאגער וואס האט געהייסן רוכליץ. מיר זענען געווען ביי די 250 מיידלאך. ס׳איז געווען א קליין פארבריק, און דארט האבן מיר זיך געשפירט באקוועם און איינגענעם אזוי ווי אין א "בית הבראה" עסן האט מען אונז געבריינגט פון איין מיליטערישע קיך נארמאלע עסן. אן קיין שמוץ מיט שטיינדאלאך אזוי ווי אין די פריערדיגע לאגערס.

די עסק האט מען געטיילט יעדן טאג איין פינפטל ברויט פון די שיינע לאנגע ברויט, נישט פון די שווארצע ליים וואס מען האט נישט געקענט אראפשלינגען. איין שטיקל מארגארין, איין לעפל צוקער, און איין לעפל דזע׳ם, מיט אקאווע. די קאווע איז נישט געווען אזוי שווארץ און ביטער ווי ביז יעצט, אויך איז דארט געווען א הייסע קעסל וואסער וואס מען האט זיך געקענט באדן יעדן טאג, וואס דעם לוקסוס האבן מיר ביז אהין נישט געהאט.

קליידער האט מען אונז געביטן אויף אנדערע, ריינע.

די ארבע׳ט איז געווען ביי אפארבריק פון געווער, מען האט געדארפט שניידן אייזן אויף איין מאשין. די ארבע׳ט איז נישט געווען אזוי שווער, נאר דאס שווערקייט צושטיין 8 שעה אויף די פיס און שניידן די אייזן. די אכט שעה האט געקענט אויך זיין אין

די באנאכט שטונדן. די איינציגע זאך וואס האט אונז דערפרייט ביי די שווערע ארבע׳ט איז געווען די ״אזעקה״ דאס איז געווען ווען די מלחמה איז זיך שוין געגאנגען פארענדיגן, און פיל מאל פלעגט מען שטארק באמבעדירן די ארומיגע שטעט, דאן פלעגט זיין א אזעקה. מיר האבן זיך זייער געפריידט ווייל דאן האבן מיר אויפגעהערט צו ארבע׳טן און מיר זענען געגאנגען שלאפן.

אין אשיינעם פרימארגן האט מיר ארום געמומען אקאלטער שווייס. מיט אמוראדיגער היץ. מיין גאנצער קערפער האט געפיבערט. און די היץ האט געצייגט אויף 40 גראד. קיין דאקטער איז נישט געווען קיין מעדעצין אויך נישט. איך בין געבליבן ליגן אין בעט און געשוועבט צווישן הימל און ערד, צו די ארבע׳ט בין איך נישט געגאנגען, און סערל האט שטארק געווויינט. זי האט זיך נישט געקענט באהערשן און געווויינט מיט גרויס שרעק מורא האבנד׳יג אז דאס איז עס. עס איז שוין ח״ו נאך אלעס... יעדן טאג האט מיר סערל געבריינגט פון מיסט הויפן א צוויי דריי האלב פארפוילטע עפעלאך, אזוי בין איך געלעגן אין בעט צוויי וואכן מיט הויכע היץ געשוועבט צווישן לעבן און טויט און בחסדי ד׳ געבליבן לעבן. דורכן גיטן שליח מיין מומע מרת סערל תחי׳.

די באמבעדירונגען האט אנגעפירט ממש יעדע נאכט, און ווי געזאגט האט מען זיך געפריידט ווען די סירנה האט געבלאזן, דען מען איז געווען פריי פון די ארבעט. אין רוכליץ האבן מיר נישט געקענט מער בלייבן ווייל פון טאג צו טאג האט זיך דער שונא פון דייטש די רוסן דערנענטערט, מען האט אונז ווייטער געמומען שלעפן אין איין אנדער לאגער, אויך אפארבריק פון געווער אבער עס איז שוין געווען פארמאכט מען האט דארט מער נישט געארבעט עס איז געלעגן אינדרויסן די אייזענעס מיט די מעטאלן פון וואס

מען מאכט די געווער. אן קיין אויפזיכט פון ארבעטארערס מיר האבן זיך געפונען אויפן פערדן שטאק און געזען יעדן טאג ווי עס פליען די באמבעס און ווי עס מאכט חרוב בנינים מיט פארבריקן. אבער דאס האט אונז גאנץ קנאפ אינטערעסירט ווייל דער לעבן איז שוין נישט געווען טייער. עסן האט מען אונז כמעט נישט געגעבן מען האט גאר קיין אויפזיכט אויף אונז נישט געגעבן כמעט אויף הפקר.

צוזאמען מיט אונז האט זיך געפונען אפרוי א דאקטערקע פון פראנקרייך סבינא האט זי געהייסן, דערציילט האט זי אונז אז זי האט געארבע׳ט אין אשפיטאל פאר די קריג. מען האט זיך דערוואוסט אז זי איז א אידיש קינד האט מען איר געוואלט פארשיקן קיין אושוויץ. זי האט זיך דער וואוסט פון דעם. זי האט אינמיטן נאכט אראפגעשפרונגען פון דריטן שטאק זי איז געבליבן לעבן נאר אלע ציין איז איר ארויסגעפאלן, און זי איז געגאנגען פרעמדע ציינער. א שטיק צייט האט זי זיך נאך געקענט אויסבאהאלטן ביז זי איז אנגעקומען אין די ארבעטס לאגער.

די איז צו אונז געווען זייער איבערגעגעבן, און געווען גרייט אונז צו העלפן יעדע רגע. מיט וואס זי האט נאר געקענט. אין אשיינעם טאג האט מען אלעמען געמעלדעט אז מען מוז פארלאזן די הויז, און אונז אידן וועט מען איבערלאזן אליין. מען האט פארשטאנען אז דא שטעקט אגרויסע סכנה מען וויל אונז לאזן אויף הפקר און ביים סוף אויפרייסן דעם בנין מיטן פארבריק צוזאמען. וועו סבינא האט זיך פון דעם דערוואוסט האט זי פארשטאנען אז עס איז אגרויסע סכנות נפשות, איז זי גלייך געלאפן זיך משתדל צו זיין אונז צו ראטעווען. מיטן אויבערשטנס הילף איז איר געלונגען, און מיר זענען אויך ארויס פון דעם בנין, מען האט אונז געהייסן אלעס

מיטנעמען מיט זיך. וואס האבן מיר שוין נעבאך געהאט אקליין שטיקל ברויט מיט א דינע פלאנעלענע דעקע און דאס אלעס. דער שונא פון דייטש די רוסן האט שוין געדארפט אריין קומען אין שטעטל אבער די רוצחים האבן אונז ארויסגעפירט פון שטאט און אונז נאך ארום געשלעפט דריי וואכן צופוס, יעדן טאג זענען מיר געגאנגען א צען פופצן קילומטר. און אלע מאל אין פארקערטע וועגן כדי אונז טיפער אריין פירן צו זיין וואס ווייטער פון צו באפרייט ווערן, מיר זענען געווארן זייער אפגעשוואכט פון דעם. קיין לוח האבן מיר נישט פארמאגט מיט זיך אונז האבן געוואלט האלטן פסח, נאר מיר האבן עס דאמאלס געהאלטן אחודש פריער ווייל ס׳איז געווען א איבער יאר.

א שטעטל אין הונגרין

פרק ז / די הייסע טרערן צום כסא הכבוד

אפגעריסן פון טאטע מאמע, ארום געשלעפט ווי שעפאלאך מיט צורייצטע וועלף. אגעלעגער צו רוהען איז געווען די פוסטע פעלדער. אדעק פארן קערפער האט געדינט אונזער דינע דעקע, טאג טעגלאך האבן מיר פארגאסן הייסע טרערן צום בורא עולמים. וואס אטאג שפעטער האט מען פארלארן דאס געדולד און שטארקייט ווארטנדיג צו די ישועה פון השי״ת.

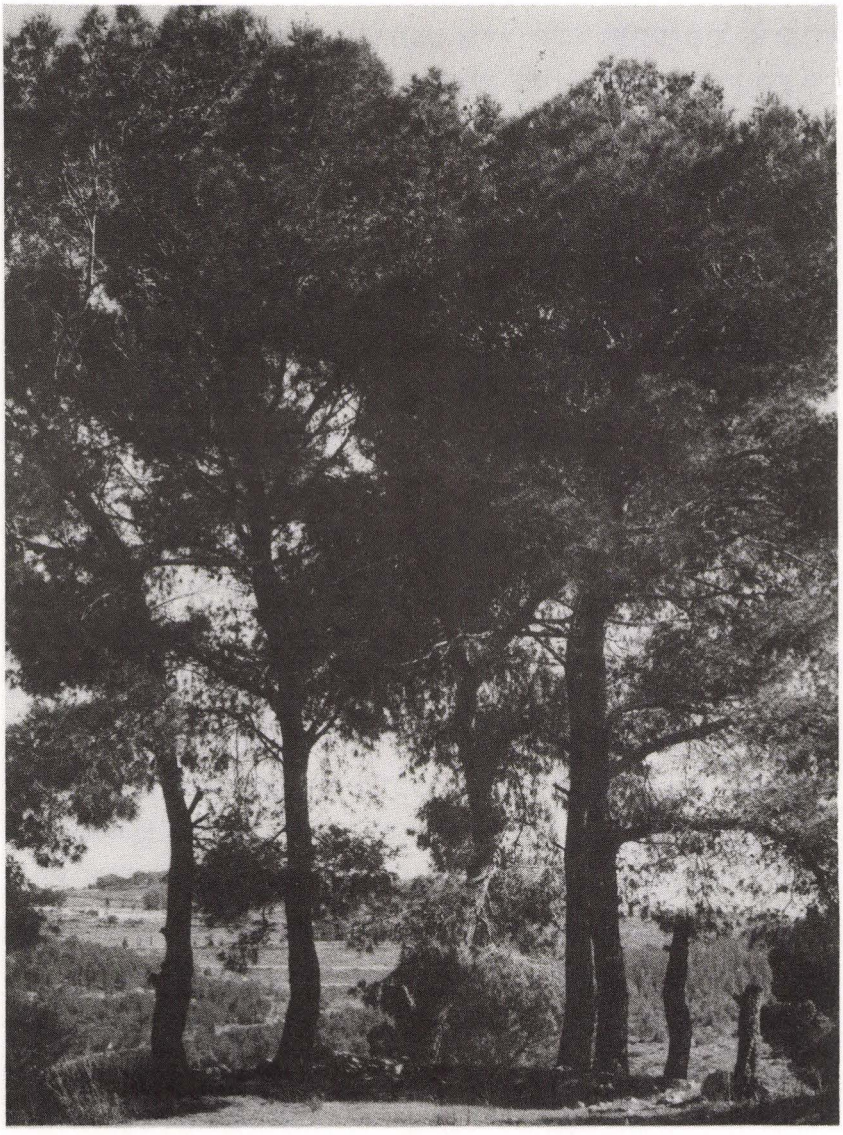
די זון איז זיך שטיל פארגאנגען, די נאכט איז זיך רוהיג צופאלן. אשווארצער וואלקן האט אונז באדעקט, ארימע אויסגעמוטשעטע קינדער. מען האט אראפגעלייגט די קאפ אויפן פעלד און געוואלט דרעמלען. אשטארקער ווינט האט גענומען בלאזן פול מיט צארן געווינטעוועט און געשלאגן אין פנים דאן האט אנגעהויבן צו דונערן און בליצן. אשלאגס רעגן האט גענומען גיסן. מען האט געוואלט דערווארעמען דעם קערפער מיט די דינע דעקע, צעהן מיידלאך מיט צעהן דינע דעקעס. אבער ביז אפאר מינוט איז אלעס געוואלן דורך געווייקט, די וואסער זענען געגאנגען אן אויפהער. און ווי אזוי עס איז געפאלן די וואסער פון הימל. איז געפלאסן די טרערן פון אונזערע אויגן. טייערער בורא עולמים! פארוואס? ווילאנג? עס גיסט דאך אונזערע טרערס פון טיפן הארצן, פון צובראכענע שארבנ׳ס, קל היוצר! דערבארעם זיך. ״הצילינו נא כי באו מים עד נפש״ דו ביזט דאך דער ״אבי יתומים״ נאר צו דיר קענען מיר זיך וועגדן, אליין! עלנד זענען מיר געבליבן! טאטע געגוג! מאך א סוף צו אונזער גלות! די טרערן מיט דעם רעגן האבן

זיך צומישט און דאס איז שוין זיכער אנגעקומען צום "כסא הכבוד"

אינדערפרי זענען מיר אויפגעשטאנען דורך געווייקטע נאך אלאנגן באד. מיר האבן אויסגעזען שרעקלאך מיד, הונגעריג, נאס. און פארצווייפלט. נאך אזא שווערן רעגן איז ליידער געווען פיל קרבנות מיר האבן זיי מקנא געווען ווי זיי זענען שוין פטור געווארן פון די צרות.

מען האט אונז אריינגעפירט אין אדארף. דארט האט מען אונז געגעבן צו עסן קארטאפל. וועמען ס׳איז נישט אויסגעקומען האט נאר געהאט שאלאכטץ פון קארטאפל, דער הונגער האט אונז נישט אזוי געבאדערט. ווי די קעלט. צוביסלאך האט זיך דער וועטער געענדערט און ס׳איז געווארן אויסגעשיינט. זענען מיר ווייטער געגאנגען אפאר ק״מ צופוס. מיטאג צייט זענען מיר אנגעקומען אין אשטאל פון בהמות. מען האט זיך אנגעווארימט מיט די שטרוי און זיך אביסל בארוהיגט. דאס האט אנגעהאלטן דריי וואכן, יעדן טאג איז געווען א אנדער חורבן. און יעדן טאג האבן מיר געווויינט אז השי״ת זאל זיך שוין דערבארעמען און אונז העלפן. די מלחמה איז שוין געווען ביים ענדע. טאנקען זענען איבעראל ארום געפארן. און אין די לעצטע מינוטן האבן אונז די רוצחים נאך געוואלט אומבריינגען, וואו מען איז אריבער אוואלד האבן זיי אונז געוואלט אריינטרייבן און אונז אויסשיסן. סערל מיין מומע האט געשריגן נישט בלייבן אין וואלד ביז אפאר טעג ווערן מיר בעזרת השם באפרייט. און אזוי איז טאקע געווען. די דייטשן ימ״ש זענען זיך צולאפן און מיר זענען געבליבן אין גאס אליין אן קיין אויפזיכט. פריי. און פארקלעמט מיר האבן ווידער אויסגעבראכן אין א היסטעריישן געווויין. אבער דאס איז שוין געווען טרערן פון פרייד

פארמישט מיט טרויער, זעהענדיג ווי מיר זענען טאקע געבליבן אליין אן קיין נאנטן פון אונזער פאמיליע טאטע מאמע וואס זענען געווארן אפגעריסן פון אונזער שויס און הארץ.

פרק ח / די באפרייהונג

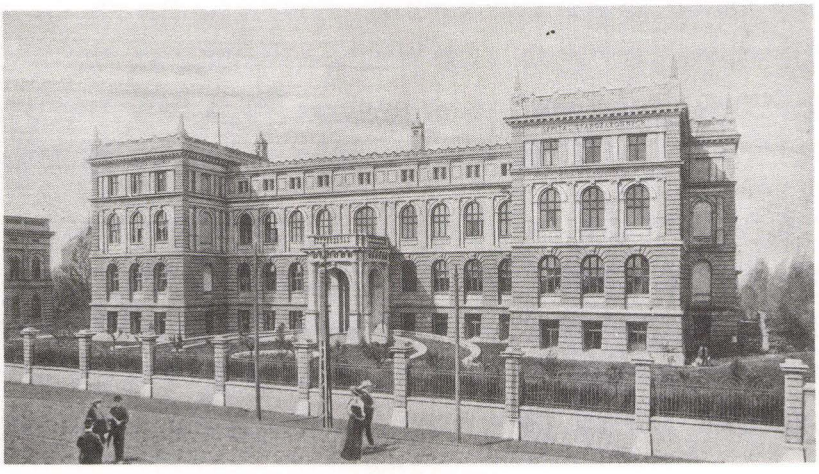
א שטימע פון טאנקען מיט מאשינען איבער די גאסן האט זיך געלאזט הערן. דאן האט זיך איינע פון זיי אפגעשטעלט נעבן אונז, עס האבן ארויסגעשפאנט רוסישע מיליטער און מען האט אונז באפרייט אינמיטן גאס. אפאר טעג זענען מיר פארבליבן אין אדייטשן דארף די רוסישע סאלדאטן האבן געהיט אויף אונז ווי אויף זייערע קינדער. צווישן די רוסישע מילטער איז אויך געווען פיל אידן. אבער דא צובלייבן האט נישט געהאט קיין שום זין און תכלית.

מיר זענען אנגעקומען אין פראג די הויפט שטאט פון צ׳כסלובקיה דארט איז געווען אסטאנציון פון די באן וואס האט געפירט פאר אומזיסט די אלע איבערגעבליבענע פון די מלחמה אוואוו מען האט נאר געוואלט. מיר האבן זיך אויך געוואלט ארויף כאפן אויפן וואַגאָן. צוריק צופארן אין באטיו זען צו עס איז נישט געבליבן איינער פון אונזער משפחה. פלוצלונג האט מיין שוועסטער קינד שרה תחי׳ באקומען בויך קרעמפן און זי קען נישט פארן ווייטער מיט אונז, האט זי זיך אנגערופן צו אונז און געזאגט איר פארט אהיים און איך וועל דא בלייבן אין אשפיטאל.

האבן מיר איר אנגעשריגן און געזאגט. אין אלע צרות און פיין זענען מיר געווען צוזאמען און יעצט נאך די באפרייהונג וועלן מיר זיך צושיידן ניין! אויב אין אשפיטאל וועלן מיר אויך גיין און מען וועט אונז אלעמען אויפנעמען. מיר זענען אלע קראנק, דאן זענען מיר אלע דריי געגאנגען צום ריכטונג פין שפיטאל וואס האט

געהייסן "רויטער קרייץ" מען האט אונז אלע דריי אויפגענומען. איך האב געהאט 40 גראד היץ אן צו וויסן אפילו פון גארנישט. די דיאגנאזע האט געצייגט אוסגעטריקנטע גידערים פון הונגער. ערשטע פון די כוחות פון שווערע ארבע'ט, מען האט אונז זייער שיין באהאנדלט איידל און מיט געדולד. מען האט אונז ארום געוואשן מיט שמעקעדיגע זייף אנגעטאן ריינע וועש. מיר האבן זיך געשפירט גליקלאך, ריין און פריש. שלאפן האבן מיר איבערהויפט נישט געקענט פון גרויס איבעראשונג און פון די ריינקייט וואס מיר זענען שוין נישט געווען צוגעוואוינט.

עסן האט מען אונז געגעבן וויניג און זייער לייכטע כדי די גידערים זאלן זיך צוביסלאך צוגעוואוינען אויף נארמאלע עסן. סערל מיט שרה האבן געקענט די צ'עכישע שפראך האבן זיי געריעדט מיט די דאקטורים וואס האבן שטארק רחמנות געהאט אויף אונז פאר די פיל ליידן וואס מיר האבן איבער געלעבט. ביז צוויי וואכן זענען מיר געווארן געשטארק. שרה אדלר האט זיך שוין געשפירט קרעפטיגער די שמערצן איז ב"ה אוועק, און מיר זענען באפרייט געווארן פון שפיטאל.

פרק ט / די אינטרעסאנטע צוזאמען טרעף

גלייך נאך די באפרייהונג איז געווען ערלויבט פאר יעדן אריין צוגיין אין מסעדות. און געניסן פון דארטן עסן טרינקען וויפיל מען האט נאר געוואלט. אן קיין פרייז אלעס פאר אומזיסט. אזוי נאך זענען מיר אויך געגאנגען שפאנצירן צווישן די פראגער גאסן, און אריין אין מסעדות. זוכן צו עס איז נישטא איינער פון אונזערע באקאנטע.

אזוי ווי מיר זיצן אין איינע פון די מסעדות און פארבריינגען הערן מיר רעדן צוויי רוסישע סאלדאטן אידיש. שרה איז געווארן זייער איבעראשט און זי גייט זיי אנטקעגן, און פרעגט זיי ווער זיי זענען? זיי האבן זיך זייער געפריידט אז זיי האבן אנגעטראפן א אידיש קינד. און זיי ענטפערן איר פריינדליך מיר זענען אידן. מיר האבן געדינט אין מיליטער אין רוסלאנד, מיר זענען געווען געפאנגענע, און נאך די קריג האט מען אונז איינגעטיילט אין די צעכיש׳ע ארמיי, און נאך אפאר וואכן ווערן מיר אינגאנצן באפרייט. און אפשר איז דא צווישן אייך איינער מיטן נאמען ישעי׳ כ״ץ? (מיין פעטער מיין טאטנס ברודער) יא! איז געקומען דער ענטפער פון ביידע סאלדאטן ער געפינט זיך דאך דא מיט אונז, מיר קענען אים זייער גוט! מיט פיל מוט און דרייסטקייט האט זי אנגעהויבן צו לויפן און שרייען צו אונז קומט פעטער ישעי׳ איז דא. די סאלדאטן האבן איר אפגעהאלטן און געזאגט מיידאלע פריער ענדיג עסן, זי האט אבער געענטפערט שטאלץ איך וועל יעצט נישט עסן ביז איך וועל זיך אנטרעפן מיט ישעי׳, זי איז געגאנגען צוזאמען מיט די

סאלדאטן און האט אנגעטראפן ישעי׳ כץ, זי האט אים גלייך געהייסן זיך דערנעטערן צו אונז.

ערשטוינט זענען מיר געבליבן זעהענד״ג פעטער ישעי׳ ער האט אויסגעזען מיט די זעלנערישע קליידער און אן אבארד נישט צום דערקענען. אפאר מינוט זענען מיר געשטאנען איינער קעגן צווייטן אן ארויסרעדן א וואָרט. סערל זיין שוועסטער איז שעור נישט געפאלן אין חלשות. וואס הייסט ישעי׳ לעבט! דען ביי די קריג איז ישעי׳ געפאנגען געווארן ביי די רוסן ער האט געכאפט אשאס אין פינגער און אלע האבן געמיינט אז ער איז טויט. מען האט אהיים געשיקט אצעטל ביי אים אין הויז אז ישעי׳ כץ איז געפאלן אין קריג. זיין זון האט אפילו שוין געזאגט נאך אים קדיש, און דא זעהט זי עם שטיין אנטקעגן איר און לעבט ב״ה. מען האט זיך אביסל בארוהיגט האט מען זיך אוועקגעזעצט. און יעדער האט דערציילט זיין פארגאנגענהייט וואס איז אויף אים אריבערגעגאנגען.

טרערן האבן זיך געגאסן פון פעטער ישעי׳ טרויערדיגע געפילן האבן אים ארום געגומען דערציילנד״ג דאס ער האט פארלוירן זיין ווייב מיט די זיבן קינדערלאך הי״ד, חיה שרה ושבעה בניה אונז האט ער געשטארקט און געמוטיגט. און אונז געזאגט, איר זענט נאך יונג. איר קענט נאך חתונה האבן און אויפשטעלן שיינע דורות, אבער איך האב שוין ליידער מיין דור פארלארן. שוועד איז געווען צוצוזעהן די סצענ׳ע פארווייטיגט איז געווען די הארץ פון צוהערן די צרות.

✧✦✧

קינדער האט ער אויסגעשריגן! געגוג געווען דא, מען מוז וואס

שנעלער פארלאזן אט די בלוטיגע לאנד! דאן האט ער אונז צוגעפירט צו די אנדער זייט גרעניץ פון די רוסן וואס האט געהייסן פילזען וואס דארטן האט מען געקענט פארשאפן שריפטן אויף צוקענען ארויספארן. אין יענע שטאט איז געווען אויפגעשטעלט אלאגער פון אידישע פליטים וואס דער דז׳וינט האט אויסגעהאלטן דארט האט מען זיך געקענט פארהאלטן ביז מען האט אויסגעוואנדערט אדער אין ״ארץ ישראל״ אדער אין אמריקה, מיר זענען געגאנגען צום סטאנציון פון די באן. מיר האבן נישט פארמאגט קיין שריפט, נאר פיל מאל האט געטראפן דאס מען האט ביים גרעניץ נישט איבערגעקוקט די פאפירן. שרה האט זייער גוט געקענט די צעכיש׳ע שפראך האט זי מיט יעדן גערעדט, און דערציילט פאר אלע גויעטעס וואס מיר האבן מיטגעמאכט. און עס איז זיי געווענען טרערן פון די אויגן, ביים גרעניץ איז איינער ארויפגעקומען און געפרעגט אלע זענען רוסקי. האבן אלע אויסגערופן יא, רופט זיך אן איינע און ווייזט אויף שרה ניין! זי איז דאך א צעכסקי.

מען האט איר גלייך אראפגעפירט און איך בין געבליבן מיט סערל נאר אונז צוויי און מיר זענען געפארן קיין פילזען. גרויס איז געווען אונזער פארלוסט פון שרה אבער ד׳ האט געהאלפן און אין צוויי טעג ארום איז שרה אנגעקומען. זי האט זיך צוגעשלאסן צו אטראנספארט אידן וואס זענען אריבער די גרעניץ. אין פילזען האבן מיר זיך אויפגעהאלטן אפאר וואכן ביז מיר זענען אנגעקומען אין מערב דייטשלאנד אין לאנדעסבערג, דארט האבן מיר זייער פיין געלעבט, עס האט זיך געפונען דארט א אידישע קיך. צוביסלאך האט מען אויפגעשטעלט א ישיבה, א בית מדרש, מיט א כשר׳ע שחיטה. שבת האט מען פארברייגט צוזאמען, די

אטמאספער איז געווען זייער איינגענעם, נאר מען האט שטארק געפילט ווי עס פעלט ביים שבתדיגן טיש דער ראש המשפחה, און די גאנצע פאמיליע.

מען האט אריין געשטעלט אין פארשידינע בלעטער צייטונגען. ווער עס ווייסט עפעס פון די משפחה, פיל מאל האט עס געטראפן דאס שוועסטער און ברידער פלעגן זיך צוזאמען טרעפן ס׳איז געווען הארצרייסענדע טרעפענישן מיט גרויסע בכיות. מענטשן וואס האבן שוין פארלארן דעם האפענונג פון צוטרעפן נאנטע און באקאנטע האבן זיך פלוצלונג מיט אמאל געטראפן. מיר האבן ליידער מער קיינעם נישט געטראפן אויסער ישעי׳ כץ אבער אפילו די אינטרעסאנטע צוזאמענום מיט פעטער ישעי׳ איז געווען עקסטערע ״השגחה פרטית״.

✧✦✧

צוביסלאך האט מען אנגעהויבן צו לעבן אנארמאלן לעבן. עס איז פארגעקומען שידוכים, מיט חתונות. מען האט צוזאמען געפארט זייער אינטרעסאנטע שידוכים. אונגארישע מיט רוסישע. פוילישע מיט יעקעס. די שמחה איז געווען גרויס און דערהויבן מיטן ווילן צוריק אויפצושטעלן אידישע דורות בדרך התורה און שאפן נחת רוח פארן בורא עולמים...

פעטער ישעי׳ האט חתונה געהאט מיט אמיידל מלכה פעדער תחי׳ (מלטשו) זיי זענען ארויסגעפארן אין אמריקה און אויפגעשטעלט אשיינעם דור. מיין מומע סערל האט אויך חתונה געהאט מיט אגרויסן תלמיד חכם ר׳ יחזקאל יוסף איצקוביץ זיי האבן אויך אויפגעשטעלט אשיינעם אידישן דור און זיי וואוינען היינט אין בני ברק.

פעטער ר' יום טוב ליפא קליין זצ"ל

פעטער ר' ישעי' כץ זצ"ל

פעטער רבי יחזקאל יוסף איצקוביץ רעדט מיט זיין מחותן הגאון האדיר רבי שמואל וואזנער שליט"א הגאון ר' משה שובקס זצ"ל ראש ישיבת בעלזא הרה"צ רבי יוסף טויסיג זצ"ל

פרק י / "די מדינה"

עס איז אנגעקומען ידיעות פון ארץ ישראל דאס עס גייט ווערן אציוניסטישע אידישע מדינה. דער עולם האט זיך אנגעהויבן פאקן און געוואלט אויסוואנדערן אין ארץ ישראל. די ערשטע זענען געפארן די פרייע חלוצים וואס די סוכנות האט ארויס געפאדערט און זיי זענען אריין אין פרייע קיבוצים.

די אגודת ישראל זענען אויך נישט געשלאפן און ג'ארבע'ט מעשים צו אנבריינגען די פרומע אידישע פליטים, אין ארץ ישראל ביי די פרומע אידן. זיי האבן ארויסגענומען יונגווארג מיט פיל משפחות זאלן חלילה נישט פארפאלן ווערן אונטער די פרייע ציוניסטישע געוועלטיגונג.

עס האט זיך אנגעהויבן אפאקעריי מענטשן האבן זיך צושיידט מיט פריינד און משפחה, ווייל זייער אסאך האבן געוואלט דוקא פארן קיין אמריקה אין די גאלדענע לאנד, וואו מען וועט זיך נישט דארפן מוטשען. אזוי ווי אין די אריגע ארץ ישראל. מיין שטרעבן איז געווען אויסצוואנדערן קיין ארץ ישראל, ווייל איך האב דארט געהאט אמומע הצדקנית מרת רחל לאה קליין און פעטער רבי יום טוב ליפא קליין זצ"ל וואס זענען אנגעקומען קיין ארץ ישראל נאך פאר די וועלטס מלחמה, און זי האט דארט געוואוינט מיט איר פאמיליע וואס האבן זיך זייער שיין איינגעארדנט מיט זייער א אריגער לעבן. פריער האט מען פאר די יונגווארג פארשאפט פאספארטן ארויסצופארן, אזוי דאס איך האב זיך געמוזט צושיידן פון סערל תחי', אבער באלד נאך אונז זענען זיי אויך געקומען קיין ארץ ישראל און מיר האבן זיך ווידער צוזאמען געטראפן.

פרק יא / די רייזע קיין ארץ ישראל

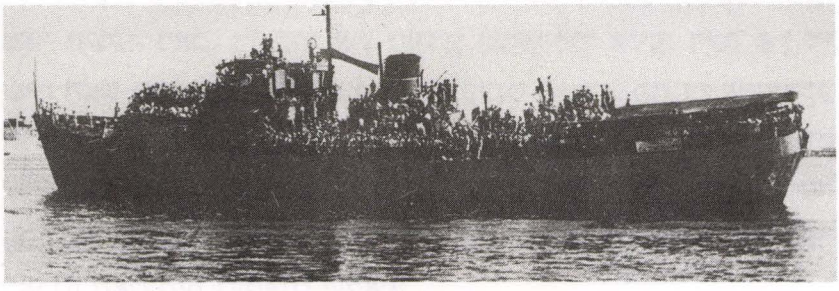
טויזנטער פליטים זענען געשטאנען גרייט צו רייזן קיין א״י אין איינע פון די האפן שטעט פון דייטשלאנד געווארט האט מען אויף די שיף זאל אנקומען און אויפנעמען אירע ווארטנדיגע. די בליקן האבן געווארפן אויפן אנקומענדיגן שיף וואס האט געדינט צו פירן בהמות מיט פערשידענע לאסטן. דאס האט געהייסן ״פאן-יארק״ א ענגלישע שיף וואס איז געקומען פון רומניה און געבריינגט פארשידינע לאסטן.

די שיף איז געווען אריזיגע אז מען האט געקענט אנפילן 2,500 מענטשן, קיין פענסטערס האט די שיף נישט פארמאגט, קיין בעטן אויך נישט, עס האט ענטהאלטן פון ברעטערנע שטייגאלאך אזוי ווי פאר הינער אן מאדראצן, און דאס האט מען געקענט ניצן אויף צושלאפן. דאס האט אונז קנאפ פארדראסן. מיר זענען שוין געווען געוואוינט אויף אזעלכע צרות. נאר דא האבן אונז חאטש געוואוסט און געהאפט אז מען פארט אין ארץ הקודש. צו די לאנד וואס די הארץ גלוסט ארץ אשר אבניה ברזל. אדמת קודש שכולו תורה.

די רייזע איז געווען נישט קיין געשמאקע עס איז געווען אפאר טעג פאר תשעה באב. די היץ איז געווען שרעקליך אויפן דעק פון די שיף האט מען איבערהויפט נישט געקענט שטיין. פון די שטארקע היץ, ביינאכט האט מען נישט געקענט שלאפן. אלע זענען ארויף אויפן דאך, פלאץ פאר אלעמען איז אויפן דאך נישט געווען, ווער עס האט באכאפט אפלאץ אויפן דאך איז געווען גליקלאך ווייל נאר דארטן האט מען געקענט שלאפן.

פינעף טעג האט געדויערט די רייזע. שבת אינדערפרי תשעה באב זענען מיר אנגעקומען מיט מזל צום חיפהער פארט. אזוי ווי עס איז געווען שבת האט מען געמיינט אז מען טאר נישט אראפגיין נאר מען דארף בלייבן אויפן שיף אין מיטן ים. אבער וויבאלד די מדינה איז שוין געווען אויסגערופן אבער סכנה איז נאך געווען, בפרט אז אזא גרויסע שיף זאל אין א סכנהדיגן ארט בלייבן ווארטן, האבן אלע רבנים געפס׳קנט ארויסצוגיין פון די שיף. מען האט אונז אפגעווארט מיט גרויס פאראד מען האט געפאטשט מיט די הענט און אונז זייער שיין אויפגענומען, און זיך שטארק געפריידט צו אונז, דאס איז געווען פאר 47 יאר צוריק תשעה באב תש״ט. זענען מיר צו מזל אין אגוטע שעה אנגעקומען אין ארץ ישראל.

הייליג איז געווען די אטמאספער. טייער איז זי געווען אויפן הארצן. מען האט זיך געוואלט ארויף ווארפן אויף די הייליגע ערד, עס צוקושן. טרערן פון פרייד, האבן געטאן גיין פאר איבעראשונג, וואס מיר האבן די זכיה צושטיין אויף די הייליגע לאנד. אפגעהאקט איז דער לשון געווארן, נישט וויסנד׳יג צו עס איז אחלום אדער טאקע בהקיץ אויפן וואך. דאס הארץ האט געגלוסט צוגיין באזוכן די מקומות הקדושים, אבער דאס איז נאך נישט געווען ערלויבט צו טאן, ווייל עס האט נאך געהערט צו די אראבער.

איינע פון די שיפן וואס רייזן קיין ארץ ישראל

פרק יב / דאס לעבן אין בית עולות

מיר זענען אנגעקומען אין בית עולות סהא״ט געהייסן בנימינה. דאס איז געווען אפלאץ וואו אלע עולים האבן זיך צוזאמען געטראפן, פארשטייט זיך אז עס איז נישט געווען אויפן פרומען אויפן. כשר׳ע פלייש איז דארט נישט געווען. אונז האבן געגעסן פון אמיליטעריישע קיך. אלעס נאר פרווה, אסאך גרינס, מרק ירקות, א.ד.ג. מען האט אונז געגעבן געפרעגלטע חצילים, און מען האט אונז פארקויפט אז די חצילים וואקסט אין ים און מען רופט עס ים פלעצלאך. מיר האבן זיי געגלויבט ווייל חצילים איז אין אונגארן נישט געווען בנמצא, פרישטיק האט מען אונז געגעבן זיתים, וואס דאס איז אויך געווען אומבאקאנט, פאר אונז. צוביסלאך האבן מיר זיך צוגעווואוינט צו די נייע עסנס, און צום נייעם לעבן, מען האט זיך פריילאך געמאכט כדי צופארגעסן פין די פארגאנגענע צרות, מען האט זיך משתדל געווען צו מאכן שמחות, חתונות, בר מצוות, וכו׳. פארשטייט זיך אז אלעס האט זיך געפירט דורכן בית דין, פון דיינים און רבנים. מען האט שטארק געקעמפט מיט אייזערנע כוחות נישט דורך צופאלן. און עסן נישט קיין כשר׳ע פלייש חאטש דער קערפער איז געווען שוואך דאך איז מען געווען בס״ד אפגעהיטן אין כשרות.

✧✦✧

אזוי ווי עס איז נאך געווען מלחמה צייט. די מדינה איז שוין געשטאנען, אבער דאס איז געווען אמדינה של גהינום. זיי האבן געוואלט אז מיידלאך זאלן דינען אין מיליטער אזוי אז מען האט אונז געוואלט אריין נעמען פאר סאלדאטקעס.

די פרומע האבן דאן נישט געזעצן מיט פארלייגטע הענט און האבן געא׳רבע׳ט אז זייער פלאן זאל נישט ארויסגיין לפועל. גלייך ווי עס איז אנגעקומען נייע עולים מיט פרומע מיידלאך האט מען זיי איינגעארנדט אין פרומע קיבוצים ווי קבוץ חפץ חיים, נתיבות, יסודות, מיר זענען אריין אין קבוץ חפץ חיים דאס האט געהערט צו פועלי אגודת ישראל. מען האט דארט געלעבט זייער א ארים לעבן אן לוקסוס. אליין שווער געהארעוועט אין פעלד ארבעט. מען האט אויך געהאדעוועט שטייגן מיט עופות ווי אויך אשטאל מיט בהמות, אליין האט מען געדארפט אויסמעלקן די מילאך. דאס שטיקל ברויט איז אנגעקומען זייער שווער. עס איז געווען אקיך באזונדער פאר קינדער, א בית תינוקות, מיט שולעס פאר די קינדער. די עלטערן האבן זייער פיל ג׳ארבע׳ט און די קינדער זענען געווען שטארק אפגעזונדערט פון די עלטערן, נאר שבת האבן זיי געגעסן צוזאמען ביי איין טיש, נאך אזא לאגער וואס מיר האבן מיטגעמאכט איז דאס געווען ממש ווי אגן-עדן, עסן האט אונז נישט געפעלט, אקליידל אויב עס האט אויסגעפעלט האט מען אויך געגעבן.

געפירט האט מען זיך מיט אונז זייער שיין. איידל און פיין, געלאסן מיט געדולד, און אידיש עהרלאך ווי עס בעדארף צוזיין, עס איז געווען אשול מען האט דארט געדאוונט דריי מאל אין טאג. שבת איז געווען פריילאך מען האט געזונגען זמירות. איין זאך וואס עס האט אונז שטארק אויסגעפעלט איז געווען די עלטערן מיט די משפחות וואס מיר האבן פארלוירן, אלעס וואס האט געפעלט האט מען אונז געקענט צושטעלן. אבער ליידער דאס פארלוירענע, האט אונז קיינער נישט געקענט צוריק בריינגען.

פרק יג / דאס פריילאכע איבעראשונג

אין איינע פון די שיינע טעג, וועו די זון האט הערצליך געשיקט אירע שטראלן איז אנגעקומען צו מיר אפרוי וואס האט גוט געקענט מיין מומע סערל, און האט מיר אנגעזאגט די גוטע בשורה, אז סערל מיט איר מאן געפינען זיך שוין אויך אין ארץ ישראל. גרויס און פריילאך איז געווען מיין איבעראשונג, אבער סערל געפינט זיך דאך טאקע אין ארץ ישראל, אבער אין "פרדס חנה" אין בית עולים.

איך האב געוואלט לויפן איר זען, איך זאל שפירן אז איך בין שוין נישט אזוי עלנד, אבער ווי קום איך אן אין פרדס חנה. ווייל אין קבוץ איז געווען איינגעפירט דאס יעדער האט געׂאר׳בעט פון 7 ביז 8 שעה אטאג און אטאג חופש האט מען נישט געגעבן נאר אין אטאג פון א שמחה פון די משפחה, האב איך געבעטן מען זאל מיר לאזן ארבע׳טן ביינאכט אכט שעה און דאן וועל איך בייטאג האבן חופש. און אזוי איז געווען. ס׳איז געווען דאנערשטיג ביינאכט האב איך געמאכט אלע ארבע׳ט וואס איך האב געדארפט אראנזיר׳ן לכבוד שבת, און פרייטיג אינדערפרי בין איך ארויס אויפן שאסיי (כביש) קיין געלט האב איך נישט געהאט מיט זיך, האב איך מיט נאך עטליכע מענטשן זיך ארויף געכאפט אויף א טרמפ, און מיר זענען געפארן און אנגעקומען אין "פרדס חנה".

גרויס איז געווען די שמחה, ביידע צוזאמען האבן זיך ארויף געווארפן איינער אויפן צווייטן. מיר זענען ווייטער צוזאמען. דאס ליבלאכסטע איז געווען אז אויף שבת זענען מיר געווען צוזאמען

מיט "שבת אחים גם יחד" ווייל פיל באקאנטע קרובים וואס זענען געווען מיט אונז ביי די שרעקליכע לאגערן האבן זיך יעצט צוזאמען געטראפן אין "פרדס חנה" גלייך נאך שבת, האט זיך סערל געצויגן קיין יפו דארטן האט זי געזומען א דירה וואס איז באשטאנען פון איין צימער מיט א קיך, אין אצייט ארום איז פעטער ישעי' אויך געקומען קיין יפו ער האט שוין געהאט א שטוב פון דריי קינדערלאך, און ער האט געזומען א דירה נעבן סערל א ביסל אגרעסערע דירה. איך האב געזעהן אז אין קבוץ חפץ חיים קען איך שוין מער נישט בלייבן. איך האב פארלאזט דעם קבוץ און געקומען קיין יפו צו מיין פעטער. איך האב דארט געהאט א צימער מיט מיין שוועסטער קינד שרה אדלר (גולדשטיין), קיין האניג זהאבן מיר דארטן נישט געלעקט, מיר זענען ארויס ארבעטן אין פארשידינע פארבריקן פון טריקו מיר האבן געדארפט אויפנייען פארשידינע זאכן אויף שוועדש מאשינען די ארבע'ט איז געווען שווער און פיל, אבער דאגעגן די משכורת איז געווען זייער ווינציג. מיין פעטער האט אויך זייער שווער געארב'עט אויף פרנסה און ווי נישט ווי דורכגעקומען.

צוביסלאך האט יעדער אויפגעשטעלט א אייגן הויז שרה אדלר האט חתונה געהאט זי הייסט היינט גולדשטיין און וואוינט אין בני-ברק, מיט אשיינע אידישע פאמיליע.

פרק יד / דער שידוך

א אלטער באקאנטער וואס האט גוט געקענט פעטער ישעי׳ פון די שטאט מונקאנטש האט אים אנגעטראפן, און אים פארגעשלאגן דעם שידוך פון מאטערסדורפער רבין׳ס אזוהן. דער בחור מיין מאן ז״ל, האט געלערנט בחברותא מיט מיין עלטער פעטער רבי אברהם הכהן גרוס (לאה פרידס זיידע) די ידידות צווישן זיי איז געווען זייער גרויס. דער רבי אברהם איז געווען אסופר סת״ם ער איז געווען מפורסם בצדקותו ובתמימותו. ער איז ארויף אין ארץ ישראל ווען ער איז געווען א אלמן און האט אויסגעקליבן דעם בחור יוסף טויסיג ער זאל שלאפן ביי אים, ער האט עם געהאלטן אזוי ווי א אייגן קינד. די משפחה פלעגן אים רופן פעטער ר׳ אברהם. ווען מען האט אנגעטראגן דעם שידוך, האט זיך מיין מאן זייער געפריידט זיך צו משדך זיין מיט א אייניקל פון רבי משה ביקינער און פון פעטער רבי אברהם. בקיצור דער שידוך איז געווארן געשלאסן בשעה טובה ומוצלחת, די חתונה האט מען באשטימט אויף ראש חודש כסלו אין ירושלים עיר הקודש. [שרה בת רבי חיים אהרן הכהן כץ זוהן פון רבי אברהם יעקב הכהן כץ, און פון מרת רבקה וואס זי איז געווען אטאכטער פון הגה״ק רבי משה גרוס אב״ד ביקיני (ביקינער רב)].

הרה״צ רבי יוסף טויסיג זצ״ל

אלץ בחור

אלץ יונגרמאן

אין די מיטעלע יאהרען

לעצטע יאהרען

מזל טוב — מזל טוב

מיטב ברכתנו שלוחה להאי גברא רבא מיקירי ירושלם עיה"ק ת"ו הב' החתן המופלא ומופלג בתוי"ש רב המדות והחסידות עומד בפרץ מחזיק מעמד בדרך ישראל סבא הרב יוסף טוסיג שליט"א

לבוא בברית השדוכין עב"ג תחי'

דרכך בשושנים תהא סוגה ואת ביתך לתפארת תבנה. כעתירת חבירך הנאמנים

חיים וויס	רפאל חיים סרייטל
מאיר ליפשיץ	יצחק המבורגר
יואל בלויא	יחיאל קעפעש
בנימין פריימן	אורי בלויא

גם אנו בין המברכים

יעקב ש. גפנר	יצחק טורנהיים
אלימלך בלויא	ישראל מ. גוטליב

מזל — טוב חמה

אל כבוד ידידי המופלא והמופלג בתורה ויראה עדיו לגאון וצדיק

הרב יוסף טוסיג שליט"א

כ"אירופיו עב"ג ר"תחי'

יה"ר שימשיך בדרכיו ויעלה מעלה מעלה בדרך המכורה

כברכת מאיר איזאק

גם אני מצרף את ברכותי הנאמנות לכ' הב' המופלג בתוי"ש

ה' יוסף טויסיג הי"ו

תזכה לבנות ביתך קדש לה' ברוחה יוסף משה הס

אדמו"ר ממאטערסדארף זצ"ל מיט חסידים

פרק טו / חיים של אושר ונחת״

נאך מיין חתונה האב איך געוואוינט אין ירושלים אין זייער א קליין דירה, צוויי קליינע צימערן אקיך א מטר אויף א מטר, קיין פרידזידע׳רס האט מען נאך דעמאלס נישט געהאט נאר די גאר רייכע מענטשן. א אייז קאסטן האט מען געהאט און דארט אריינגעלייגט די זאכן. איך האב אבער א אייז קאסטן אויך נישט געהאט נאר א פיילע מיט א זאלץ ברעטל אין דעם האט מען אריין געטאן די אייז און דארט פלעגט מען אלטן די עסנווארג. גאז האט מען אויך נישט פארמאגט געקאכט האט מען אויף קנויט מאשינקעס. אויף קליינע פרימוסן האט מען געקאכט וועש, ווייל וואש מאשינען איז נאך דאן אויך נישט געווען צוקריגן.

וויבאלד ס׳איז געווען אנייע מדינה איז געווען זייער שווער צוקריגן עסנווארג, געגעסן האט מען טאקע ווי די משנה זאגט פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה. יעדע זאך האט מען געטיילט אויף תלושים אלעס לויט מנות. צ.ב.ש. עוף אפערטל קילו פאר אמענטש, דריי אייער א וואך, דאס האט מען באהאלטן לכבוד שבת.

ווער ס׳איז געווען אין אנדערע אומשטענדן האט געדארפט ברייגען אצעטל פון א דוקטור האט מען באקומען עפעס מער. וואסער האט מען באקומען איינמאל אין צעהן טעג מיר האבן געהאט אטאנק פון 40 בלעכן האבן מיר עס אנגעפילט מיט וואסער, אבער ס׳איז געווען זייער שווער דען עס איז געווארן לעכער אין די פאס. אזוי אז די וואסער האט אויסגערונען און מיר זענען געבליבן אן וואסער, פירות מיט ירקות האט יעדער ירקן באקומען פון אלעס

אקעסטל אזוי דאס יעדער האט געקענט באקומען נאר א האלבע קילו פון יעדע זאך. אויך האט מען אויף יעדער פראדוקט געדארפט שטיין שעהן אין תור. די שוואכע עלטערע מענטשן וואס האבן נישט געהאט קיין קראפט צו שטיין אזוי לאנג פלעגן מאכן געפערליכע קולות. דער לעבן איז געווען נישט צום שילדערן, ארבע׳ט איז אויך נישט געווען צוקריגן עס איז נישט געווען אסאך פארבריקן. צוליב דעם האבן זיך פיל אריבער געצויגן קיין תל אביב יפו, אדער חיפה. פרנסה איז דארט געווען גרינגער אבער וועגן חנוך איז דארט געווען שווערער. דעריבער האט מען נישט געקענט בלייבן דארטן לאנג און מען איז צוריק געקומען זיך באזעצן אין ירושלים אדער אין בני ברק.

בני ברק האט זיך זייער שיין אויסגעבויעט אסאך אידישע משפחות האבן זיך דארט באזעצט.

פון יפו האט זיך ישעי׳ כץ געצויגן קיין אמריקה צוליב די שווערigקייט פון פרנסה דארט האט ער זיך זייער שיין איינגעארדנט, אבער ליידער האבן זיי באצאלט מיט אטייערן קרבן, א קינד פון צעהן יאר האט מען איבערגעפארן און ער איז ל״ע געבליבן נישט ביים לעבן (יהודא בן ישעי׳ ת.נ.צ.ב.ה.)

איך בין געבליבן אין מאה שערים א זעקס-זיבן יאר, שפעטער האבן מיר זיך אריבערגעצויגן אין פרי חדש. דארט האט מען געוואוינט מער ברווח אבער אויך דורך געמאכט פיל שווערigקייטן. די מומע מרת רחל לאה קליין האט געוואוינט מיט אונז בשכינות, זי האט געהאט קע״ה אשטוב מיט קינדערלאך. מיר האבן זיך געהאלטן זייער נאנט און גוט, זי האט אויך געהאט אשווער לעבן, אין פרנסה, די הכנסות איז געווען ווינציג אבער די שמחה איז געווען גרויס אויב איך דערמאן זיך יעצט פון יענע צייטן זעה איך ווי מען

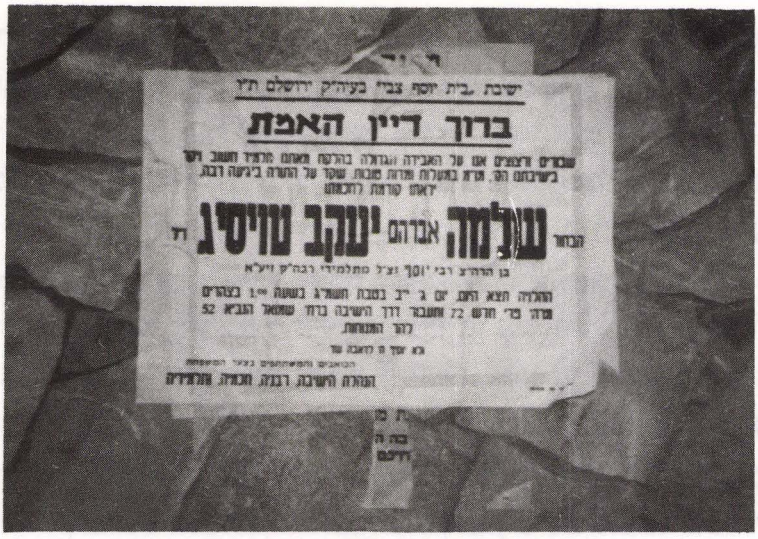
לעבט היינט אין לוקסוס. יעדער פארמאגט אוואש מאשין א פריזידע׳ר, און אפשר אויך אטרוקן מאשין. און נאך פארשידינע מאשינען וואס מאכט גרינגער די ארבע׳ט. וועו מען דערציילט עס די יונג וואַרג ווילן זיי גארנישט גלויבן ווי מען האט געקענט לעבן אין אזעלכע שווערע אומשטענדן. היינט איז דער דור גאר ענטוויקלט מיט לוקסוס מען בויעט שיינע דירות, מען קויפט פאר יעדן אלע חשמל זאכן, ווער וויל היינט חתונה האבן מיט א קליין צימער און א קיך מיט דחקות, אן קיינע באקוועמליכקייט? ב״ה איך האב דורך געשטופט די יארן, אנטקעגן דעם לאגער האט מען זיך געשפירט גליקלאך, און זיך געפריידט מיט די קינדער שיחיו. די יארן זענען זיך רוהיג געגאנגען איך האב ב״ה חתונה געמאכט מיינע קינדער זאלן זיין געזונדט. צוביסלאך האט יעדער אויפגעבויעט א אייגן הויז וואס מיט די הילף פון ד׳ האב איך זיי מצליח געווען צו חתונה מאכן. מיין מאן ז״ל האט פארלאזט יונגערהייט די וועלט צו 53 יאר, און האט איבערגעלאזט פינעף נישט פארהיירעטע קינדער, ס׳איז געווען אשווערע תקופה אין לעבן אבער אידן זענען בני רחמנים, און צוזאמען מיט משפחה פון אמריקה האט מען מיר געהאלפן חתונה מאכן מיינע קינדער. איך בין ב״ה אבאבע פון פיינע אידישע אייניקלאך אבער ליידער שעפ איך צום נחת אליין אן אמאן.

אינצווישן איז מיר אויך אוועק א בחורל פון אכטצן יאר, שלמה אברהם יעקב בן ר׳ יוסף ז״ל, ער האט געהאט זייער אהויכע נשמה, שוין זייענדיג אכט יאר פלעגט ער צונויף קלייבן זיין חנוכה געלד מיט די פורים געלד. עס אוועק געלייגט און זיך נישט געקויפט נאשערייען וכדומה, נאר וועו עס האט זיך אנגעזאמלט א שיינע סומע האט ער געעפנט א גמ״ח און פארלייען געלד פאר חברים,

פאר שוועסטער און ברידער. זיינע חברים האבן זיך שטארק געוואונדערט ווי אזא קליין קינד קען שוין אלטן א גמ״ח מיט קאפ און פארשטאנד. ער איז געווען אקליין ערוואקסינער און האט געליטן אסאך בזיונות, פאר די בר מצוה האט מען אים געפרעגט וועלכער קאפילוטש ער וויל זיך אנטאן עס זאל אים מאכן העכער, האט ער געענטפערט, איך דארף נישט אנדערש מאכן דעם דרך פון מיין טאטן, נאר איך וועל זיין צופרידן אז איך וועל גיין די זעלבע טראגע פון מיין טאטע און מיינע ברידער. וועו ער פלעגט האבן בין הזמנים האב איך אים געוואלט צושטעלן עפעס אבעסערן מאכל צודערפרייען דעם נפש החביב. האט ער מיר געזאגט מאמע! מען דארף זיך נישט נאכגעבן די תאוות איך בין נישט משנה מיין דרך איך וועל עסן פונקט וואס איך עס אין ישיבה!

ער פלעגט אויפשרייבן אין א קלסר אלע יארצייטן פון די מתפללים פון זכרון משה שול מיט חשוב׳ע רבנים, און גוטע פריינד, און פלעגט היטן די יארצייטן און לערנען משניות, דעם לעצטן יאר פון זיין פטירה איז די קאסע פון גמ״ח געווען ליידיג און האט פאר קיינעם נישט דערציילט. וועו עס האט געבארגט און וועו עס האט נישט אבגעגעבן. צוויי טעג פאר זיין פטירה איז געווען עשרה בטבת, ער האט געפאסט דעם לעצטן תענית. אנאכט פאר וואס ער איז אוועק איז געווען א הכנסת ספר תורה אין ביאלער בית המדרש, ער האט באגלייט די תורה און געטאנצט מיט שמחה און פרייד מיט זיינע לעצטע כוחות, און התלהבות. ער האט נאך אנגעיאגט צו מאכן א חסד ביינאכט פאר אצובראכינער מענטש וואס האט עס אויף מארגן דערציילט מיט טרערן אין די אויגן.

אינדערפרי י״ב טבת תשמ״ג האט ער אויסגעהויכט זיין יונגע הייליגע נשמה. ת.נ.צ.ב.ה.

ישיבת "בית יוסף צבי" בעה"ק ירושלם תו"ב

ברוך דיין האמת

שבעים ויצטיינים אנו על האבידה והגדולה בהרגש מאתנו מתמיד וחשוב ויסד בעשיבתנו הק. תורה במעלה ומדות מובות. שקד על התורה ביגיעה רבה. לאחז קורות לתלמוד

הגאון עלמה אברהם יעקב טויסיג זצ"ל

בן הגה"צ רבי יוסף זצ"ל מתלמידי רבה"ק זיע"א

הלוויה תצא היום יום ג' כ' בשבט תשמ"ג בשעה 1:00 בצהרים מבה"כ חרש 22 ומשם דרך השיבה ברח' שמואל הנביא 52 להר המנוחות.

בא עוד לא לאבל עוד

הנהלת הישיבה, רבנים, תלמידים ומחזיקים

דער ערשטער הבחור שלמה אברהם יעקב טויסיג ז"ל

מיינע זכרונות און געדאנקען האב איך דא פארשריבן אין דעם קליינעם ספר. טרערן פארמישט מיט פרייד נעמען מיר ארום דאס איך האב געהאט די זכיה צו אויפשרייבן פאר מיינע קינדער און אייניקלאך און אור אייניקלאך. אלס אנדענק פון למען ידעו, זאלן וויסן און געדענקען אויף דאס וואס אידישע קינדער האבן דורך געמאכט. ליידער האב איך נישט אלעס געדענקט און פיל פארגעסן, אשאד וואס איך האב נישט פריער אנגעהויבן צושרייבן, אבער אלעס פירט זיך מן השמים און אלעס איז אנגעשריבן וויפיל און ווען מען זאל שרייבן.

איך זאג נאך אמאל אז אלעס איז וואר און ריכטיג וואס איך האב געשריבן. דער יונגער דור זאל נישט מיינען אז עס איז ח״ו א אויסגעטראכטע מעשה.

געלויבט השי״ת איך בין אלעס אריבער און אויפגעשטעלט אשיינעם אידישן דור קינדער און אייניקלאך וואס גייען בדרך התורה והמצוות. השי״ת זאל העלפן אז עס זאל זיך ווייטער ציען די גאלדינע קייט. עס זאל ממשיך זייך צו ציען די משפחה מיט אור אייניקלאך עד סוף כל הדורות, און אלע זאלן נייגן זייער הארץ, אויפן דרך ד׳ כולם הולכים בדרכי ישרים, לויטן דרך פון די באבעס און זיידעס, עד ביאת גואל צדק און מיינע עלטערן זאלן האבן נחת רוח פון עולם האמת. ״אמן ואמן״

✧ ✦ ✧

ברוך דיין האמת

בצער רב וביגון קודר אנו מודיעים על פטירתה של אמנו וסבתנו היקרה
האשה החשובה והצדקנית, רודפת צדקה וחסד, אשת חיל עטרת בעלה
הרבנית

מרת שרה טויסיג ע"ה

אשת חבר הרב הצדיק רבי **יוסף טויסיג** זצ"ל **ממאטטערסדארף**
בת הרה"ח רבי **חיים אהרן הכהן כץ** זצ"ל

ההלויה תצא **היום יום שני** ב' אלול חשנ"ב בשעה 1.00 בצהרים,
מביתה, רח' יואל 4 בדרכה להר

יושבים שבעה בביתה. **המשפחה המתאבלת**

השם אשר בלים סי' יפ"ז

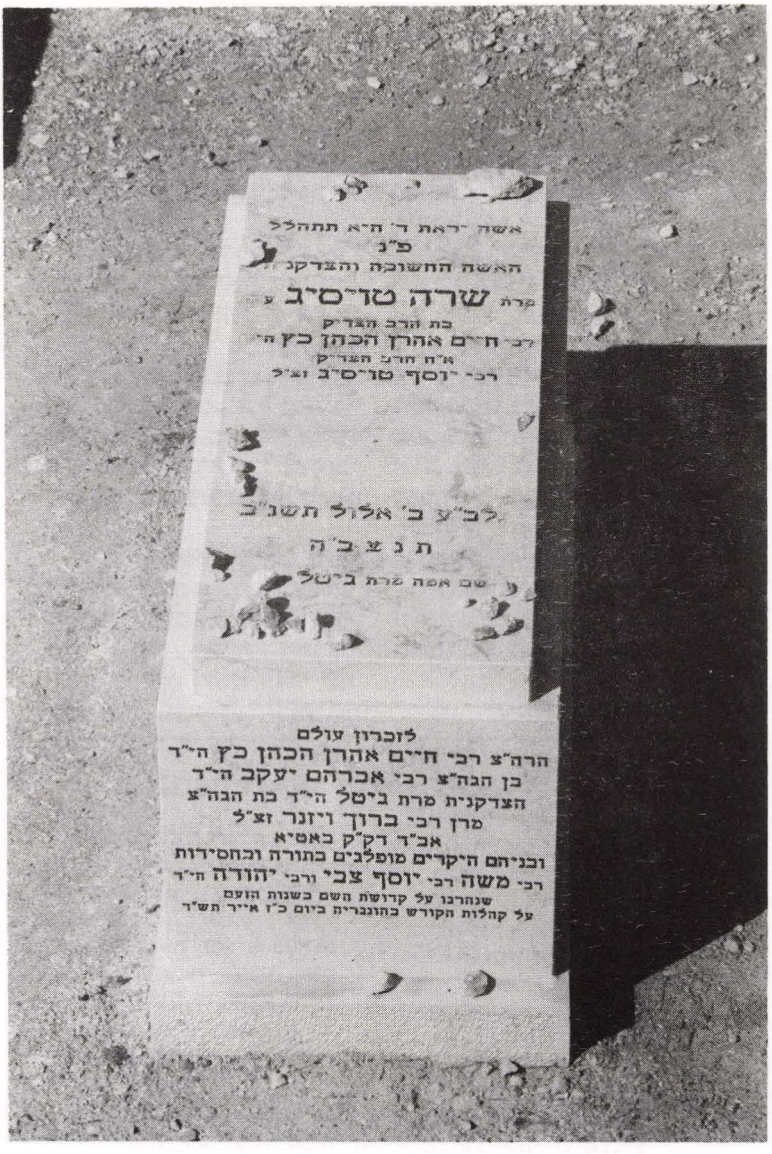
האשה הצנוע"ח מנב"ת
הרבנית שרה טויסיג ע"ה

א"ח הרה"צ רבי יוסף טויסיג ממאטארסדורף זצ"ל

ביום ה' ב' אלול שבקה חיים לכל חי האשה הצדקנית הרבנית שרה טויסיג ע"ה, כאשת חבר לעזרת בעלה הרה"צ רבי יוסף זצ"ל אשר אתו עמו עשתה בחינוך וגידול צאצאיה היקרים והחשובים שליט"א, כמו"כ בנשיאת עול הצדקה וחסד והחזקת עולה של ישיבת "תפארת אהרן" ממאטסדורף שבו יושבים ושוקדים על התורה ועבודה מיקירי ירושלים מסלתה ומשמנה.

זכתה לגדל דור ישרים ומבורך, ולאחרונה עברה לגור בקרבת משפחתה חתנה הרה"ג רבי חיים סלמון שליט"א ברחו' יואל, המנוחה ע"ה עברה על ימי חייה סבל יסורים קשה ביותר, סאת מים הזידונים מתקופת השואה האיומה באבדן כל משפחתה הי"ד, הנאצים הארורים ימ"ש, עד שנמלטה מגיא ההריגה והגרה לארה"ק כאוד מוצל מאש.

בימים האחרונים לימי חייה לקחה עט סופר לידה לעלות על הכתב את אשר עוללו לבית ישראל בנפול עם ה' בחרב בידי הצוררים הנאצים ימ"ש, בהשמד ואבד שנשרפו עקה"ש הי"ד, בבחי' זכור אל תשכח וכו', אכן מיד עם השלמת העבודה מסרה עבודתה לדפוס והיא בצר לה עמה, ובאור ליום ב' פרשת שופטים ב' אלול חשה ברע והתמוטטה עד שהשיבה נשמתה לבוראה ויוצרה תמה ונקיה בבוא עתה מתוך זעקת לבה על חורבן יהדות אירופא ובקשת נוקם מאת ה' על דם עבדיו השפוך, בהלוייתה שיצאה מביתה השתתפו רבנים חשובים ויקירי ירושלים שהספידוהו תמרורים, והרחמן הוא ירפא את שבר בת עמינו וינחם את כל משפחתה זרע ברך ה' הצועדים בדרך אבות ללא זיז כלשהי ותנצב"ה ויהי זכרה ברוך.

אשה יראת ד' תתהלל
פ"נ
האשה החשובה והצדקנ
מרת שרה טו"ס"ב ע
בת הרב הגדו"ק
רבי חיים אהרן הכהן כץ הי
א"ח חרב השו"ק
רבי יוסף טו"ס"ב זצ"ל
לב"ע ב' אלול תשנ"ב
ת נ צ ב"ה
שם אמה מרת ביטל
לזכרון עולם
הרה"צ רבי חיים אהרן הכהן כץ הי"ד
בן הגה"צ רבי אברהם יעקב הי"ד
הצדקנית מרת ביטל הי"ד בת הגה"צ
מרן רבי ברוך ויזנר זצ"ל
אב"ד דק"ק באטיא
ובניהם היקרים מופלגים בתורה ובחסידות
רבי משה רבי יוסף צבי ורבי יהודה הי"ד
שנהרגו על קדושת השם בשנות הזעם
על קהלות הקודש בהונגריה ביום כ"ז אייר תש"ד

הרבנית שרה טויסיג ע"ה

מאת ר. צביאלי

בראשית השבוע, הלכה לעולמה בירושלים, הרבנית שרה טויסיג ע"ה, אשת חבר להרה"צ רבי יוסף טויסיג זצוק"ל ממטרסדורף.

המנוחה נולדה בשנת תרצ"א, בעיירה באטיא שבהונגריה, לאביה הרה"ח ר' חיים אהרון כץ הי"ד, שהיה חתנו של רב ואב"ד העיירה, הגאון ר' ברוך ויזנר זצוק"ל. היא עברה את כל מאורעות השואה ואת טילטולי המלחמה, ונשארה לבדה מכל בית אביה אשר נספו בשואה על קידוש השם.

בשנת תש"ח עלתה לארץ ישראל והקימה את ביתה עם בעלה זצ"ל, שהיה בנו של כ"ק האדמו"ר בעל ה"בית ישראל" ממאטרסדורף. לפני 14 שנה התאלמנה מבעלה, ובמסירות נפש מופלאה המשיכה לגדל ולחנך את צאצאיה על ברכי התורה והיראה, ודאגה להם לכל צרכיהם הן ברוחניות והן בגשמיות. בראשית השבוע השיבה את נשמתה הטהורה לבוראה, לאחר שלקתה בהתקף לב.

בהלוייתה השתתף קהל רב ממכריה ומוקיריה, אשר ליווה אותה בדרכה האחרונה. הספידוה: גיסה הרב הגאון ר' אהרון טויסיג שליט"א בעמח"ס "פרי נפש־חיה", גיסה הגאון רבי חיים רבים שליט"א, ראש ישיבת "משכן יוסף", ובנה הרב ברוך שליט"א. כל המספידים עמדו בדבריהם על מעלותיה התרומיות ומסירותה הרבה לחינוך לתורה ויר"ש.

השאירה אחריה דור ישרים יבורך, כולם הולכים בדרכי אבותיהם, דרך התורה והמצוות.

ת.נ.צ.ב.ה

הרבנית שרה טויסיג ע"ה

השבוע הלכה לשלמה הרבנית שרה טויסיג ע"ה, א"ח הרה"צ רבי יוסף טויסיג זצ"ל ממאטרסדורף.

נולדה בשנת תרצ"א בעיירה באטיא בהונגריה לאביה הרב החסיד ר' חיים אהרן כץ הי"ד.

שהיה חתנו של רב העיריה הרהג־ה"צ רבי ברוך ויזנר זצוק"ל אב"ד באטיא.

עברד את מוראות השואה ונשארה לבדה מכל בית אביה שנספו בשנות השואה על קידוש השם.

בשנת תש"ח עלתה לארץ וה־קימה את ביתה עם בעלה זצ"ל, שהיה בנו של אדמו"ר ממאטרסדארף זצוק"ל.

לפני 14 שנה התאלמנה מבעלה ובמסירות נפש נפלאה דאגה לחתן את צאצאיה וזכתה לחתן את כולם. שלשום השיבה את נשמתה לבוראה לאחר התקף לב.

קהל רב ליוו אותה למנוחות.

הספידוה גיסה הרב הגאון אהרן טויסיג בעמח"ס פרי נפש־חיה, גיסה הרב הגאון חיים ברים שליט"א, ראש ישיבת משכן יוסף ובנה הרב ברוך טויסיג.

הניחה דור ישרים יבורך כולם הולכים בדרכי אבות.

לידער און גראמען

"לידער און גראמען"

"אליד פון לאגער לויטן א'-ב'"

א

איך גיי ארום אין די גאסן
איך איינער אליין,
איך האב נישט מיט וועמען צורעדן,
נאר צו דיר ג-טעניו אליין.
איך גיי ארום אין די גאסן,
איך איינער אליין,
אלע טוען פון אונז שפאסן,
נאר ג-טעניו קען אונז פארשטיין

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה בין איך פארווארפן געווארן,
פון דיר ג-ט אליין איז געקומען דער צארן.

ב

אברכה און אקללה איז ביי דיר ג-ט אין די הענט.
ווייל דו האסט באשאפן די גאנצע וועלט

דו האסט מיט די הענט אליין אנגעשריבן
מיר זאלן זיין נע ונד אין די לאגערס פארטריבן.

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳

ג

גרויס זענען די טעג נאך גרעסער די נעכט
אויף אזא ביטער אומגליק האב איך גארנישט געהאלפן
אין מיין היים האב איך אלעס גוטס געזעהן
און דא בין איך העלנד ווי אשטיין.

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳.

ד

דער מענטש איז אנאר און גארנישט באקלערט
שבתים יומים טובים אין די לאגערס צושטערט
דער מענטש איז אנאר און גארנישט געהאלפן
שבתים יומים טובים אין לאגער פארשוועכט.

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳.

ה

הימל און ערד האב איך פאר עדות געשטעלט.
אז איך נע ונד אויף דער גאנצער וועלט,
הימל און ערד האב איך פאר עדות געבראכט,
צו זיין נע ונד בייטאג און ביינאכט

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳.

ו

וואו זענען מיינע עלטערן און וועמענס בין איך.
איך גיי ארום אין די גאסן און וויס נישט וועמען איך זיך
וואו זענען מיינע פריינד און וועמענס בין איך א צינד
איך גיי ארום אין לאגער אליין בין איך אקינד.

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳.

ז

זיסער ג-ט הער מיר שוין אויס
און שיק מיר אהיים צומיין אייגן הויז,
זיסער ג-ט הער מיר אויס אצינדער
און שיק מיר אהיים צומיין וויב און קינדער

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳.

ה

חרטה האב איך אויף אלע מיינע זינד
נאר שיק מיר אהיים צו מיין ווייב און קינד
חרטה האב איך ג-טעניו ליבער
נאר שיק מיר אהיים צו מיין שוועסטער און ברידער

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳.

ט

טוב חיים ממות האבן די חכמים געזאגט,
מיר זאלן זיין נע ונד אין לאגער געפלאגט
טוב חיים ממות האבן די חכמים געשריבן,
מיר זאלן זיין נע ונד אין לאגער פארטריבן.

פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה וכו׳.

י

יידאלע וויין נישט וויש אפ דיינע טרערן
אינגיכן וועסטו זיך שוין אהיים קערן,
קיינער וועט דיר דעם וועג נישט שטערן
דער שונא וועט איין כפרה ווערן.
פזמון: ווייל אין אפרעמדע מדינה בין איך פארוואנדערט געווארן,
פון דיר ג-ט אליין בין איך געהאלפן געווארן.

"טרויעריגע טעג"

אין איין פארנעפלטן שבת איז דאס געווען,
דער טרויערדיגסטער טאג אין מיין לעבן ווען דאס איז געשען
די גאז קאמערן האבן געברענט, די הארץ איז געווען פארקלעמט
קינדער מיט מאמעס זיידעס מיט באבעס, פארמעגס צושטערט
פון גאר גרויסע ווערט

✧ ✦ ✧

אבער ליידער אויך אידישע לעבנס
וואס איז מער ווערט פון גרויסע פארמעג'נס
שרייענדיג שמע ישראל איז מען אריין אין די פלאמען,
מיט די ליבסטע אויסגעהויכט די נשמה צוזאמען

✧ ✦ ✧

שמע ישראל זייער לעצטער ווארט
היינט געפינען זיי זיך אויפן שענסטן ארט
קדוש ד' דאס איז איין גליק
צוקומען אין גן עדן אין איין אויגנבליק
גליקלאך מיט דעם אייביגן לעבן,
נאר נאך תחיית המתים שטרעבן,
6 מליון אידן מיט אמאל
אומגעקומען אזא גרויסער צאל

ד׳ זאל נקמה נעמען פאר זייער בלוט,
און באצאלן פאר די רשעים גאר גוט.

✧✦✧

געבליבן בין איך איינע אליין
ממש עלנד ווי אשטיין,
איך האב נישט וואו צו גיין,
נאר אין שול אריין
קיין קדיש קען איך אויך נישט זאגן,
ווייל אקליידל טוה איך טראגן,
״נישט מער ווי זיי באקלאגן״.

✧✦✧

הבט משמים וראה
טוה אקוק מיין באשעפער און זעה
ווילאנג נאך וועלן מיר ווערן געפלאגט,
פון די שונאים ווערן געיאגט,
לייז אונז שוין בקרוב אויס,
בוי שוין אויף דיין הייליג הויז
שיק אונז שוין משיח׳ן וואס שנעלער און גיכער,
די אייביגע גאולה דאס וועט שוין זיין זיכער

אמן...

"זכור אל תשכח"

זכור אל תשכח די זעקס מליון
וואס זענען אומגעקומען אלע מיט אמאל
אלטע מענטשן מיט פיצאלאך קינדער
געשיקט צו די שחיטה ווי שאף און רינדער

זכור אל תשכח אין די פייער פלאמען
געגאנגען אויף אייביג מיט טאטע און מאמען
געשריגן האט ארויס אקליין קינד,
רבש"ע איז דען אזוי גרויס אונזערע זינד?

זכור אל תשכח ווי קען מען פארגעסן?
ווי קען מען נאך טרינקען און עסן?
ווי קען מען נאך אנטאן שיינע קליידער
וועו דער קול פון די קדושים הערט זיך כסדר.
ווי קען מען נאך קויפן שיינע זאכן
ווי קען מען נאך זינגען און לאכן?

זכור אל תשכח יונגע און אלטע,
ביז אפאר מינוטן געווארן קאלטע
ביז אפאר מינוטן פארגאזט געווארן
ביז אפאר מינוטן דעם לעבן פארלוירן

זכור אל תשכח קינדער פון די וויגן
האט מען געטאן אומבריינגען מיט גרויס פארגעניגן,
מיט רוצחישע הענט די ארבע׳ט געטאן
און אומגעבראכט פון פאלק 6 מליון

זכור אל תשכח אידן אין טלית און תפילין
האט מען מיט אכזריות צום טויט געטריבן
יונגע בחורים מיט אקויל דערשאסן
מיט גרויס געלעכטער, עס האט זיי גארנישט פארדראסן

זכור אל תשכח שיינע מיידלאך ווי בלומען
צו שווערע מיסע ארבייט געגומען
נאך די ארבע׳ט מיט גרויסע פיין,
געגומען גלייך אין גאז קאמער אריין

זכור אל תשכח מיר וועלן אייביג געדענקען,
אז מען האט געטאן אונזערע ליבסטע אומבריינגען,
אונזער הארץ פון ווייטאג קען נישט שווייגן
ג-ט מאך שוין אסוף פון אונזערע ליידן

די ביסאלע אידן וואס האבן געטאן איבערבלייבן,
ווען וועסטו זיי שוין צוזאמען קלייבן

טוה זיי שוין פון גלות ארויסנעמען
מיר זאלן מיט שמחה דיר לויבן קענען

הבט משמים במרומים,
לבכיות ולקול צועקים
ווילאנג וועלן מיר נאך ווייגען און קלאגן,
ווילאנג וועלן מיר נאך איכה זאגן
מיט גרויס רחמים לייז אונז שוין אויס
בוי שוין אויף דיין הייליג הויז
אינגיכן שופר של משיח הערן
ס׳זאל שוין זיין געגוג פון אידישע טרערן,
פיר אונז שוין איניכן אהיים
לשנה הבאה בירושלים
״וקבצנו יחד מארבע כנפות הארץ״

צום ענדע פון מיין מאמעס ארבעט וויל איך
צוגעבן פאר איר כבוד. *אפאר ווערטער!*

אפארוויטיגטער וואונד וויל איך שטילן,
פון אצובראכן הארץ ארויסגעבן מיינע געפילן
עס שטיקט עס פיניגט די געוויסן
ווער קען גלויבן, פון די מאמען געווארן אפגעריסן
ליבע מאמע: ווער קען שעצן דיין שאץ
האסט פארענדיגט פון דיין ביכל דעם לעצטן זאץ
געשריבן און געטראגן די פאפירן,
דער דרוק זאל איר לעצטן וואונטש אויספירן
אגעדאנק! וואס האט געפיניגט אירע געוויסן.
זכור ואל תשכח! פון דעם זאלן אלע וויסן.
געוויזן ווי מען זאל דרוקן דעם ספר ענוי
פאר איר לעצטע שעה
דאן האט זי איר נשמה דערהויבן
ווער האט עס דען געקענט גלויבן

✧✦✧

צו דיר מאמע ע״ה עס דריקן די טרערן,
מיט מיין שריפט דיר אלויב געבן
אשת חיל עטרת בעלה
אויסגעניצט מיט גוטס יעדע שעה,

שטונדן פון עולם חסד יבנה,
מינוטן פון א עולם מלא,
צו עלפן יענעם קיינמאל נישט געווען מיד,
זיך פריילאך געמאכט מיטן זינגען א ליד,
מיט מסירות נפש אין שול געשפאנט,
ביי יעדע געלעגנהייט געפארן צום כותל המערבי׳דיגער וואנט
מיט אברייטע האנט צדקה געגעבן,
דאס איז געווען איר גאנצער שטרעבן
ווי עס האט נאר אנגעהויבן צו טאגן
האט זי שוין דעם תהילים געטאן אויסזאגן
טרערן מיט פרייד האט זי ביים דאוונען פארגאסן
שערי תפלות זאלן נישט ווערן פארשלאסן
שבת האט זי אויפגענומען מיטן שענסטן אויפן
די בעסטע עסזס געטאן איינקויפן
אפילו ווען עס האט איר געלד געפעלט
האט זיך עס אויף שבת גארנישט דערקענט
אמונה און בטחון איז געווען איר סימבאל,
זיך נישט פארלוירן קיינמאל
איינמאל האב איך איר א שאלה געטאן פרעגן?
פארוואס קיינער פון דיינע קינדער פארמאגט נישט אפארמעגן?
מלכה!! האט זי זיך אנגערופן מיט אשמייכל אויפן געזיכט,
איך בעט עס אפילו נישט ביי די שבתדיגע ליכט

איך בעט נאר צום בורא תהלות
די קינדער זאלן גיין בדרך התורה והמצוות
און איך האב פון דעם זיידן א הבטחה ביז גאר
אויף הערליכע אידישע קינדער ביזן לעצטן דור

✧✦✧

ידיה שלחה בכישור וכפיה תמכו פלך,
אירע הענט האט זי אויסגעניצט כיד המלך,
געשטריקט פאר אלע קינדער און אייניקלאך,
אויך פאר פרעמדע געמאכט מיט אירע הענט אזאך,
אויף איר קען מען זאגן "ותשחק ליום אחרון"
ווי אפרינצעסן אויפן קאפ דער קרוין,
דאס איז געווען ר"ח אלול ווי אלע ווייסן,
האט זי פאר די קינדער עסן געהייסן
געטיילט האט זי די עסן אליין
פאר יעדן גרויס און קליין
דעם שמייכל א רגע נישט פארזאמט
געזאגט פאר יעדן אגוטע נאכט
אוועק מיט א רגש אגוטן
ווער האט געגלויבט אז עס איז די לעצטע מינוטן

✧✦✧

פערכאפט ביזטו פון אונז געווארן אצינד,
זיי אמליץ יושר פאר יעדן קינד,
דיינע פרוכט די מעשים טובים וועט מען לויבן
ביים טויער פון גן-עדן וועט מען דיר דערהויבן,
מאמע!! פארגעס נישט, בעט פאר כלל ישראל
ווייל עת צרה היא ליעקב מיר ווארטן אויפן גואל.

בתה מלכה פריזנד

יציאת צדיק עושה רושם

פון מ. פריזנד

כתיב מי ימלל גבורות ד׳ ישמיע כל תהלתו, ווער קען דערציילן די וואונדער פון ד׳ אדער לאזן הערן זיינע לויבונגען, אין די צייט וועו די גרויסע מלאכי השרת קענען נישט דערציילן מיטן פולסטן מאס די גרויסקייט פון הקב״ה נאר צום ווייניגסטן אביסל. אבער דאך זאגט אונז דוד המלך אין תהילים למען ידעו דור אחרון בנים יולדו יקומו ויספרו לבניהם (תהילים ע״ח) ד.מ. אונז דארפן דערציילן און פארשטן די גרויסקייט פון ד׳ אלס די גוטס וואס ער האט געמאכט מיט אונז און וואס ער איז עתיד צו טאן מיט אונז, כדי עס זאל געגרויסט ווערן דער נאמען פון הקב״ה פאר די קומענדיגע

דורות, און פאר די קינדער וואס וועלען געבוירן ווערן זיי זאלן אויך דערציילן אויף וואס די עלטערן האבן איבערגעלעבט, שנאמר דור לדור ישבח מעשיך.

מיין מאמע ע״ה האט די לעצטע האלבע יאר פון איר לעבן. נישט געוהט איר געדאנק איז געווען ארויסצושרייבן אירע שווערע איבער לעבענישן ווי אויך די וואונדער וואס די השגחה עליונה האט געפירט ביז אין לעצטן טאג פון איר לעבן. וכך היה זי האט זיך געזעצט יעדן טאג ביים שרייב טיש און געשריבן אפאר בלעטער. למען ידעו איז געווען איר ציל, כדי דער קומענדיגער דור זאל אלעס געדענקען און וויסן, כדי צו גרויסן השי״ת נאמען, און וואונדער איבער וואונדער, דעם לעצטן טאג האט זי צוגעשלאסן איר ארבע׳ט. א האלבע שעה פאר דער אמבולנס איז געקומען צו איר אין הויז האט זי אוועקגעטראגן דעם בוך צום שכן הרב אהרן בלום, ער זאל ערפילן איר פערלאנג און דרוקן דעם ספר פארגעשטעלט געווי ווי עס זאל אויסקוקן, דערלאנגענדיג 50 דולר האנט געלד כדי די ארבע׳ט זאל טאקע ווערן, דאן ווען זי האט זיך אומגעקערט צוריק אין שטוב איז איר נישט גוט געווארן, און נאך אין די זעלבע נאכט האט זי אוועקגעגעבן איר נשמה צום בורא עולמים. פארענדיגט איר געשיכטע מיטן פעדער אין האנט, פארענדיגט אירע לעבן׳ס טעג מיט פולע אויפן׳ס עס אוועקגעגעבן צום באשעפער וואס האט איר באוויזן זיינע וואונדער, נאך דעם וואס זי האט געענדיגט איר תפקיד אויף דער וועלט אויף דעם וועלט געבריינגט אלוקים עשה את האדם ישר המה בקשו חשבונות רבים (קהלת) הקב״ה האט באשאפן דעם מענטשן ישר גלייך אבער המה בקשו חשבונות דער מענטש פון בלוט און פלייש וואס טוט נאך גיין נאך די תאוות עולם הזה קען נישט ממלא זיין דעם תפקיד

פון ישר צו גיין אין גלייכן וועג נאר גאר זיי מאכן אנדערע חשבונות קעגן רצון ד׳. אבער מיט דעם זעהען מיר אין אלע דורות וואס עס איז דא טאקע דעם אלוקים עשה את האדם ישר, וואס זיי בויען אין זיך און פלאנצן זיך איין גוטע מדות אין בס״ד קענען דורך גיין אלע שווערע כוואליעס און בלייבן טאקע גלייך און ווערן חלילה נישט פארפאלן נאר בליען טאקע אלס האדם הישר ווי הקב״ה האט זיי באשאפן.

און דאס אלעס שטיל און צניעות׳דיג קיינער ווייסט נישט פון זייערע גרויסקייטן, אבער נאך דעם ווען זיי גייען אוועק פון דער וועלט המה בקשו חשבונות ווען מיר קוקן אריין אין זייערע בלעטער זעהען מיר ווי מען פאדערט פון אונז צו ווערן גוט אין גיין טאקע בדרך הישר טאקע אלעס מוסטער און וועג ווייזער צו מאנען פון אונז און די ווייטערדיגע דורות זיך צו בויען אלס אדם הישר. און דאס איז טאקע די בלעטער וואס מיר קענען זיך איינקוקן אין זיך לערנען אגוטן מוסטער פון אהערליכע אידישע פרוי וואס האט דורך אירע יארן און אונז עס פארשריבן אין בלעטער כדי צו וויסן אז דער גאנצער יסוד פון לעבן איז צו ארבעטן אויף זיך אין נישט מאכן קיין חשבונות פון הקב״ה.

ויצא יעקב זאגט רש״י יציאת צדיק מן העיר עושה רושם ווען א צדיק גייט אוועק פון דער וועלט מאכט עס א רושם חאטש ער איז שוין נישט אויף דער וועלט דאך בלייבט דער רושם פון די גוטע מעשים, אבער חאטש דער רושם בלייבט דאך בעטן מיר אז דער צדיק זאל צוריק קומען און אונז לאזן שעפן פין אים אליין אגוטע השפעה.

נאך דעם וואס מיין מאמע האט פארענדיגט איר ארבע׳ט און איז אוועק פון דער וועלט איז עס זיכער אז עס האט געמאכט

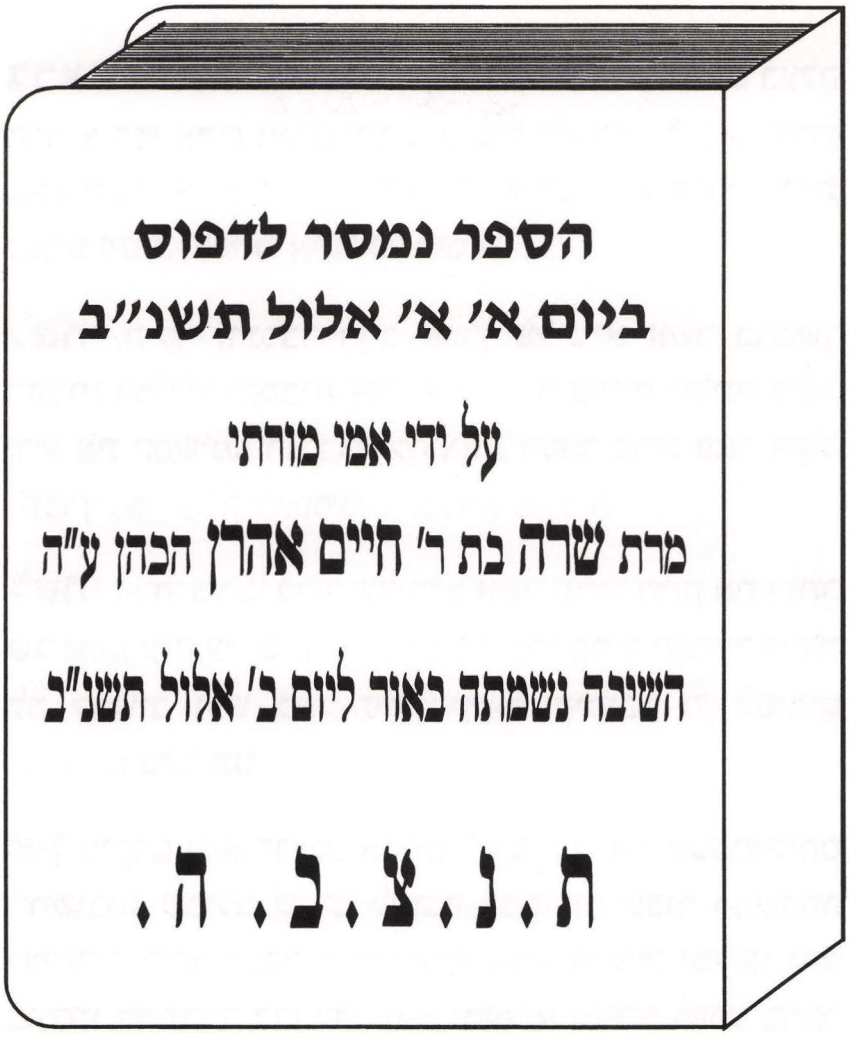
אגעוואלדיגער רושם פאר דעם דור און בעהשי״ת פארן קומענדיגן דור אבער דאך בעטן מיר פון הקב״ה, אז ער זאל שוין אויפריכטן כלל ישראל פון דעם הסתר פנים און אונז באלייכטן די אויגן מיט די אמת׳ע און אפענע גאולה שלימה צו קענען זוכה זיין צו שעפן גוטע השפעות מיט די צדיקים און צדקניות צוזאמען, בביאת גואל צדק, יקיצו וירננו שוכני עפר ....

הגה״צ רבי יוסף כץ (סופר) זצ״ל
חתן הגה״ק רבי אהרן צבי מברי׳ד זצ״ל

הרה״צ ר׳ דוד שוחט (געלב) זצ״ל
חתן הגה״צ רבי יוסף כ״ץ זצ״ל

הספר נמסר לדפוס
ביום א' א' אלול תשנ"ב
על ידי אמי מורתי
מרת שרה בת ר' חיים אהרן הכהן ע"ה
השיבה נשמתה באור ליום ב' אלול תשנ"ב
ת.נ.צ.ב.ה.

הכרת הטוב

בראש וראשונה לאחותי היקרה מרת גיטל תחי' עם בעלה הרה"צ רבי אהרן מנחם שליט"א סולומון עם כל ב"ב שיחיו שלא חסכו אומץ ויגיעה למען אמנו ע"ה, ובשנים האחרונות בפרט ייטיב השי"ת אתם כל הימים.

לאחי היקר והנכבד הרב אהרן שליט"א אשר בהמשך להיותו המוליך והמביא אצל אמא ע"ה בחיים חיותה קיבל ע"ע את המשימה הנכבדה להוצאת הספר ברוב פאר והדר יתברך מפי עליון בכטו"ס ורוב נחת מיוצ"ח.

לאחי הרה"צ רבי ברוך שליט"א אשר תמיד חיזק את רוחה של אמא ע"ה ע"י סיפורי צדיקים ודברי תורה ואמונה שהיוו לה למשיב נפש בשעותיה הקשות היטיבה ה' לטובים ולישרים בלבותם.

אין מוקדם ומאוחר כל אחיותי וגיסיי שיחיו ומשפחותיהם החשובות שכולם שווים לטובה במסירות עבור המשפחה ואיחודה כולה יתברכו מפי עליון והורינו ע"ה ימליצו טוב בעדינו להתברך בבריות גופא ומעליא נהורא ושפע ברכה ונחת מכל יוצאי חלציהם על דרך ומסורת שקיבלנו מאבותינו הקדושים עד ביאת ינון בב"א.

בעזרת השי״ת

״זכרון יוסף״

ערצעהלונגען פון
הרה״צ רבי יוסף טויסיג זצ״ל

באשריבען און בעארבע׳ט
מ. פריזנד

ירושלים ת״ו חורף תשנ״ג

"זכרון יוסף" / אינהאלט:

פארוואַרט 5
פרק א׳ / שרשרת הזהב 7
פרק ב׳ / גם במעלליו יתנכר נער 12
פרק ג׳ / ברית הנשואין 16
פרק ד׳ / ערב שבת קודש 22
פרק ה׳ / הוי מקדים בשלום כל אדם 27
פרק ו׳ / ויוסף הוא המשביר 28
פרק ז׳ / טעג פון יסורים באהבה 31
פרק ח׳ / ואוהביו כצאת השמש בגבורתו 35
פרק ט׳ / זכרונות של אבי ז״ל 41
פרק י׳ / תורת אמך 47
ליד / אב הרחמים 54

פאראוארט

א לויב און א דאנק וויל איך געבן פאר השי״ת שמו פאר דעם גוטן געדאנק פון ״זכרון יוסף״.

און פאר די זכיה וואס הקב״ה האט מיר געגעבן די געלעגנהייט זיך מתבונן צו זיין אין די גוטע טוהונגען פון מיין פאטער זצ״ל און עס ארויסבריינגען אין דעם ספר פון מיין מוטער ע״ה.

עס ווערט געבריינגט אין פרשת בשלח ווען די אידן זענען געקומען אין מרה שטייט ויצעקו אל ד׳, כלל ישראל האבן געשריגן צו ד׳ ס׳איז אונז ביטער, מה נשתה? וואס וועלן מיר טרינקען? מיר זענען דארשטיג נאך מים של תורה! מיר זענען געבליבן ליידיג פון רוחניות, דאן ויורהו ה׳ עץ וישלך אל המים וימתקו, ג-ט: האט זיי באוויזן דעם עץ חיים היא און געלערנט פרה אדומה מיט דיני שבת, וימתקו המים איז זיי זיס געווארן אויפן ארצן פון די דברי תורה.

דאס גלייכן רוף איך זיך אן און פארטייטש עס אויף מיר, מיר זענען אנגעקומען צו חודש אלול תשנ״ב און די בשורה פון מיין מאמע׳ס אוועקגיין האט דאך לכאורה ביטער געמאכט דעם אטמאספער, האב איך זיך אנגערופן, מה נשתה? פון וועמען וועל איך יעצט שעפן וואסער, מים של תורה? ווען ביידע זענען פון מיר צוגענומען געווארן! ווערטער פון פערל וואס איז אפגעריסן געווארן פון אונז! ויורהו ד׳ עץ, האט ד׳ ליכטיג געמאכט די אויגן פון דעם ״עץ״ וואס איז בגימטריא 160 און געבריינגט אויפן געדאנק דעם ״יוסף ד׳״ וואס איז אויך בגימטריא 160, מען זאל באשרייבן דעם יוסף ד׳ עליכם ועל בניכם, די קינדער זאלן פון דעם חשוב׳ן

טאטן און זיידן אויך וויסן, דאן וימתקו איז מיר דער דין שמים זיס געווארן דערוויסנ׳דיג זיך פון דאס גדלות פון מיין טאטן און דאס חשיבות וואס אונז קינדער פארמאגן.

מיין טאטע זצ״ל פלעגט פאר די גדולי וחשובי התורה וואס פלעגן דערציילן חדושים מיט פרושים על התורה זאגן, וועו וועל איך זוכה זיין צו מפרש זיין און מחדש זיין חדושי אורייתא. און וועו השי״ת וואלט מיר געגעבן די זכיה צוקענען מפרש זיין וואלט איך מדפיס געווען יעדן חודש א ספר, און אייך טייערע אידן וואס אייך האבן די זכיה צו מחדש זיין דארפט איר עס זען ארויס צו ברייננגען לפועל, און דורך דעם בלייבט א אנדעקונג פון די קינדער, און משפחה, און טאקע פיל חברים זיינע האבן ארויס געגעבן ספרים אין זכות פון ר׳ יוסף, וועו הרה״ג רבי שלמה שרייבר זצוק״ל ראש ישיבת חיי עולם האט ארויס געגעבן זיין ספר ״בית שלמה״ האט ער זיך אנגערופן און געזאגט וועו נישט ר׳ יוסף וואלט מיר צוגערעדט און זיך איינגעבעטן ביי מיר וואלט איך נישט געדרוקט דעם ספר.

✧✦✧

מיין מאמע ע״ה האט באשריבן און געגעבן צודרוקן איר ספר איז עס דאך דער ווילן פון מיין טאטן ז״ל עס זאל זיין א אנדענקונג פאר די קינדער און משפחה, דעריבער דארף מען דעם ספר ארויס געבן לפועל כדי עס זאל זיין עטרת זקנים בני בנים, ותפארת בנים אבותם, די שיינקייט פון די קינדער איז צו דערציילן די גרויסקייט פון זייערע עלטערן.

א איבעראשונג פון פרייד פארמישט מיט צער נעמט ארום די האנט מיט׳ן פעדער, און לויבט צו הקב״ה וואס גיט מיר די געלעגנהייט צו שרייבן וועגן דעם מיט׳ן וואָרט מד׳ יצא הדבר....

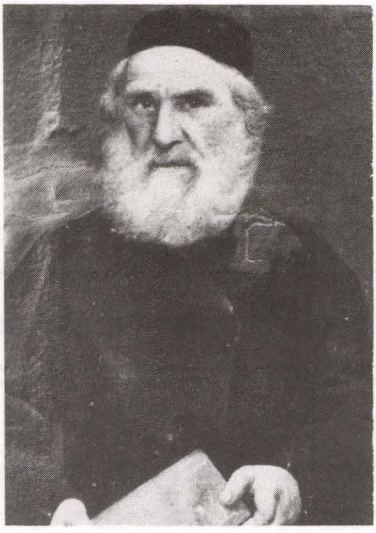
מיט אפענונג און אכטונג א. פרידן

זכרון יוסף

פרק א / שרשרת הזהב

מיין טאטע רבי יוסף ז״ל געבוירן געווארן צו זיין טאטן הגה״ק רבי ישראל טויסיג ז״ל וואס האט געפירט זיין רבנות שטול אין די קהילה פון מאטערסדארף, מיט חכמה און פארשטאנד אמונה און איבערגעגעבנהייט צו מקדש זיין שם ד׳ אין די אויגן פון אלע וואס זעהען און איינערקענען אין השי״ת. ער איז געווען א איידים פון הגה״ק רבי יוסף פרסבורגר בעל ״תפארת יוסף״, וואס ער האט איבערגענומען די רבנות פון זיין שווער הגה״ק רבי אהרן זינגער זצ״ל בעל ״תפארת אהרן״ און א זוהן פון הרה״צ רבי דוד יששכר וואס האט מרביץ תורה געווען אין פאפא און האט אויפגעשטעלט פיהל תלמידים.

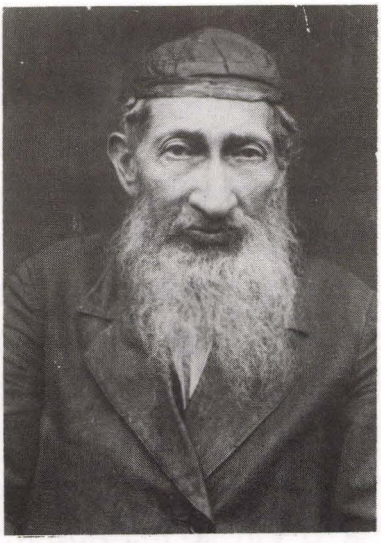
רבי ישראל האט געלערנט ביי הגה״ק רבי יואל פעלנער פון בעלעד, אוהל, אין ביי הגה״ק שמואל רוזנברג ראש ישיבת ואב״ד אונסדארף. געלערנט האט ער כמעיין המתגבר, און איז געווען בבחינת המחכים את רבו, און זיין רבי פון אונסדארף האט געזאגט אויף אים אז אויף זיין געזיכט איז דער יראתו קודמת לחכמתו חכמתו מתקיימת. און דער רבי פון בעלעד האט עדות געזאגט אויף אים דאס ער איז ראוי צו אויפגענומען ווערן אלס מורה הוראה, און פארשפרייטן זיין תורה קוואל ברבים. און האט אים געגעבן סמיכה און ווען ער האט אויפגעשטעלט זיין הויז מיט די טאכטער פון הגה״ק רבי יוסף פרסבורגר איז ער אריבער צו די קהילה פון מאטערסדארף, און געפירט דעם רבנות שטול ביזן יאר תרצ״ט, און אויף דעם נאמען ווערט ער גערופן: ״אדמו״ר ממאטערסדארף״.

הגה"ק רבי אהרן זינגר זצ"ל
בעל תפארת אהרן

הגה"ק רבי יוסף פרסבורגר זצ"ל
בעל תפארת יוסף

הרה"צ רבי דוד ישכר טויסיג זצ"ל

הגה"ק רבי אהרן פרסבורגר
אבד"ק באניהאד בן בעל תפארת יוסף

הגה"ק רבי ישראל טויסיג זצ"ל
האדמו"ר ממאטערסדארף בעל בית ישראל

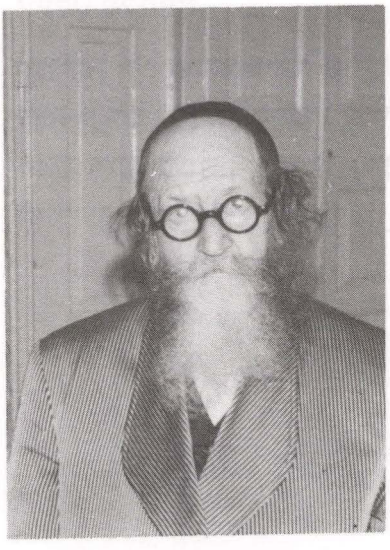
אין מאטערסדארף

ביים אנקום קיין א"י

שפעטרדיגע יאהרן אין א"י

3 חדשים פאר'ן הסתלקות

ער האט אויף געשטעלט א הויז פון כל השביעין חביבין, הרב הגאון רבי אהרן שליט״א הבחור שמעיה ז״ל, הרב הגאון רבי יחזקאל זצ״ל, הרב הגאון רבי משה שמואל זצ״ל, הרב יוסף זצ״ל, און הרב בונם יואל שליט״א, זיין טאכטער הינדל תליט״א רביצין פון הרב הגאון רבי חיים ברים שליט״א ראש ישיבת משכן יוסף.

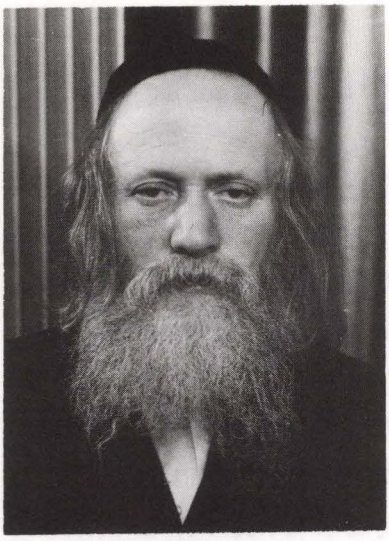
יעדער פון זיי בבחינת צדיק, פול מיט תורה און מדות טובות.

ווען היטלר ימ״ש האט געוואלט איינעמען די גאנצע וועלט האט ער די אידן פון עסטרייך (אוסטריה) בפרט פון די שבע קהילות (מאטערסדארף, קוברסדארף, אייזנשטאט, פרוין-קירכן, צעהלים, קיצע און לאקנבאך) געגעבן ערלויבעניש צו פארלאזן די לאנד און אפציען פאר די וועלט מלחמה, און די אידן טאקע האבן געמוזט נעמען דעם וואנדער שטעקן און אויסוואנדערן אין גלות, פיל האבן זיך באזעצט אין אמריקה און פיל אין ארץ ישראל, און ב״ה רוב אידן פון די שבע קהלות זענען גאראטעוועט געווארן פון די שווערע וועלט מלחמה.

צווישן די ארויסגייער קיין ארץ ישראל איז געווען דער זיידע הגה״ק רבי ישראל טויסיג זצ״ל מיט זיינע טייערע קינדערלאך וואס האט זוכה געווען צופירן זיין רבנות שטול נאך 30 יאהר אין די הייליגע לאנד ארץ ישראל.

הגאון רבי אהרן טויסיג שליט"א

הגה"צ רבי יחזקאל טויסיג זצ"ל
בעל תפארת יחזקאל

הגאון רבי משה שמואל טויסיג זצ"ל
מיט הגאון רבי חיים ברים שליט"א

הרה"צ רבי בונם יואל שליט"א
אדמו"ר ממאטערסדארף

פרק ב / "גם במעלליו יתנכר הנער"

מיין טאטע רבי יוסף זצ"ל איז אלט געווען 12 יאהר ווען ער איז אויפגעקומען אין א"י, אויף אים קען מען זאגן: גם במעלליו יתנכר נער עם זך וישר פעליו, נאך זייענדיג אין מאטערסדארף האט ער ארויסגעוויזן זיינע פעהיגקייטן אויף אידישקייט מיט קדושה און טהרה, אזוי ווי מאטערסדארף איז געווען א אשכנז'ישע שטעטל זענען די קינדער געגאנגען קורצע פיאות, און ער האט עס נישט געלאזט אפשערן און געהיטן אויף די פיאות עס זאל זיין לאנג, און עהרלאך, ער איז געווען א מתמיד מיט אעקסטערע חשקת התורה, ער איז געווען בבחינת יוסף הצדיק א זוהן פון ישראל (כדוגמת יעקב אבינו), א אוהב את המקום ואוהב את הבריות.

קומענדיג אין ארץ ישראל האט ער געלערנט אין תלמוד תורה שומרי החומות (הונגארישע ת"ת).

הגה"ק מרן הגרי"צ דושינסקיא זצ"ל

הגה"ק כ"ק מרן אדמו"ר מסאטמאר זצ"ל

וועָן ער איז אלט געווען דרייצן יאר איז ער אריין לערנען ביי די ישיבה פון הרב הגה״ק רבי יוסף צבי דושינסקיא זצ״ל, זיין חביבות צום תלמיד איז געווען זייער גרויס און האט אים געהרופן מיט׳ן נאמען ״יוסף הצדיק״.

אין דעם פייערליכער טאג וואס דער סאטמער רבי הגה״ק רבי יואל טייטלבוים זצ״ל איז אנגעקומען און דער פאראד איז געווען זייער גרויס, האט ער דעם ערשטן מאל באזוכט ביי מרן הגרי״צ דושינסקיא זי״ע אין ארץ ישראל, און מיין טאטע האט זיך געשטעלט פון קעגן איבער זען די גרויסקייט פון די צוויי גדולים וואס האבן זיך געטראפן, האט זיך הרב דושינסקיא ז״ל אנגערופן: מיין טייערער יוסף! קוק זיך גוט איין ווי א רבי דארף זיך פירן כדי זאלסט אויך וויסן ווי זיך צו פירן אלס א רבי. איינמאל האט מיין טאטע געבעטן א ברכה פון הרב דושינסקיא, און געזאגט רבי גיט מיר א ברכה! האט ער זיך אנגערופן מיט ערשטוינונג, יוסף! דו ביסט דאך א רבי און דארפסט נישט מיין ברכה!!!.

✧ ✦ ✧

געדרייט האט ער זיך צווישן די חשובע ירושלימ׳ער צדיקים, און איז געווען שטארק נאנט ביי הרה״צ רבי שמואל דייטש זצ״ל, געפירט האט ער זיך בקדושת ירושלים, און איבערגעגעבן זיין זעלע צו גיין נאך די מנהגים פון ירושלים עיה״ק און זיך אנגעטאן דעם לבוש ירושלמי.

✧ ✦ ✧

קומענדיג אהיים פריילאך און מונטער פארנאכט נאכן לערנען אין ישיבה מיט חשק און יראה, האט ער זיך אנגערופן צו זיין מאמע

הרבנית הצדקנית חיה הנלה ע״ה, און געזאגט: מאמע היינט האב איך באשטעטיגט מיט די פולע החלטה אז איך טוה אן דעם ירושלימער לבוש.

טרערן פיל איז אראפגעגאנגען פון זיין מאמעס אויגן און זיך געווישט דעם געזיכט פון די טרערן וואס האבן זיך געקייקלט ביז צו די באקן, מאמע! האט ער זיך אנגערופן פארוואס דארפסטו פארגיסן אומזיסטע טרערן? צו האב איך דען אשלעכטע זאך געמיינט? און אויב וועסט גוזר זיין אויף מיר בגזירת כבוד אם עס נישט צו טאן וועל איך אנעמען דעם דין מיט ליבשאפט און פארכטיגקייט! ניין! האט זיך די מוטער אנגערופן! עס שטערט מיר נישט דעם לבוש, איך וועל דיר טייער שעצן, אבער נאר... נאר... אויב דו ביזט מיר מבטיח אז דו וועסט קיינמאל נישט אויסטאן דעם לבוש מאיזה סיבה שהיא אפילו אין שווערע אומשטענדן, דען אויסטאן א לבוש איז ערגער ווי צו אנטאן א לבוש, און אויב דו ביזט מיר עס מבטיח קענסטו עס גיין און איך שטער דיר נישט אין דיין בחירה וואס האסט זיך אויסגעקליבן אין דרך ד׳, איך זאג דיר עס האראיג צו, האט ער געשטורעמט מיט זיין שטימע: אמת׳דיג מיט׳ן הילף פון ד׳ אז איך בלייב אייביג מיט דעם לבוש... און אזוי איז טאקע געווען, דער לבוש פון ירושלים עיה״ק האט אים באגלייט ביז זיינע לעצטע טעג.

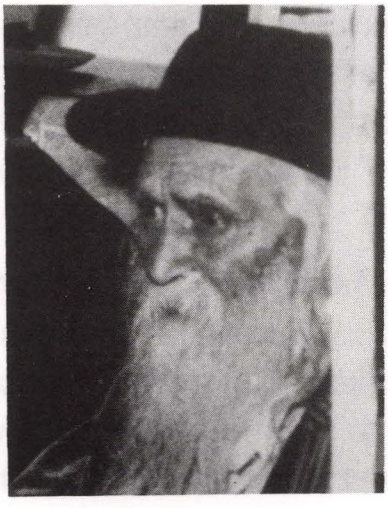
✧✦✧

נאך דעם איז ער איין לערנען אין ישיבת מיר, דארטן איז געווען דער משגיח רוחני הגאון הצדיק רבי יחזקאל לעוינשטיין, דער משגיח האט איינערקענט אין זיין טיפזיניגע שארפע קאפ און איז געווארן נאנט צום תלמיד און פלעגט זיצן שעה׳ן מיט אים און

געראדט בדברים העומדים ברומו של עולם, און זיך אנגערופן: שוועד... שוועד... איז צוטרעפן היינטיגע צייט'ן אזא הויכע נשמה ווי ר' יוסף הצדיק. אזא התמדה, אזא אהבת התורה וואס נישט יעדע נשמה האט די זכיה צו דעם..

הגאון ר' יוסף חיים שיינברגר זצ"ל

הגאון ר' שמואל שיינקר זצ"ל

פרק ג / "ברית הנשואין"

די צייט פון נעמען א עזר כנגדו איז געקומען און מיין טאטע שליסט א שידוך פון א שיינעם יחוס משפחה, די טאכטער פון רבי חיים אהרן כץ, בן הרה"ג רבי אברהם יעקב כץ, חתן הגה"ק רבי משה גרוס (ביקינער רב) בן רבי יוסף סופר, חתן הגה"ק רבי אהרן צבי מבריד (ברידער רבי), תלמיד פון בעל עטרת צבי פון זידיטשוב, און פון הגה"ק רבי מאיר פרימישלאן, און למעלה בקודש דעם ב"ח מיט"ן ט"ז.

א אשת חבר וואס איז גרייט צו געבן דעם גאנצן לעבן אויף תורה, חאטש אין הויז איז נויט, פת במלח תאכל, דאך הערשט די גליקליכקייט און רוהיגקייט אין הויז, אזוי ווי דער בעל חובת הלבבות שטעלט פאר דעם חסיד, די דאגות און איינגשאפט איז אין זיין הארץ, און זיין פרייד און לוסטיגקייט איז אויף זיין פנים.

דער קול תורה האט זיך געלאזט הערן פון זיין הויז צוזאמען מיט די ארומיגע חשובע אידן וואס האבן געוואוינט בשכנות, האנט ביי האנט אין מאה שערים, הרה"ג רבי יוסף חיים שיינבערגר ז"ל און הרה"ג רבי שמואל שיינקר ז"ל, פון די געהויבענע ירושלימער תלמידי חכמים.

ער האט אויך געלערנט נאך די חתונה אין כולל נובהרדוק און געווען פון די חשובסטע תלמידים. די ראשי ישיבות פון כולל נובהרדוק זענען געווען הגאון רבי בן-ציון ברוק זצ"ל און הגאון רבי שמואל אהרן יודלביץ זצ"ל, וואס איז געווען באוואוסט אלץ צדיק וקדוש דער קשר צו רבי שמואל אהרן איז געווען זייער גרויס אפילו נאך דעם וואס ער האט אפגעלאזט דעם נובהרדוקער כולל.

אלע ערב יום כפור פלעגט ער מיטנעמען זיינע אינגאלאך צו זיין הויז, ער זאל אים בענטשן מיט זיינע קינדער, דער מעמד איז געווען הייליג, מיט א שטארקער התרוממות וואס האט געגעבן הארציגע געפילן מקבל צו זיין דעם הייליגן יום הקדוש וואס הקב״ה פארגיבט די זינד פאר כלל ישראל.

א עקסטערע מסירות נפש האט ער ארויסגעוויזן צו רבי יוסף חיים שיינבערגר וואס ער איז געווען ל״ע א סגי נהור, און ער האט געזוכט אפאסיגע חברותא פאר אים, מיין טאטע האט מיט אים געלערנט מיט ליבשאפט און איז אים געווען געטריי צו העלפן אין וואס ער האט נאר געקענט, און אין וואס עס האט זיך נאר געפאדערט, און אזוי האט זיין זוהן הרב הגאון ישעי׳ שיינברגר געזאגט ביים הספד ווען ער האט מספיד געווען מיין טאטן, וואס איז פארגעקומען אין זכרון משה שוהל: בן יכבד אב, אז איך בין מספיד ר׳ יוסף בין איך מכבד מיין פאטער, דען זיכער אז מיין טאטע האט גרויס נחת אז איך בין מספיד א איש חשוב וואס האט זיך מוסר נפש געווען פאר אים בגוף ובנפש.

✧✦✧

ווען מיין טאטע ז״ל האט זיך אנגעשפארט צום טיש פון ביאלער רבי זצוק״ל האט זיך דער ביאלער רבי אנגערופן איך זעה בחוש אז ר׳ יוסף דערהויבט זיך אין די הויכקייטן פון די הימלען און איז אינגאנצן אויסגעטאן פון אלע הבלי עולם הזה.

יעדער צדיק וואס האט פארמאגט אין זיך א נפש טהורה פלעגט זיך מיין טאטע ז״ל זוכן צוזעהן מיט אים און ווערן דארטן נאנט, ווען ער פלעגט באזוכן דעם הייליגן בעלזער רבי׳ן זצ״ל האט אים דער רבי גערופן, און אים געהייסן זיך זעצן נאנט צו אים, וואס נישט יעדער האט זוכה געווען צו דעם, אויך איז ער געווען מקורב צום

הגה"ק כ"ק מרן מבעלז זצ"ל

הרה"צ רבי יוסף טויסיג זצ"ל

הגה"ק כ"ק מרן בעל בית ישראל מגור זצ"ל

געראר רבי'ן האדמו"ר בעל "בית ישראל" זצ"ל, דערציילט דער גבאי, אז איינמאל איז מיין טאטע געקומען באזוכן דעם הייליגן רבי'ן און עס איז נישט געווען אין די שטונדן פון אויפנעמען (שעות קבלה), האט אים דער גבאי נישט אריין געלאזט, האט זיך דער געראר רבי אנגעראפן צו זיין גבאי זאלסט וויסן אז ווען ר' יוסף קלאפט אן ביי די טיר דארפסטו אים גלייך אריין לאזן צו מיר, דען זיין קומען איז נישט סתם ער האט א קוואל פון הייליגע תורות.

א עקסטערע נאנטקייט האט ער געהאט צו הרה"צ רבי זאב צציק זצ"ל, יעדע שוועכע סוגיא פלעגט ער זיצן מיט ר' זאב'ן שעה'ן לאנג און זיך פארטיפן ברומו של עולם, צוויי ריזן אין דער תורה וועלט וואס זענען געווען בידידות ביז'ן לעצטן טאג, ז.י.ע.

וועו זיין טאטע הרה"צ רבי ישראל טויסיג אדמו"ר ממאטערסדארף האט געעפנט די מאטערסדארפער ישיבה אין ירושלים עיה"ק, איז ער דארט אריין לערנען צוזאמען מיט זיינע ברידער און נאך חשובע תלמידים, דער זיידע פלעגט לערנען שעורים מיט א הויכן קול תורה וואס מאכט פריילאך דעם נפש הרוחני, דאן זיצט דארט מיין טאטע אגאנצן טאג און לערנט מיט התמדה, אפילו צום עסן מיטאג גייט ער נישט אהיים, נאר די טייערע קינדער ברייננגען עם די עסן ביז אין ישיבה, ר' יוסף וואשט זיך די הענט לכבוד קונו און עסט מיט קדושה וטהרה צו קענען דער האלטן דעם נשמת ד' אויף צוקענען ווייטער לערנען די הייליגע תורה, און ביי די שטונדן פון לערנען האט ער נישט מפסיק געווען קיין איין מינוט, אפילו ווען אינצווישן קומט אן א גאסט און ציט אן דעם גאנצן עולם מיט פרייליכע נייעס אלע שטעלן אן מויל און אויערן און רעדן ארום וועגן די שיינע נייעס, מיין טאטע זיצט פארטיפט אין די גמרא נישט ער הערט און נישט ער זעט עם מיינט עס נישט.

אדמו"ר ממאטערסדארף זצ"ל

מאטערסדארפער רבי ביי אשיעור אין ישיבה

אויסגעדריקט האט ער זיך צו זיינע ברידער און געזאגט ביים סדר פון לערנען טאר מען נישט אוועקגיין ערליידיגן קיין איין זאך וואס איז נוגע צום מענטשן, און אפילו מען גייט יא אוועק אינמיטן עפעס ערליידיגן איז מען נישט מצליח אין די זאך, איינמאל איז דער ראש ישיבה געגאנגען ערליידיגן זייער א וויכטיגן ענין און וועז ער איז צוריק געקומען איז ער געווען שטארק צוגעלייגט און דערציילט פאר מיין טאטן מיט גרויס שברון לב, אז די זאך האט נישט מצליח געווען, דאן האט ער זיך אנגערופן: איך האב דיר דאך געזאגט אז מען זעט נישט קיין הצלחה אין א זאך וואס ווערט געטאן אינ׳מיט׳ן סדר פון לערנען.

✧✦✧

וועז די ישיבה האט זיך געעפנט האט דער זיידע הגה״ק רבי ישראל זצ״ל זיך אנגערופן צו מיין טאטן: מיין ליבלינג אויף די געלד ביזטו ממונה, דו פירסט עס און דו וועסט עס איינטיילן, האבן זיך די ארומיגע אנגערופן: טאטע פארוואס קלייבסטו אויס פונקט יוספ׳ן, האט ער זיי געענטפערט, אויף יוסף בין איך פארזיכערט אז אפילו אין הויז וועט הערשן דחקות מיט הונגער וועט ער נישט רירן קיין פרעמדע געלד און עס אפילו נישט פארלייען.

אויך האט דערציילט ר׳ דוד סנדר שליט״א וואס האט א גמ״ח, אז וועז מיין טאטע פלעגט לייען געלד האט ער געשריבן ערב הקב״ה, און ר׳ דוד פארענדיגט דאס ער האט קיין איין מאל נישט פארשפעטיגט מיט׳ן צאלן אויפ׳ן טאג אין די זעלבע שעה איז ער שוין געשטאנען גרייט מיט די סומע געלד עס אפצוגעבן, די אמונה און בטחון האט אים געשאפן דאס געלד צו די ריכטיגע צייט...

פרק ד / ערב שבת קודש

וועו די זוהן האט נאר ארויסגעשיקט איהרע ערשטע שטראלן פון יום ו׳ ערש״ק האט געהערשט א הערנסטע פרייד ביי מיין טאטן, די ערשטע האט מען געדאוונט און געטאן אלס וואס איז וויכטיג פאר די נשמה.

האלב ניין וועו די זיסע אינגאלאך זענען געגאנגען אין די תלמוד תורה׳ס, האט מען געקענט זען וויי מיין טאטע קוקט פון פענסטער צו די טייערע קינדער, אך תינוקות של בית רבן מיט וועלכע חשק זיי לויפן צום חדר, יא! יוסף מען מאנט פון דיר האט ער שטילערהייט געזאגט איך מוז פאר אזעלכע אידישע קינדערלאך עפעס געבן אז זיי זאלן נאך מער דערהויבן ווערן צו חשקות התורה, און ווי אבליץ דונער, מיין טאטע האט שוין אפעסטן פלאן, אויב מיינע פענסטער פון שטוב וואס שטייט דא אין פרי חדש און קעגן מיר איז דא פענסטער פון תלמוד תורה סיני איז עס דאך פאר מיר אגרויסער זכות צו קענען הערן ווי תשב״ר לערנען, יא סיני כבחינת הר סני קעגן מיינע אויגן, איך מוז צאלן אדאנק פאר השי״ת פאר די זכיה, און אדאנק פאר די קליינע נשמות וואס דער פרייען מיין הארץ מיט׳ן תורה נגון, מיין טאטע פרעגט נישט ביי קיינעם שטעלט צו אגרויסן כלי מיט ווארימע תה נעמט ארויס פון שאפע א גרויסן פת עוגה, ווי טייער וועט עס זיין, א גלאז ווארימע תה מיט א שטיקל מזונות פאר די קינדער און מלמד, דערווארימען די הערצער וואס לערנען ערש״ק, שנעל, מיט פלינקע טריט ער לויפט, מיט א נשימה אחת, ער שטייט שוין מיט פרייד ביים טויער.

באגריסט דעם מלמד ר׳ חיים שלום שווארץ שליט״א, און דערציילט אים פון זיין וואונדערבארער פלאן, די קינדער ווערן דערפריידט, און אזוי אלט עס אן פרייטיג ביי פרייטיג מיין טאטע גייט גלייך מיט די תה און מזונות, די קינדער זיצן מיט גרויס יראה, ווארטן שוין אויפן פרייטיג׳דיגן טאג צו זעהן ווי ר׳ יוסף שפאנט מיט די תה און עוגה אין האנט, און ווען די טיר עפנט זיך הויבט מען אן צוזאמען מיט׳ן מלמד צו זינגען: יוסף ה׳ עליכם עליכם ועל בניכם, ברוכים אתם לד׳ עושה שמים וארץ (דער מנהג אלט נאך אן ביז היינטיגן טאג בערך 40 יאר), די קינדער האבן עס גענומען אויף זיך און טוען דעם ווילן פון זייער טאטן.

גלייך נאכן אפשיקן די תה האבן זיינע אויגן געלויכטן פון פרייד, געהייסן אז דער ווייסער טישטאך זאל שוין ליגן אויפן טיש פאר חצות היום, צוזאמען מיט די ליכט, ער האט שוין געשפירט דעם אור השבת פון גאנץ פרי.

ביי חצות היום איז שוין מיין טאטע אין מקוה אזוי ווי די גרויסע צדיקים, מען הייליגט זיך לכבוד שבת קודש, די ווייסע זאקן באשיינען שוין זיינע פיס טוט זיך אן דעם לבוש מלכות רופט צו זיך זיין זוהן ר׳ אהרן שליט״א, און מען גייט מיט שנעלע טריט צום 1 אוטובוס, מען פארט צום כותל המערבי. פארט ער זיך אזוי און זיצט, נישט ער הערט און נישט ער קוקט ארויס פון פענסטער, שמירת עינים, חלילה צוקוקן וואו מען דארף נישט, עס איז שוין נאך חצות היום, מען שטייט ביי די הייליגע וואנט דער שריד פון הייליגן ביהמ״ק, וואס דוד המלך האט אויפגעבויעט, די קדושה געפינט זיך דא ביים כותל המערבי ווי עס שטייט אין ספרים, אז פרייטיג נאך מיטאג געפינען זיך די אבות הקדושים ביים כותל המערבי, טרערן גיסן זיך ביים קאפיטל ממעמקים קראתיך ד׳, רופט

הרה"צ רבי יוסף טויסיג זצ"ל מיט זיין זוהן ר' אהרן שליט"א
פרייטיג נאכמיטאג ביים כותל המערבי

צו ד׳ און בעט זיך פארגיב מיינע זינד, און באגליק מיר מיט שיינקייט מיין הויז נישט געלד און נישט רייכקייט א איינציגע בקשה: קינדער! הערליכע, בדרך התורה והמצוות ווי עס פאסט פאר די הייליגע זיידעס...

וועך דער שבת קודש איז שוין צום גוטן אנגעקומען, מען האט נאר געהערט דעם פייפן, זענען שוין די קינדער געווען צו אלעס גרייט אנגעטאן די בגדי שבת זייערע פנימער שיינען שוין מיט די שבת מלכתא, די שכינה לייכט אויף אים מיט שמחת שבת, זיין קידוש איז געווען צום וויינען, זיינע זמירות איז געווען גרונדליך צום הארצן דערוועקנדיג זיך צו געפילן פון תשובה, קליין בין איך געווען און קען קיין סאך נישט געדענקען אבער שבת קודש געדענק איך אזוי ווי היינט די קדושה די יראה איז געווען אויף יעדן וואנט פון שטוב, ווי קליין איך בין געווען האב איך פארשטאנען אז ביי אזא קדוש צוגייט די ארץ און עס קייקלען זיך אראפ פון די אויגן צוויי טרערן, טרערן פון א העכערן מקור, איך וועל נישט פארגעסן דאס נעבן אונז האט געווואוינט א פרייע שכנה, א פרוי וואס ווי פריי זי איז געווען האט מיין טאטע געזאגט אז מען דארף איר מקרב זיין, פלעגט זי אלע מאל פרייטיג קומען עסן געפילטע פיש, איינמאל האט זי נישט ווילנדיג באזוכט אונזער הויז ביים שבת׳דיגן טיש אינמיטן די סעודת שבת פון אינדערפרי, זי איז אריין געקומען און געבליבן צוויי מינוט שטיל, דאן האט זי זיך אריפגעווארפן אויפ׳ן טיש און געשריגן: ווי איך קען נישט שטיין, עס ברענט דא א הימליש פייער, א קדושה א תענוג וואס איך האב נאך קיינמאל נישט געשפירט אין מיין לעבן, אוי אוי ווי אלט איר אויס צוקוקן קענן אזא ליכטיגן שיין, און האט אויס געפלאצט אין א אויסטערלישן געוויין, מען האט איר ממש געדארפט מינטערן, זי האט געבעטן מען זאל איר ארויספירן פון צימער ווייל זי אלט עס

נישט אויס, און מער וועט זי נישט באזוכן אין הויז אין דעם טאג שבת...

פרייטיג צו נאכט׳ס ביי חצות הלילה, דערציילן די חשובי חסידי באיאן וועו זיי זענען געזעצן און געפראוועט זייער זיך אלע שבת מיט זמירות און תשבחות, און פארברייגנט ביים חסידישן טיש, לערנענדיג דעם הייליגן אור החיים, און זיך שוין געגרייט זיך אויפצוהויבן אהיים, איז ערשט מיין טאטע געקומען אין שול אריין לערנען, זיך געזעצט באקוועם געעפנט א אוצר פון ספרים געלערנט מיט התלהבות התורה מיט א ברען וואס האט זיך גארנישט פארמאכט זיינע אויגן און איז פארבליבן דארטן ביז׳ן אור הבוקר צו תפלת שחרית של שבת.

אדמו״ר ממאטערסדארף מיט חברי הבי״ד״צ הגאון רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ״ל הגאון רבי דוד יונגרייז זצ״ל הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ״ל מיט רבי ישראל זופניק

פרק ה / "הוי מקדים בשלום כל אדם"

זאגט די משנה: והוי מקדים בשלום כל אדם, זאלסט מקדים זיין מיט׳ן באגריסן יעדן מענטשן אפילו דער וואס איז קלענער פון דיר.

מיין טאטע ז״ל פלעגט זיך פירן צו באגריסן יעדן מענטשן מיט׳ן גוט מארגן, צו ער איז גרעסער אדער קלענער צו ער קען דעם אידן צו נישט, יעדן איינעם האט ער פריינדליך באגריסט, איינמאל גייענדיג אין די שיינע גאסן פון מאה שערים, טרעפט ער אן א איד זעט אויס א שיינער איד פון חוץ לארץ וואס וויל זיך באזעצן אין ארץ ישראל.

ער גייט צו צום אידן און זאגט אים א שיינעם גוט מארגן, ווי דער איד זעט אז א שיינער מענטש מיט א הדרת פנים באגריסט עם גיט ער אשפרונג און רופט זיך אן ר׳ איד איר האט מיר ממש מחיה געווען, איך דריי זיך שוין ארום אין ארץ ישראל כמעט א חודש און איר זענט דער ערשטער וואס זאגט מיר א גוט מארגן, די הרגשה פון די יעצטיגע מינוט איז אין לשער אויב א״י פארמאגט אזעלכע טייערע אידן וואס קענען דערפרייען א פרעמדן אורח, גיט עס מיר מוט און קראפט זיך צובאזעצן אין א״י עיה״ק אויף די הייליגע ערד און טייערע שטיינדאלאך.

✧✦✧

פרק ו / "ויוסף הוא המשביר"

שטייט אין פרשת מקץ, ויוסף הוא השליט, ער געוועלטיגט איבער די תאוות עולם הזה, און איז אפגעהיטן אין כל התורה, אזוי אויך דער סימבאל פון מיין טאטן, הוא המשביר, ווען מיין טאטע דער וואוסט זיך נאר פון פלוני אלמוני אז דער צושטאנד אין שטוב איז שווער, מען שרייט ר' יוסף געוואלד מען גייט דארט ממש אויס פאר הונגער, מען קען נישט רעדן מיט'ן מענטשן פון גרויס צובראכנקייט, דאן נעמט זיך מיין טאטע צו די ארבעט גייט פון הויז צו הויז פון שול צו שול נעמט צוזאם געלד פאר די צרכי המשפחה און שפייזט זיי ער זעט און קוקט זיך ארום עס זאל דארט גארנישט פעלן, די הערצער פון די גאנצע הויז-געזינד ווערן דערפריידט, אַה א מלאך אלקים, פאר יעדן שול פאר יעדע ישיבה איז ער גרייט צו העלפן, גייט מיט'ן זעקל אין האנט שעמט זיך נישט ווארפט אוועק זיין כבוד און ברייגט אריין גרויסע סומעס געלד, אפילו ביי אים אין הויז איז דא נויט מען האט נישט וואס צו עסן דאך אלט ער זיך נישט אפ פון צו טאן חסד מיט יעדן מענטשן, כל המרחם על הבריות מרחמים עליו מן השמים, זאגט ער צו זיך, אויב איך טוה פאר יענעם אלס רחמנות געפילן, וועט הקב"ה העלפן אויך פאר מיינע קינדער זיי זאלן נישט ליידן הונגער.

און דאס אלעס בצנעא צניעות'דיג און באשיידן קיינער ווייסט נישט פון זיינע גוטע טוהונגען, אן צו ווייסן אזאך ביז אין טאג וואס ער איז אוועק, האבן די משפחה זיינע נישט געוואוסט פון זיינע מעשים, נאר שפעטער ווען ער האט דערהויבן זיין הויכע נשמה, זענען פיל מענטשן געקומען ביי נחום אבלים, דערציילן ווי מיין

טאטע האט זיי געראטעוועט פון אונטערגאנג רח״ל, און זיי דער פריידט מיט געלד און נאך דערצו אפריילאכן געזיכט פון והוי מקבל את כל האדם בסבר פנים יפות.

✧ ✦ ✧

מיין טאטע גייט שפאנט גיך געהיילט קלאפט אן ביים ידיד נפש הרה״צ דער ביאלער רבי זצ״ל, אך רופט זיך אן דער רבי צו זיין גבאי, יוסף איז אטייער קינד רוף אים אריין.

מיין טאטע גייט אריין מיט הכנעה און בעט פארן רבי׳ן א ברכה פאר זיין טאכטער רבקה תחי׳ אויף א זיווג הגון, דער רבי פארקנייטשט דעם שטערן און רופט אויס יא! כי יש שבר במצרים, מיין טאטע הויבט זיך אויף פרעגט נישט קיין שאלות אווארט פון א רבין איז

הגה״ק כ״ק מרן אדמו״ר מביאלא זצ״ל

הרה״צ רבי יוסף טויסיג זצ״ל

הייליג, מען דארף עס אפילו נישט פארשטיין, עס דויערט נישט לאנג און רבקה ווערט א כלה בשעה טובה ומוצלחת מיט יהודא זבולון קליטניק שליט״א (בעל מחבר ספר שמח זבולון) האט זיך מיין טאטע אנגערופן יעצט פארשטיי איך דעם רבי׳נס ווערטער, שבר איז בראשי תיבות ר׳בקה ב׳ת ש׳רה, במצרים אז איר זיווג איז פון מצרים חוץ לארץ.

✧✦✧

וועך מיין טאטע האט געענדיגט א שידוך מיט איינע פון זיינע קינדער, האט ער אפגערעדט מיט׳ן שדכן אין א געוויסע שעה צוקומען אפנעמען די שדכנות געלד, און ער איז געגאנגען ביי א גמ״ח פון ר׳ אליעזר ווערקער שליט״א, לייען די סומע געלד, וועך ער איז געקומען צום גמ״ח האט זיך דער בעל הבית אנגערופן, ענטשולדיגט ביי מיר איז נישט געבליבן קיין שום געלד מזומן, וואס איך קען דיר יעצט לייען איז א טשעק, מיין טאטע טראכט און האט נישט קיין בריר׳ה, א טשעק זאל זיין א טשעק, ער גייט ארויס פון גמ״ח קלינגט אן דעם שדכן אז מען טרעפט זיך נעבן בנק צו געבן די שדכנות געלד, דער שדכן נעמט אן די הודעה קומט אן נעבן בנק, מיין טאטע גיט עם דעם טשעק און גייט אריין מיט׳ן שדכן אין בנק, האט אים ר׳ אלעזר געפרעגט, צו וואס דארפט איר מיט גיין מיט אים אין בנק, האט אים מיין טאטע געענטפערט ביז דער שדכן וועט קומען אין בנק און זען ווי מען איז אים מכבד דעם טשעק קען ארויף גיין אויף זיין געדאנק די מחשבה אפשר איז דער טשעק נישט קיין גוטער, דעריבער וועל איך אליין מיטגיין מיט אים ארויסנעמען די געלד כדי אים איינצושפארן די עגמת נפש פון די פאר מינוטן.

✧✦✧

פרק ז / "טעג פון יסורים באהבה"

אין יאר תשל"ו, והעינים של יוסף כהות, מיין טאטע קריגט א קראנקהייט ווערט שוואכער פון טאג צו טאג און זיינע אויגן ווערן אים שוועך, ער קען שוין נישט זעהן אזוי ווי אלעמאל, יסורים און ליידן נעמען עם ארום גייט פון ד"ר צו ד"ר גייט פון שפיטאל צו שפיטאל און צוריק אין שטוב, און דאך פארגעסט ער נישט צו שווייגן, נעמט עס אן באהבה, ווי די משנה זאגט בקבלת היסורין, ער קען שוין נישט לויפן ביזן ישיבה פון דעם זיידן, ער מוז שוין פארבלייבן אין הויז, דאך פארלירט ער נישט זיין שטארקייט קעגן די תורה נאר איז ממשיך צו לערנען אן א אויפהער, יעדן טאג דריי שעורים, פאר מיטאג קומט זיין עלצטער ברודער הרב רבי אהרן שליט"א, און נאך מיטאג זיין עלצטער איידים הרב רבי אהרן מנחם סלומון שליט"א, און ביי נאכט מיט זיין איידים רבי שלמה זלמן אולמן שליט"א, דער קול תורה הערט זיך אין הויז, און ווי א איש קדוש, וויפיל די אויגן דינען אים נישט נעמט ער א גמרא ער זעט טאקע נישט די אותיות אבער זיין מח און קאפ ליינען ווארט ביי ווארט, און דערציילן יעדן פינטאלע וואס עס שטייט און דערציילט מיט א געשמאק, דינגט זיך אין חידושים מיט די פרושים, זיין פנים לייכט פון שמחה אלע וואונדערן זיך, ווי א מענטש מיט אזעלכע יסורים פארגעסט נישט קיין איין ווארט פון די הייליגע תורה, טאג נאך טאג זיצט ער איבערן תהלים מיט זיין טאכטער מרת חי"ה הנלה תחי' (זי האט זיך מוסר נפש געווען בלב ונפש ממש), און העלפט אים זיך צוצוגרייטן צום דאוענען און אויף זיין סדר היום, זיין קדושה וטהרה איז געווען לתפארת, אז ער האט זיך אנגערופן צו

די קינדער, איר זאלט וויסן אז איך האב צובראכן מיינע ביינער כדי צוצוקומען צו קדושה וטהרה, ווי מיר זעהען עס קלאר פון די אינטרעסאנטע מעשה.

וועו ער איז געווען אין אמריקה מיט זיין טאכטער ביילא קראסל תחי', און איז אריין אין דעם גרויסן שפיטאל אין בוסטון, כדי זיך צו אפעריירן די אויגן, א נתוח פון פיר שעה. מיין טאטע גייט מיט אראפגעלאזטע אויגן לאזט זיך נישט רירן פון קיינעם בלויז דורך דאקטוירים און פארבלייבט צו די אפאראציע אויף פיר שעה. וועו ער כאפט זיך אויף, און זעהט אין וועלכן צימער ער געפינט זיך, זעהט ער ווי אין צימער געפינט זיך אויסער זיין טאכטער ביילא אויך מרת לאה פריד תחי' אקרובה אונזערע וואס האט זיך זייער שטארק מוסר נפש געווען פאר מיין טאטן און בכלל פאר די גאנצע משפחה סיי אין געלד און סיי בגוף. הן בגשמיות הן ברוחניות, האט זיך מיין טאטע אנגערופן! און געפרעגט? וויפיל איז דער זייגער. האט מרת לאה פריד תחי' געענטפערט. יעצט איז פיר א זייגער, אזוי! פיר אזייגער רופט זיך מיין טאטע אן! אויב אזוי איז שוין צייט צו דאוונען מנחה. און האט געבעטן וואסער זיך צו וואשן די הענט. וועו לאה פריד תחי' האט אים געבריינגט די וואסער האט זי אים געוואלט העלפן זיך צו וואשן, האט ער זיך אנגערופן! ניין! און ניין! איך וויל אז מיין טאכטער ביילא זאל מיר העלפן זיך וואשן די הענט, אין אזוי איז טאקע געווען. אט די מעשה זאגט עדות אויף זיין עהרליכקייט און שטארקע מדה פון קדושה וטהרה, און די גרויסקייט ווי א מענטש נאך אנתוח פון פיר שעה געדיינקט קלאר אלע ניינים פון עבודת הקודש.

קומענדיג אהיים אין ארץ ישראל נאכן זיך אפעריון, האבן אים אלע אפגעווארט מיט ביינקשאפט און ליבשאפט, און ווי ער איז נאר

אראפ פון מטוס (אייראפלאן) האט ער גלייך געהייסן מען זאל פארן אוואו? נאך פאר'ן ארויף גיין אין שטוב, מוז איך גיין באזוכן דעם ביאלער רבין, נאך דריי חדשים וואס איך האב אים נישט געזעהן דארף איך זיך שוין טרעפן מיט אים, און אזוי ווי ביים געזעגינען האב איך פון דעם רבי'ן געבעטן א ברכה אז ער זאל אויף מיר מתפלל זיין, דאס זעלבע ווען איך בין עס ב"ה אריבער געגאנגען דארף איך זיך ווידער באווייזן צו אים. האט זיך מיין ברודער אנגערופן און געזאגט עס איז צייט, פריער מוזטו זיך אביסל אפרוען אין שטוב פון די שווערע רייזע (נסיעה) א שעה צוויי און דער נאך וועסטו גיין צום רבי'ן, אך בשום אופן נישט האט ער געצערנט אויף אים, דיין פארשלאג געפעלט מיר נישט, גלייך גיי איך ארויף צום רבי'ן! דו הערסט! נאך ביי די ערשטע צעהן מינוט פון אנקומען איז ער ארויף צום רבי'ן א איבעראשונג פון צוויי צדיקים, דער רבי פרעגט אים נו ר' יוסף ווי פילסטו זיך? ווי איז אריבער דער נתוח? האט מיין טאטע געענטפערט ב"ה עס איז פיל בעסער אז איך זעה אייך, בין איך געזונט און פיל נישט קיין שמערצן, און האט מוסיף געווען רבי איך האב קיין איין טאג נישט מסיח דעת געווען פון רבי'ן, און כמים הפנים לפנים דער רבי האט געענפערט ר' יוסף איך האב אויך קיין איין טאג נישט פארגעסן פון אייך.

✧✦✧

עס דויערט נישט לאנג און שווערע יסורים נעמען ווידער ארום מיין טאטן דריי יאר פון שווערע ליידן טעג פון פיין און טרויער טעג פון רחמים ותחנונים, שעה'ן פון תהלים זאגן מינוטן פון בכיות לקל יתברך, מיין טאטע איז שטארק שוואך, דאוונט שוין גאר נאנט צום שטוב, מען דארף אים אבפירן אין שול, און ביים ענדע

תפילה, דארף מען אים אפווארטן אהיים צופירן, זיין טאכטער אסתר שפרה תחי׳ גייט געהיילט און פלינק אים אפצווווארטן פון דאוועגען, און ווי א מלאך פון הימל גיט זי ארוק אונטער איר האנט און פירט אים צו מיט א געטרייישאפט ביז׳ן שטוב... די גאנצע הויז איז אנגעצויגן דער טאטע בעט זיך פאר די קינדער, בעט רחמים פאר השי״ת דער צושטאנד איז שווער, זיינע קינדער טוהען דעם רצון פון טאטן, דער תהילים איז אגאנצן טאג שגורה בפיהם, מען דאוונט און מען איז מתפלל, זיין טאכטער זלדה תחי׳ גיט א האנט פאר די קליינע מלכה תחי׳ פארט מיט איר צום כותל המערבי, א תפלה פון א קליין קינד פון א בת זקונים, מיט תמימות אן קיין סאך פארשטאנד קען מער פועל׳ן אין הימל און גיכער שפאלטן דעם מדת הדין און עס איבערקערן אויף רחמים.

מיין טייער קינד מלכי! רופט זיך מיין שוועסטער אן איך בעט דיר, דער טאטע איז שטארק קראנק, דו קענסט דאך אזוי שיין זאגן תהלים, איז הער זיך איין: דו זאג תהלים אויפ׳ן קול און איך וועל ווייגען, און צוזאמען וועט עס האבן א ווערד אין הימל, אנגעשפיצט מויל און אויערן האט זיך די קליינע טעכטערל צוגעהערט, געווען ליידער צוגעוואוינט אויף ערנסטע צושטאנדן און אויף ערנסטע געזיכטן, און מיט א תמימות אויף א הויכן קול געזאגט שיר למעלות אשא עיני אל ההרים, טייכן טרערן האבן זיך געגאסן פון מיין שוועסטער זלדה איך וועל אייביג נישט פארגעסן דעם דמות ווי איך אלט דעם תהילים אין האנט און זאג ווארט ביי ווארט פסוק ביי פסוק, און זלדה זיצט און ווייגט און קלאגט אז עס שפאלט הימלען, מלפניך מלכנו אל תשיבנו ריקם בזכות הבל פיהם של תינוקות, געזעגנט זי זיך הארציג פון הייליגן וואנט, יא, געענדיגט, צוגעשלאסן, אבער עצת ד׳ היא תקום פון הימל האט מען אנדערש באשטימט, פון הימל זאגט מען גזירה היא מלפני...

פרק ח / "ואוהביו כצאת השמש בגבורתו"

שא שטיל הערשט אין הויז, א דינער אפגעשוואכטער קול תורה לאזט זיך הערן, ידידים מיט משפחה קומען באזוכן דעם קראנקן תלמיד חכם ר' יוסף, יעדן שבת קומט אים באזוכן הרה"ג רבי ישראל יעקב פישר שליט"א רב פון זכרון משה, און פארברייגט מיט אים אין תורה, מיין טאטע איז נישט מוותר, אפילו אויפן שוואכן גענעגער ווערט שטארק אפגעהיטן די אלע מדות, און שטארקע חשקות התורה, מיין מאמע די אשת חיל באזארגט אים מיט אלע באקוועמליכקייט, שטארקט און מוטיגט די קינדערלאך זיי זאלן זיך נישט שפירן אומעטיג, און קעמפט קעגן אירע מדות זיך צו אלטן שטארק און נישט ארויסגעבן א קרעכץ אדער א זיפץ.

ווען מיין טאטע ז"ל האט מען געדארפט אבפירן אין שפיטאל, האט ער זיך געבעטן צו די דאקטורים, טוט מיט מיר א חסד של אמת איך בין גרייט זיך צוגעפינען דא אין שפיטאל און זיך באהאנדלען א גאנצן טאג, אבער ביינאכט זאלט איר מיר לאזן גיין אהיים, שלאפן אויף מיין געלעגער, ביי מיר אין הויז, און ווי א גרויסער וואונדער, דער ד"ר איז מקבל אויף זיך אז דער קראנקער ר' יוסף טויסיג קריגט א טפול יום און ביינאכט האט ער א ערלויבעניש אהיים צו פארן ביי זיך אין הויז, טאג נאך טאג קומט ביי אים אין שטוב, 3 מאל אין טאג א מנין כדי צו דאוונען מיט מיין טאטן וואס האט נישט מוותר געווען אויפ'ן דאוונען בצבור.

אויסגעדריקט האט ער זיך צו זיינע קינדער, וויסן זאלט איר אז איך בין מתפלל און בעט פאר השי"ת דאס ווען עס וועט קומען מיין

שעה אפצוגעבן מיין פקדון פארן בורא עולמים, זאל איך עס אפגעבן דא ביי מיר אין הויז ביי מיין געלעגער, און נישט חלילה אין שפיטאל.

שוועד... שוועד... איז צו שילדערן די בילד, מיין טאטע ר׳ יוסף ליגט אויפ׳ן געלעגער שטראלט פון שמחה אך יסורים זיסע וואס לייטערן דעם מענטשנס עוונות, דאן האט מען שוין דעם גערויש פון אמבולנס געהערט, וואס איז גיך געהיילט אנגעקומען ביי אונז אין הויז, טרעפנדיג דעם חולה אויף א שווערן צושטאנד, קומענדיג אין שפיטאל האט זיך דער ד״ר אנגערופן דאס איז דאך ר׳ יוסף אזא איש קדוש וואס איז נישט גלייך ווי אלע אנדערע חולים, ער קריגט די פאסיגע באהאנדלונג אין שטוב און דארף נישט סתם מבטל זיין זיינע הייליגע צייט אויפן שפיטאל און קען אהיים גיין, דאן האט ער זיך מיט שמחה אומגעקערט ביי זיך אין הויז.

געווען איז עס אין ליל חמישי אין דעםווינטערדיגן טאג פון ט״ז מר חשון זיין געזיכט האט געלויכטן, די שכינה אליין איז דארט געווען, צוגערופן האט ער זיינע קינדער פון גרויס ביז קליין יעדן איינעם געבענטשט און געזאגט זיינע לעצטע גוטע ווערטער, דאן האט ער זיך אנגערופן צו די קינדער, מיינע טייערע איר קענט אהיים גיין איר דארפט זיך נישט אפהאלטן פון וועגן מיר, וועט מען וועט אייך שוין דארפן וועט מען אייך רופן, דער עולם איז זיך צוגאנגען יעדער ביי זיך אין הויז מיט א שטארקע הארץ קלאפעניש.

און ליידער האט עס נישט לאנג געדויערט, פארטאג האט זיך מיין טאטע אויפגעווועקט געוואשן נעגל וואסער און אויסגערופן אויפ׳ן קול מודה אני לפניך, זיך אנגעטאן דעם קאפילוטש מיט׳ן חלאט

און געבעטן א טרונק, הארציג האט ער אויס געזאגט די ברכה שהכל נהיה בדברו, די אויגן און פנים האבן געלויכטן ווי די זוהן וואס גייט ארויס פון איר שיידל, דער גאנצער צימער האט געלויכטן ווי א הימליש פייער, דאן האט ער אויסגערופן! שמע ישראל ד' אלקינו ד' אחד. און ביי די לעצטע ווערטער אחד האט ער אויסגעהויכט זיין הייליגע אויסגעלייטערטע נשמה, אויף דעם זאגן חז"ל ואוהביו כצאת השמש בגבורתו, די ליב אבער די צדיקים ווערן צוגענומען מיט א מיתת נשיקה, נסתלק געווארן יום ה' ט"ז חשון תשל"ט, נאנט צום הייליגן טאג שבת, גלייך אין גן עדן אויף חיי עולם הבא, שכולו שבת. זיין זכות זאל אויף אונז ביישטיין.

הרה"צ ר' יוסף טויסיג ז"ל

אלפים ליוו אתמול לבית עולמו את אחד מיקירי ירושלים הרה"צ ר' יוסף טויסיג זצ"ל, שנפטר לאחר מחלה ממושכת ורבת יסורים בשנת ה'54 להייו.

המנוח שנולד במטרסדורף ועלה לארץ יחד עם הוריו לאחר כניסת הייטלר ימ"ש לאוסטריה, היה בנו של הגה"צ רבי ישראל טויסיג זצ"ל, מל שהיה הגאב"ד דק"ק מטרסדורף.

המנוח למד תורה בירושלים מפיו של מרן הגאון רבי יוסף צבי דושינסקי זצ"ל בישיבתו בירושלים וכל שנותיו היו קודש ללימוד תורה, עבודת ה' ומעשי צדקה וחסד. כל יהיו נהג בחסידות רבה ועד יומו האחרון היה משתתף בשני שיעורים קבועים על אף מהלותיו ויסורים הקשים.

פטירתו הכתה בהדהמה רבים מבני ציבור ההרדי שהכירו את המנוח ואת צדקת מעשיו והתנהגותו, אלפים הלכו אחרי מיטתו, ביניהם גדולי תורה ראשי ישיבות, דברי הספד השמיעו הרבנים הגאונים: אחיו ר' אהרן טויסיג, רבי ישעי' שיינברגר ורבי ישראל יעקב פישר רבה של שכונת זכרון משה שבה התגורר המנוח.

השאיר אחריו לאנחות משפחה עניפה, אלמנה, בנים ובנות, מהם שני בנים ושלוש בנות שטרם התחתנו. הובא למנוחות סמוך לקבר אביו המנוח זצ"ל בחלקת הרבנים שעל הר המנוחות.

אויפ׳ן דריטן טאג פון זיצן שבעה איז שוין געווען דער נאמען נאכן הייליגן טאטן, ווי חז״ל זאגן ווען עס ווערט געבוירן א זוהן אין די משפחה נאכדעם וואס א גרויסער צדיק גייט אוועק, נתרפאה כל המשפחה, די משפחה ווערט אויסגעהיילט און אזוי איז געווען, מיין ברודער האט אינמיטן די שבעה געמאכט א ברית און א נאמען געגעבן יוסף, געוואונטשן האט דער עולם לחיים, ער זאל אויפוואקסן אויפ׳ן דרך פון דעם זיידן מיט לאנגע יארן לשם ולתפארת.

✧✦✧

ביי נחום אבלים זענען געקומען מנחם אבל זיין פון אלע קרייזן ווי אויך חשובע גדולי התורה, הרב הגאון רבי ישראל משה דושינסקיא האט דערציילט ביי די שבעה, איר האט פארמאגט א גרויסן טאטן איך געדענק נאך ווען ער האט געלערנט אין ישיבה מיט אזא התמדה, מען האט דאן געלערנט גמרא זבחים, און ער מיט׳ן ספר אסיפת זקנים אויף מסכת זבחים, זענען געגאנגען צוזאמען, דען אסיפת זקנים אויף מסכת זבחים איז אזוי ווי דער שיטה מקובצת אויף אנדערע מסכתות, און יענע מאל האט מען זייער שווער געקענט קריגן דעם ספר, דען עס איז געווען זייער טייער א יקר המציאות, האט ער זיך מיט מסירות נפש אפגעשפארט דאס געלד און אפילו אראפגענומען פון זיין ביסן פון מויל, כדי צו דערגרייכן די פרייז צו קענען קויפ׳ן דעם ספר ״אסיפת זקנים״, און מיט גרויס גליק און פרייד האט ער געשפאנט אין ישיבה, דערגרייכנדיג דעם ספר אויף וועלכן ער האט אזוי שטארק אויסגעקוקט.

✧✦✧

א גרויסער פארזאמלונג האט אים באגלייט צו זיין לעצטן רוה, מספיד געווען האט אים זיין עלצטער ברודער הרה״ג רבי אהרן טויסיג שליט״א, הרה״ג רבי ישעיה שיינברגר זצ״ל, הרה״ג רבי ישראל יעקב פישר שליט״א אב״ד בעיה״ק ירושלים, און זיין שוואגער הרב הגאון רבי חיים ברים שליט״א ראש ישיבת משכן יוסף. עס איז שוין פערצין יאר וואס ער איז נתבקש געווארן בישיבה של מעלה, ער זאל זיך מיהען פאר״ן כלל ישראל און פאר זיינע קינדער און אייניקלאך, וואס גייען בדרך ישראל סבא.

עד שיבא הגואל צדק ב.ב.א. יהי רצון שיבלע המות לעולם ת.נ.צ.ב.ה..

וכל בית ישראל יבכו את השרפה אשר שרף ה׳

אבד צדיק מן הארץ

יוסף הצדיק עובד ה׳ בקדושה ובטהרה המתמיד הגדול יומם ולילה
קברניטה של הישיבה

הרב הצדיק רבי **יוסף טויסיג** זצ״ל

בן כ״ק האדמו״ר ממאטערסדארף זצוק״ל

ההלויה תצא היום, יום חמישי ט״ז חשון תשל״ם בשעה 2.30
מביתו רחוב פרי חדש 72.

הנהלת ישיבת תפארת אהרן
ממאטערסדארף

דפוס אגוד, ירושלים טל. 37619

נפלה עטרת ראשנו

אבינו רועינו עובד ה' בקדושה ובטהרה באהבת תורתו קיים והגית בו יומם ולילה

הרב הצדיק רבי **יוסף טויסיג** זצ"ל

בן כ"ק האדמו"ר ממאטערסדארף זצוק"ל

ההלויה תצא היום יום חמישי ט"ז חשון תשל"ם בשעה 2.30
מביתו רחוב פרי חדש 72.

המשפחה המתאבלת

דפוס אגוד ירושלים טל. 37639

ציון במר תבכה וירושלים תתן קולה

במלאת שלשים להסתלקותו של האור גבורא רבא ויקירא
משפרא דקרתא דשופריא, ע"ב ד' בקדושה וטהורה
הרב הצדיק

מוהר"ר יוסף טויסיג זצ"ל

היום יום חמישי י"ד כסלו בשעה 7.30 בערב יספדוהו
בביהכנ"ס הגדול ;אהלי רשקב" זכרון משה, ירושלים

הגאון מוהר"ר **ישראל משה דושינסקי** שליט"א
הבר חביד"א וראש ישיבת "בית יוסף צבי"

הגאון מוהר"ר

שלום מרדכי הכהן שבדרון שליט"א
ראש ישיבת כנסת בני הגולה

הגאון מוהר"ר **ישעי' שיינברגר** שליט"א
מגיד שיעורים בביהכנ"ס אהלי יעקב זכרון משה

הגאון חבי **חיים ברים** שליט"א
ראש ישיבת פרשבורג

ויהי רצון שישמיע טוב בעדנו ובעד כל ישראל ויבשר
הטות לנצח ומחה ה' דמעה מעל כל פנים ונזכה לראות
בישועת ד' על עמו בביאת גואל צדק במהרה בימינו אמין

כוס תנחומין

הננו להביע בזה את רגשי השתתפותנו הכנים
באבלו הכבד של חברנו היקר
הבחור החשוב **ברוך טויסיג** הי"ו
בהלקח ממנו אביו הרב הצדיק ר' **יוסף** זצ"ל
המקום ינחם אותו ואת המשפחה היגולה
בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא תוסיפו לראאה עוד

חבריך
בישיבת **פרשבורג** ירושלים

כוס תנחומין

לחברינו היקר והמצויין בר חכים
הבחיר **שלמה אברהם יעקב** נ"י
ולכל משפחתו החשובה
בהלקח מהם אביהם החשוב
מהר"ר ר' **יוסף טויסיג** זצ"ל
בן האדמו"ר ממטרסדורף זצ"ל
אשר היה מיקירי ירושלים
מפיץ תורה יראת שמים חסידות וגמ"ח חסדים
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים
ולא תוסיפו לראאה עוד

מאת חבריך בישיבה קטנה
עץ חיים בעיה"ק ירושלים ת"ו

פרק ט / זכרונות של אבי ז״ל

1) ווען זיין ברודער הרה״ג רבי בונם שליט״א האט ארויסגעגעבן איינע פון דעם זיידנס ספרים האט ער געגעבן פאר מיין טאטן ז״ל אויך צו פארקויפן, און ווען ער האט פארקויפט א ספר איז ער גלייך צופרי געקומען מיט די געלד עס צו געבן פאר זיין ברודער, האט זיך זיין ברודער אנגערופן צו אים מיין ברודער יוסף פארוואס דארפסטו גלייך אינדערפרי מיר בריינגען די געלד אלט עס ביי דיר, און ווען עס וועט זיך אנזאמלען וועסטו מיר עס בריינגען, האט אים מיין טאטע געענטפערט! איך קען עס נישט לאזן איבערנעכטיגן ביי מיר ווייל עס איז נישט מיינע געלד, און צווייטנס איך בין אזוי פריילאך אז עס פארקויפט זיך דעם ספר פון אונזער חשוב׳ן טאטן זצ״ל, ווי אויך אז עס בריינגט אריין געלד, מוז איך דיר מיט שמחה עס גלייך בריינגען.

✧✦✧

2) ווען מיין טאטע ז״ל האט געדרוקט זיין הגדה של פסח האט ער אויסגעדריקט זיין שמחה דאס ער האט זוכה געווען אראפצובריינגען די פרושים פון זיין חשוב׳ן טאטן זצ״ל אין זיין הגדה של פסח, און זיין גאנצע מטרה פון דעם איז געווען אלס כבוד אב, און די בחינה פון יפוצו מעינותיך חוצה.

איינמאל האט ער אנגעטראפן א אידן און אים געוויזן דעם הגדה של פסח, האט זיך דער איד אנגערופן, איך שעץ עס טאקע זייער, אבער איך האב נישט קיין געלד דערויף, האט אים מיין טאטע

געענטפערט: איך שיינק דיר עס פאר א מתנה דער עיקר דער קוואל פון מיין טאטנס תורה רייד זאל צושפרייט ווערן ביי די אידישע הייזער.

✧✦✧

3) וועז די באבע הרבנית הצדקנית חיה הנלה ע"ה האט דערהויבן איר הייליגע נשמה האט מיין טאטע ז"ל געפרעגט פאר דעם זיידן שבת ביי די שבעה, אפשר וואלסטו געוואלט איך זאל דיר מאכן א ווארימע גלאז תה, האט אים דער זיידע געענטפערט איך וואלט זייער געוואלט א גלאז תה, נאר איך האב נישט קיין כח זיך אנצוטאן דעם שטריימל מיט'ן חלאט, און אויף דעם פונקט האט זיך דער זיידע אפגעשטעלט ביי זיין צוואה פאר זיינע קינדער: איר זאלט נישט מאכן א ברכה צום עסן אן א קאפילוטש מיט א חלאט, ווייל איר זאלט וויסן פארוועמען איר מאכט די ברכה, און נישט אנטאן דעם חלאט אזוי פון אויבן אן נאר שיין ווי עס פאסט לכבוד קונו, דאן קענט איר מאכן די ברכה און גענישן פון די עסן מיט די טרינקען, און אויף דעם האט טאקע מיין טאטע זצ"ל געווען שטארק נזהר, ער האט נישט פארזוכט קיין זאך אין די וועלט אן דעם חלאט מיט'ן קאפילוטש, אזוי ווי דער זיידע האט צוואה געזאגט צו זיי, צו מאכן א ברכה ווי עס פאסט פאר השי"ת.

✧✦✧

4) איינמאל לערנענדיג מיט איינע פון זיינע חברותא'ת, דאס איז געווען וועז ער האט שוין ליידער נישט געזעהן אויף די אויגן, האט ער געלערנט אין מסכת קדושין, אינמיט'ן ליינען די רש"י האט מיין טאטע אויפמערקזאם געמאכט פאר דעם וואס האט עס געליינט און

געזאגט איך מיין אז עס שטימט נישט, ליין נאך אמאל, און ער האט עס נאך אמאל איבערגעליינט האט ער געזעהן אז ער האט נישט ווילנדיג אריבערגעהיפערט א שורה, פון די רש״י, אויף אזוי ווייט האט זיין קאפ געארבעט, געדענקענדיג יעדן ווארט אויף אויסנווייניג, פון כל התורה כולה, ביזן לעצטן טאג.

✧✦✧

5) הגאון הקדוש אדמו״ר מביאלע זצ״ל האט זיך געפירט נאך פסח צו געבן פאר זיינע גאר נאנטע מקורבים, א שטיקל מצה פון דעם באהאלטינעם אפיקומן אויף א שמירה, מיין טאטע איז געווען איינער צווישן די וואס האבן באקומען די שטיקאלע אפיקומן, דעם לעצטן יאר וואס ער איז נפטר געווארן, איז שוין מיין ברודער הרה״ג ברוך שליט״א געווען גבאי ביים רבי׳ן, און דריי טעג שפעטער האט זיך דער רבי זצ״ל דערמאנט אין מיין טאטן אז ער האט עם פארגעסן צוגעבן די אפיקומן ווי ער איז זיך נוהג אלע יאר צו טאן, האט ער געשיקט מיין ברודער אלץ א שליח צו איבערגעבן דעם אפיקומן פאר מיין טאטע, אפילו עס איז שוין דריי טעג נאך פסח. ברייננגענדיג אהיים די שטיקאלע אפיקומן האט זיך מיין טאטע אנגערופן: גאר אזוי, דער רבי האט פון מיר פארגעסן דאס מוז זיין אבאדייט דאס מיינע יארן האב׳ן זיך געענדיגט, יא מיין טייערער ברוך האט ער שטארק גערעדט צו אים דאס איז עס, דער רבי שיקט מיר עס דריי טעג שפעטער איז עס א סימן אז דער יאר איז געענדיגט, וכך הוה אזוי איז עס ליידער געווען, ס׳איז געווען דער זעלבער יאר וואס ער האט אוועקגעגעבן זיין נשמה צום בורא כל עולמים.

✧✦✧

6) ערב פסח פלעגט ער זיך פירן צוטיילן צדקה אויף קמחא דפסחא פאר פארשידינע נצרכים, פאסירט דאס איינער פון די וואס האבן באקומען די געלד, איז געקומען ערב יו״ט ווינטשן פאר מיין טאטן א כשר׳ן פריילאכן פסח, און ווי ערשטוינט יענער בלייבט, מיין טאטע נעמט ארויס פון זיין טאש נאך א סומע געלד און דערלאנגט אים עס, רופט זיך אן דער איד ר׳ יוסף איך האב שוין באקומען היינטיגס יאר און איך האב שוין ב״ה אלעס לכבוד פסח, האט זיך מיין טאטע אנגערופן: וועו דער הייליגער צאנזער רב האט צונויף געזאמלט געלד פאר ארימע לייט פלעגט ער גלייך אויף מארגן ערב יו״ט ווייטער גיין נאך געלד, האבן אים די גבירישע לייט געפרעגט היתכן? פארוואס קומט איר יעצט איר זענט שוין געווען יענע וואך, האט ער געענטפערט און וואס איז מיט די וואך פון נאך יו״ט דארף מען נישט דעמאלס לעבן? דאס זעלבע אויך דא, אויף פסח האסטו שוין! און וואס איז מיט די וואך פון נאך פסח? דארפסטו אויך לעבן, איז די סומע ניט גענוגטערהייט אויף נאך יו״ט, און זיי רוהיג יו״ט אז דו האסט שוין געלד אויך אויף נאך יו״ט, וועט דיין שמחת יו״ט זיין א טאפלטע.

✧✦✧

7) ערב יום כפור דערציילט מיין עלטטע שוועסטער תחי׳ איז געווען ביי מיין טאטן זייער אדערהויבענער טאג, ער האט דאן אויס געקוקט ווי א מלאך, נישט אויסגערעדט קיין איין ווארט, און געציטערט אגאנצן טאג אויפ׳ן יום הדין מען האט געזעהן ווי דער מענטש גרייט זיך צום הייליגן טאג און געפינט זיך נישט קיין ארט פון גרויס שרעק, מורא׳דיג איז געווען די סצענע וועו ער האט געבענטשט די קינדערלאך ערב יום כפור פארן גיין אין שול...

בכיות האט אים ארום געגומען דערמאנענדיג די וועלטער ישימך אלקים כאפרים וכמנשה.

✧✦✧

8) ביי מלחמת ששת הימים פאר דער פאגראם האט זיך אנגעפאנגען האט מען געגעבן אנצוהערן פארן גאנצן פארזאמלונג פון ישיבה דאס יעדער זאל אהיים גיין צו זיך ווייל עס קען נאך באלד ווערן א אזעקה, אלע האבן פערמאכט די ספרים און אהיים געגאנגען צו זיך נאר מיין טאטע איז געבליבן ווייטער לערנען, ווען עס איז געווארן די אזעקה זענען אונזער משפחה געווען זייער בדאג׳עט פאר וואס דער טאטע איז נישט אהיים געקומען, קיין טלפון איז נאך דעמאלס נישט געווען, און דריי טעג זענען מיר געזעצן אין מקלט אן צו וויסן אוואו דער טאטע איז, צום דריטן טאג ווען עס איז געווען א הפסקה איז ער אהיים געקומען, און דערציילט פאר אלע ווי ער איז געזעצן אליין אין ישיבה און געלערנט, ביז די באמבעס האבן געגומען פליען האבן זיך די שכנים געבעטן ביי אים ער זאל אראפקומען אין מקלט, דען עס איז פקוח נפש. איז ער אראפ אונטן, זענען דארט געווען אויך פרייע אידן, און האבן שטארק געציטערט האט זיי מיין טאטע געזאגט אז ד׳ אין הימל היט אויף אונז און האט זיי געלערנט אמונה און בטחון, און זיין פרייד איז געווען גרויס, און אזוי האט ער פארענדיגט זיין מעשה איך האב זוכה געווען צו מפרסם זיין שם שמים ברבים, ווי אויך האבן זיי צוגעזאגט אז נאך די מלחמה וועלן זיי זיך אנטאן א קאפל מיט ציצית און היטן שבת, אויף דעם אליין האט געלוינט צו זיך פארהאלטן דארט.

✧✦✧

כת"ר אברהם יהודא עה
ה"ד
פ"נ
נפש יקרה ונעלה
מנק"י הרב"ת דקרתא קדישא
ירושב באהלי תורה יומם ולילה
הרה"צ
רב' יוסף טויסיב זצ"ל
בן האדמו"ר ממאטסעסדארף זצוק"ל
רב' ישראל
ראתו פרישתו וצרקת מעשיו אין לשער
דתיק וחסיד שטיהר עצמו כבן שנה נער
סגל מצוות לרוב בעלים בעצ"ח ויער
פניו צהלו בשמחת זולתו ובצרתם לו צר
זכה ורבים זיכ"ת
ראתו לחכמתו קודמת
צל משכבו יגוה בשלום
עד שיבא המבשר הישוב בפתח שער
ותזל טל תחי' על הנרדמים
וחש ב לב אב ונער
נפטר כיום ט"ז לחודש מרחשון
שנת של"ט
תנצב"ה

פרק י׳ / ״תורת אמך״

1) א עקסטערע סבלנות האט מיין מאמע ע״ה ארויסגעוויזן, זי פלעגט זייער שוועך קענען ארויסגיין פון די כלים, דערציילט א שכנה אירע פון מאה שערים, דאס ווען מיר האבן געוואוינט אין מאה שערים, וואס די אריינגאנג איז געווען זייער שמאל, איז נישט געווען אויף וואס צו היינגען וועש, פלעגט מען אויסציען שטריק ביים אריינגאנג פון חצר, וויבאלד עס איז געווען זייער א שמאלער אריינגאנג איז געווען זייער שוועך אריין צו גיין, איבערהויפט ווען די וועש האט געהאנגען, איז אריבער איינע פון די שכנים און האט זיך אויפגעברויזט אויף מיין מאמעס וועש וואס האט דארטן געהאנגען, און פאר כעס האט זי א שערל גענומען און אפגעשארן די שטריק, און די גאנצע וועש איז געפאלן אויף די שטויביגע ערד און שמוציג געווארן, ווי גארנישט געשעהן, זי האט גענומען די וועש אין שטוב אן צו זאגן א ווארט פאר די שכנה ווידער אויפגעשטעלט דעם פרימוס צו קאכן די וועש, חאטש עס איז זייער שוועך אנגעקומען צו וואשן די וועש דאך האט זי זיך בסבלנות געהאלטן און גארנישט געזאגט דערויף.

✧✦✧

2) דערציילט האט מיר מיין מאמע ע״ה אליין, דאס איינמאל נאך אגעבורט פון איינע פון אירע קינדער, זייענדיג אין שפיטאל, האט זי אנגעטראפן אין איינע פון די צימערן א יולדת וואס האט שטארק געווויינט, מיט ליבליכע געפילן איז זי צוגעגאנגען צו איר פרעגנדיג וואס איז איר און וואס איז דער באדייט פון אירע טרערן, האט זי מיט אכליפעדיגע שטים געענטפערט, טאקע מיין פרייד איז גרויס

וואס איך האב זוכה געווען צו האבן א קינד, אבער הערשט יעצט פיל איך אז איך האב נישט קיין מאמען, וואס איז נפטר געווארן און האב נישט וואו צו גיין אין קימפעט, און אלע מאמעס קומען באזוכן די טעכטער און מיין מאמע איז נישטא, האט איר מיין מאמע בארוהיגט און איר געזאגט נעם אן דעם גורל וואס קומט פון ד' מיט ליבשאפט, איך פיל דיר זייער דען איך האב אויך נישט קיין מאמע, זי איז אומגעקומען אויף קדוש ד', אבער שטארק זיך דו דארפסט זיין א געזונטע מאמע פאר דיין קינד, דאן האט זי ארויסגענומען פון קעשינע אפעקל שוקולד און געזאגט טראכט אז דיין מאמע גיט דיר עס, מיט פרייליכע געפילן און אפארלייכטערונג אויפ'ן הארץ האט די פרוי געענטפערט אדאנק און זיך געוואונדערט אויף די וואונדערבארע גבורה וואס א פרוי פאר מאגט דען זי שטייט אויף איר זעלבן צושטאנד דאס לערנט איר אלס מוסטער זיך צו שטארקן, האט זי מונטער געענטפערט זאלן זיך מערן אזעלכע פרויען ביי כלל ישראל.

✧✦✧

3) יעדער דורך גייער האט געוואוסט אז ביי מיין מאמע איז דא א אפענע טיר צובאקומען א גלאז קאווע מיט מזונות, פאר יעדן צובראכינער מענטש האט זי פריילאך געמאכט אויפן הארצן און געגעבן אביסל אלטע קליידונג צו דערפרייען זייער זעלע, אפילו וועו זי איז געווען אין שפיטאל אין שערי צדק האבן די קראנקע דערציילט אז אזא פרוי ווי מיין מאמע איז נישטא זי קומט צו צו יעדן איינעם און פרעגט מיט אליבליך שמייכל מה שלומך? ואיך את מרגישה? עס פלעגן אריבער גיין יעדן טאג 2 פרויען פארקויפן אין שפיטאל גוטע זאכן מיט טשאטשקעס, און מיין מאמע איז געווען די ערשטע וואס האט געקויפט, און געגעבן פאר די

צובראכינע קראנקע וואס ליגן אן קיינער זאל זיי קומען באזוכן, דערלאנגט א גוטע זאך און מיט פרייד אויסגערופן: היינט האב איך פארדינט צוויי זאכן, איינס אז איך האב געקויפט און געגעבן געלד פאר די צוויי פרויען און צווייטנס איך האב דערפריידט אפאר עלנטע נשמות, די קראנקע האבן אויך געזאגט שרה משמחת אותנו. מיין מאמע מאכט זיי פריילאך אז זיי שפירן בכלל נישט אז זיי געפינען זיך אין שפיטאל.

✧✦✧

4) דעם לעצטן פרייטיג פון איר לעבן האט זי אויסגענוצט מיט אעקסטערע מסירות נפש אויף חסד, ערש״ק איז זי ארויף צו א אלמנה טראגן פיש לכבוד שבת, די פרוי די אלמנה האט איר ארומגענומען און געקושט פון גרויס פרייד, מיין מאמע האט זיך דאן אנגערופן בלי נדר וועל איך איר יעדע פרייטיג שיקן פיש, האט איר מיין שוועסטער תחי׳ געזאגט: איך קען שיקן מיין מיידל עס אריפצוטראגן און דארפסט זיך נישט מטריח זיין צו גיין אזעלכע שווערע טרעפ, האט זיך מיין מאמע אנגערופן: ס׳איז נישט גלייך צו עס ווערט געטאן דורך מיר אליין ווי דורך א שליח, טאקע ס׳איז שווער און ויבאלד עס איז שווער איז די מצוה און שמחה פיל גרעסער, און די אלמנה וועט זיך שפירן אויך מער איינגינעם.

✧✦✧

5) איך געדענק ווי אלע פרייטיג פלעגט זי צוגרייטן אין א קאפע עסן׳ס פאר א הונגעריגע פרוי, מען האט איר גערופן פרוי קיש, פלעגט זי מיר אלעמאל מיטנעמען צו די פרוי שיקן די עסן׳ס לכבוד שבת, און איר שמחה איז געווען אזוי גרויס אז זי האט נישט

געלאזט מיין מאמען אוועקגיין און פארברייגנט מיט איר אויף די הונגארישע שפראך, וועו זי האט געעדיגט צו פארברייגען האבן מיר ענומען דעם 1 אוטובוס און געפארן צום כותל המערבי, איך וועל קיינמאל נישט פארגעסן, ווי זי האט פאר יעדן וואס האט נאר אויסגעשטרעקט די האנט אריין געגעבן א שיינע נדבה.

✧✦✧

6) א עקסטערע געשמאק האט מיין טאטע ז"ל אריין געלייגט אין די הערצער פון די קינדער אויף נוי סוכה, יעדן יאר פלעגט ער קויפן עפעס א נייע שיינע זאך פאר די סוכה און מיין מאמע פלעגט זיך צושטעלן צו דעם און פלעגט מאכן שיינע זאכן מיט אירע אייגענע הענט, אעקסטערע שניט האט זי געהאט צו מאכן רויזן פאר די סוכה.

איינמאל איז געקומען צו איר א פרוי און האט זיך אויסגערעדט די הארץ ווי וויכטיג איר מאן דארף א נייעם קאפילוטש דען די אלטע איז שוין נישט צום גיין, און זיי זענען נישט קיין מענטשן וואס פארדינען און קען נישט דערגרייכן צו דעם, האט איר מיין מאמע געזאגט, גיי קויף מיר פאפירן צומאכן רויזן... און די פרוי האט איר געברייגט די פאפירן און זי האט געמאכט רויזן איינע שענער פון דעם צווייטן, דאן האט זי איר געזאגט גיי צו הקטוגרף פארקויף עס און פאר די געלד זאלסטו קויפן א קאפילוטש פאר דיין מאן, הקטוגרף האט באוואונדערט די רויזן מיט'ן מעשי ידי להתפאר, און געגעבן דערויף א שיינעם פרייז, די פרוי איז ארויס גליקלאך פון דעם געשעפט און הארציג באדאנקט מיין מאמען, ז.י.ע.

✧✦✧

7) דעם לעצטען יאר פלעגט זי גיין צווייי מאל אין וואך אויף אשעור. די מורה פון מועדון חב״ד מרת רבקה אריאלי תחי׳ דערציילט ווי זי פלעגט אריין קומען פארסאפעט יעדן זונטיג און מיטוואך כדי צושעפן אביסל רוחניות׳דיגע ווערטער ביים שעור, און גלייך ווי מיין מאמע איז אריין געקומען אזוי מיד און פארסאפעט האט זי זיך חלילה נישט אוועקגעזעצט נאר געזומען א קריגל טרינקען מיט גלעזער אנגעפילט עס און צוגעגאנגען צו יעדע פרוי דערלאנגען דעם גלאז טרינקען, און זי פארעדיגט מיט אירע ווערטער: דאס עס איז נישט געווען קיינמאל וואס זי האט זיך אפגעהאלטן פון די מצוה, ווי אויך האט זי צו יעדן שעור געהאט אפאסיגן ווארט מיט א פאסיגע מעשה צו דעם.

✧✦✧

דעם לעצטן ר״ח אלול האט זי צוגעגרייט גראמען פאר דעם שעור אויף חודש אלול, און דאס איז דער שריפט.

אני לדודי ודודי לי.
לאמיר זיך נעמען די מי
ווייסט איר וואס איז גוט
לאמיר תשובה טאן יעדע מינוט

ווי איך שטיי אויף אין דער פרי
הער איך די פויגאלעך זאגן מודה אני
וויל איך אויך טאן אזוי
איך מאך זיי נאך געוני

איך הויב גלייך דאוועגען אן
דער סידור ליגט שוין פון אויבנאן
ווייל תשובה תפילה און צדקה
ה׳ הערט צו אונזער צעקה

א תפילה וואס גייט ארויס פון טיפן הארצן
וועלן מיר קיינמאל נישט דארפן קרעכצן
נאר פריילאך און מונטער וועלן מיר זיין
נאר נאך מעשים טובים וועלן מיר נאך גיין

צדקה וועלן מיר געבן מיט אברייטע האנט
אויפ׳נעמען אריבע לייט נאכאנאנד
וועט אונז ה׳ פרנסה געבן
נחת פון די קינדער און לאנג לעבן

לאמיר זיך אויסבעטן א גוט געבענשט יאר
זיס פרייליך און לוסטיג א גאנץ יאר
ה׳ זאל אונז מיט רחמים אויסלייזן
און פאר אונז גרויסע ניסים באווייזן

משיח זאל קומען במהרה בימינו
לשנה טובה תכתבו ותחתמו.

אב הרחמים

א

אב הרחמים דער וואס רוהט אין די הויכקייטן.
זאל די הייליגע נשמות דערלייכטן.
די וואס האבן געקעמפט אין די תורה.
און זיך מוסר נפש געווען צום בורא.

ב

אב הרחמים געדענק זיי צום גוטן.
די וואס האבן געזאגט שמע ישראל די לעצטע מינוטן.
די וואס זענען אריין אין די פלאמען.
זען זיי אוועק מיט די צדיקים צוזאמען.

ג

אב הרחמים טוה אונז שוין באפרייען.
ווייל די בלוט אונטער דער ערד צו דיר טוט שרייען.
באצאלן זאלסטו פאר די גוים גוט.
פאר די ריינע אומשולדיגע פארגאסענע בלוט.

ד

אב הרחמים פארוואס זאלן די פעלקער פרעגן.
וואו איז אייער ג-ט צו וועמען איר טוט זיך וועגן.
מאך צו ווישן צווישן די פעלקערס אויגן.
דאס די נקמה וועט קומען גיך ווי פייל און בויגן.

ה

אב הרחמים פארגעס נישט דער געשריי פון די קינדער.
וואס זענען געבליבן ווי אן א פאסטאך ווי שאף און רינדער.
דערלייכט זייער זעלע און צובראכן געזיכט.
דערהויב מיט פרייד דעם צובראכינעם געמיט.

ו

אב הרחמים צו דיר טוה איך זיך קערן.
לאז אונז שוין דעם שופר של משיח הערן.
מאך שוין א סוף צו דעם לאנגן חלום.
דער וואס מאכט אויבן שלום זאל צו אונז אויך מאכן שלום*

ז

אב הרחמים די שכינה איז פארוואגלט א צינד.
נעם ארויס די שכינה פון גלות געשווינד.
שיבלע המות דער טויט זאל פארשוואונדן ווערן.
וועט זיך די שכינה צו אונז ווידער אומקערן.

✧✦✧

"לזכרון עולם" ולעילוי נשמת

הורי היקרים ואחיי היקרים

אבי מורי **חיים אהרן** בן אברהם יעקב יצחק

ואמי מורתי **גיטל** בת ר' ברוך.

ובנם: **משה, יוסף צבי, יהודא**

שנספו באושוויץ כ"ז אייר תש"ד הי"ד

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

זקני

הגה"ק רבי **ברוך** ב"ר יהודה ויזנר

אב"ד דק"ק באטיא

נלב"ע יום הכיפורים תרצ"ט

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

דודי

ר׳ **צבי** בן ר׳ ברוך

עם זוגתו הצדקנית **לאה** בת ר׳ אברהם

יחד עם 4 ילדיהם היקרים

ברכה, טויבע, משה, דוד,

שנספו באושוויץ,

הי״ד,

✧ ✧ ✧

סבתא מצד אמי

מרת **רבקה** בת ר׳ מרדכי חיים

וסבא מצד אבי הרב **אברהם יעקב יצחק** בן ר׳ יוסף

שנספו בשנת הזעם באושוויץ כ״ז אייר תש״ד

הי״ד,

✧ ✧ ✧

דודי

ר׳ **משה יוסף** בן ר׳ ברוך וזוגתו **רחל** בת ר׳ אברהם

וילדיהם היקרים, **חיה שרה, ברוך**

הי״ד,

דודי

ר׳ **יהושע** בן ר׳ ברוך

עם זוגתו הרבנית מרת **יוכבד** בת ר׳ זלמן ליב

וילדיהם הנחמדים **גיטל, צפורה, וישעי**

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

דודי

הרב **דוד** ב״ר יהודה

שנלב״ע בשנת תשל״ז בניו-יארק

וזוגתו הראשונה שנספו באושוויץ תש״ד,

עם ילדיהם **שלמה לייב, מלכה טויבע**

וזוגתו **פערל** בת ר׳ ברוך

הי״ד,

✧ ✧ ✧

הילד **מרדכי חיים** בן ר׳ ברוך

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

דודי

ר׳ **ישעי׳** בן אברהם יעקב יצחק

נלב״ע ב׳ ג׳ דחול המועד סוכות תשמ״ה ניו-יארק.

וזוגתו בזווג ראשון **חיה שרה** בת ר׳ אברהם.

ושבעה ילדיה **יוסף לייב, הינדא, אהרן צבי,**

שפרה, סערל, מרים, דוד

שנספו בשנת הזעם.

הי״ד

✧ ✧ ✧

דודתי

מרת **חנה** בת ר׳ אברהם יעקב יצחק

עם בעלה הצדיק ר׳ **יצחק שלום** בן ר׳ אברהם

עם ילדיו **יוסף, יודא לייב, שפרה, ליבא**

הי״ד,

✧ ✧ ✧

דודתי

מרת **שפרה** בת ר׳ אברהם יעקב יצחק

עם בנה יחידה **יוסף לייב** בן אברהם

הי״ד,

דודי

ר׳ **משה** בן אברהם יעקב יצחק

עם זוגתו הצדקנית **רחל** בת ר׳ משה

עם שלשה בניהם היקרים,

חיה שרה, יוסף צבי, ואהרן

הי״ד,

✧ ✧ ✧

דודתי

מרת **אסתר** בת ר׳ ברוך

ובעלה הגה״ק ר׳ **זאב שפטל אייזדלהויך**

שהלכו בשואה האיומה ללא בנים

הי״ד,

✧ ✧ ✧

לדודי היקר רודף צדקה וחסד

הגאון החסיד ר׳ **יהודא** בן ר׳ ברוך וויזנר

עם זוגתו הרבנית **אסתר** בת ר׳ שמואל אריה לייב

עם בניהם, **יעקב, צבי, אלימלך, מרדכי חיים,**

חיי שרה, רחל לאה,

שנספו באושוויץ, ראש חודש סיון תש״ד

הי״ד,

דודתי

מרת **רחל לאה** בת ר׳ אברהם יעקב יצחק

נלב״ע י״ז אב תשמ״ב

ובעלה הצדיק ר׳ **חנניא יום טוב ליפא** ב״ר משה

נלב״ע ער״ח אלול תשי״א

ובתם מרת **שרה**

נלב״ע כ״ח תמוז תשט״ו

✧ ✧ ✧

דודי

ר׳ **שלמה** בן ר׳ אברהם יעקב יצחק

עם זוגתו מרת **דינה** עם **שמונה ילדיהם** היקרים הי״ד

✧ ✧ ✧

זקנתי

מרת **רבקה** בת הגה״ק רבי משה הכהן גרוס

אב״ד ביקיני

נלב״ע ט״ז תמוז תרצ״ט

✧ ✧ ✧

בעלי

הצדיק החסיד ר' **יוסף** בן ר' ישראל

נלב"ע ט"ז מר חשון תשל"ט,

ונטמן בהר המנוחות גבעת שאול בחלקת הרבנים

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

לזכרון נצח בספרי

בני האהוב לכל מכיריו

נפש יקרה שנקטף בי"ח שנים לחייו

הב' **שלמה אברהם יעקב** ב"ר יוסף ז"ל

תלמיד בישיבת בית יוסף צבי דושינסקיא

נלב"ע י"ב טבת תשמ"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

זקני הגאון הקדוש

מרן רבי **ישראל** טויסיג זצוק"ל

אדמו"ר ממאטערסדארף

בן הגאון רבי **דוד יששכר** זצ"ל הי"ד

נלב"ע ו' תשרי תשכ"ח

זקנתי הרבנית הצדקנית

מרת **חי"ה הנלה** ע"ה

בת מרן הגה"צ רבי יוסף פרסבורגר

בעל תפארת יוסף

נלב"ע כ"ב ניסן תשכ"א

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

דודי הגה"צ

רבי **יחזקאל** בהגה"צ רבי ישראל זצ"ל

שהיה מרביץ תורה ברבים רבות בשנים

נלב"ע כ"ז ניסן תשל"ב

וזוגתו הצדקנית מרת **שרה הינדא**

בת הרה"צ רבי שמואל תפילנסקי זצ"ל

נלב"ע י' אדר א' תשל"ח

ת.נ.צ.ב.ה.

דודי

הרב **יעקב שמעיה יהודה**

בן הגה"צ רבי ישראל זצ"ל

שנקטף בימי עלומיו ד' מר חשון תש"ג

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧

דודי הגאון הצדיק

ראש ישיבת תפארת אהרן ממאטערסדארף

רבי **משה שמואל** בהגה"צ מרן אדמו"ר ממאטערסדארף

אשר כל ימיו מסר נפשו בהרבצת תורה וקדושה

והעמיד תלמידים הרבה

נלב"ע פורים דמוקפין ט"ו אדר ב' תשנ"ב

ת.נ.צ.ב.ה.

✧ ✧ ✧ ✧ ✧

הרה"צ רבי יוסף טויסיג זצ"ל מיט זיין ברודער הגה"ח רבי אהרן טויסיג שליט"א

הרה"צ רבי יוסף טויסיג זצ"ל מיט זיין מחותן הרה"צ רבי אליעזר צבי שפיצר אדמו"ר מפעסט

אדמו"ר ממאטערסדארף מיט חברי הבי"צ הגאון רבי ישראל יצחק רייזמאן זצ"ל הגאון רבי דוד יונגרייז זצ"ל הגאון רבי פנחס עפשטיין זצ"ל מיט ר' ישראל זופניק

אדמו"ר ממאטערסדארף זצ"ל מיט כ"ק מרן הגאב"ד רבי משה אריה פריינד שליט"א הרה"ח רבי אברהם יוחנן בלומנטל מייסד בית יתומים בלומנטל הרה"ח ר' אברהם אראָטין ר' אברהם מרדכי ברייטשטיין שליט"א הגאון רבי אליהו זלוטניק זצ"ל הרה"ח ר' נפתלי צבי הרצל